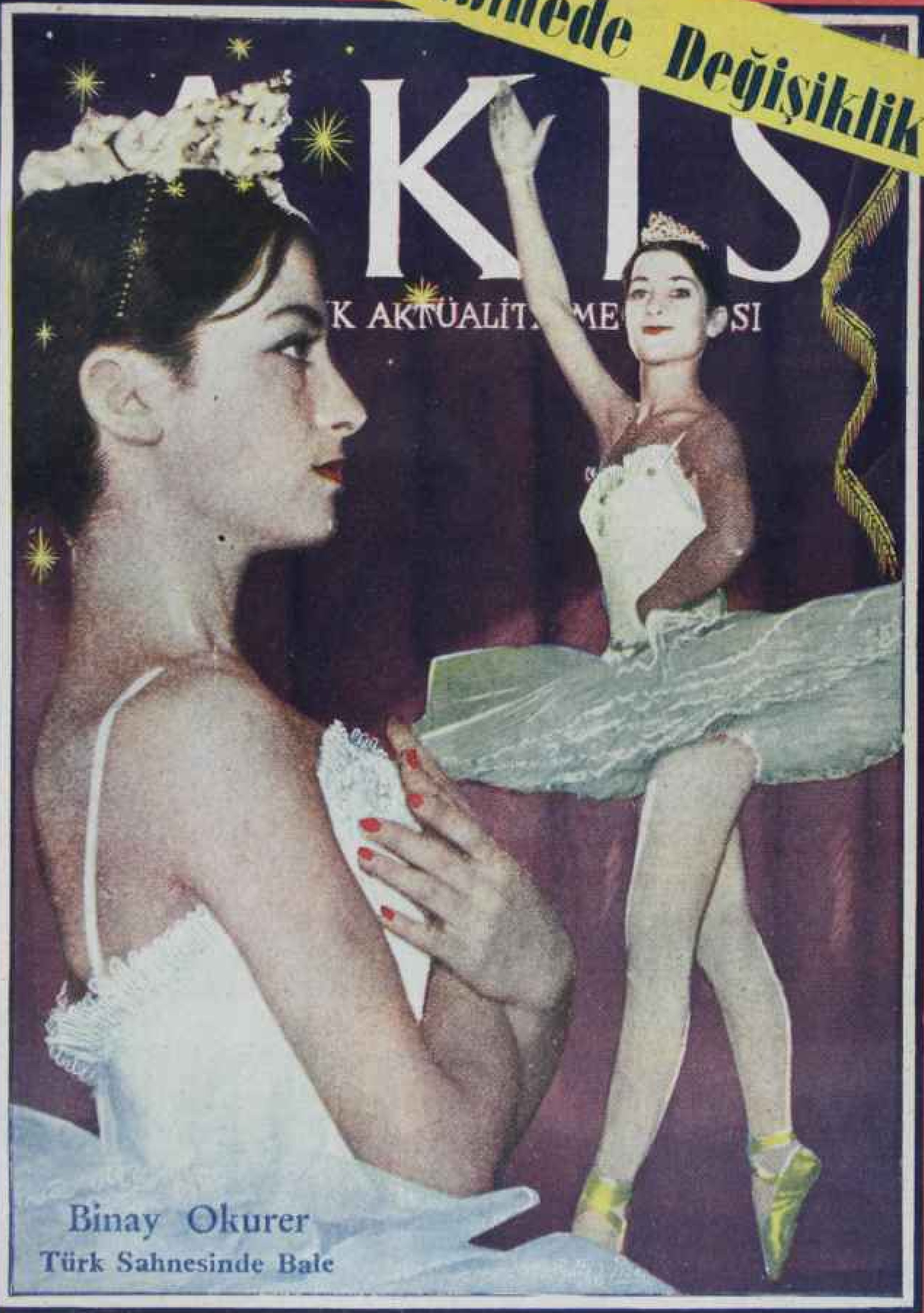
...inede Değişiklik

AKİS

...K AKTÜALİTE ME...SI

Binay Okurer

Türk Sahnesinde Bale

FİYATI : 1 LİRA

BAŞ ve ADALE
AĞRILARINA KARŞI
OPON FAYDALIDIR
OPON
OPON
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago. ve romatizma ağrılarını dindirir
OPON bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON
OPON
Sağlık mevzuunda ailenin en yakın dostunun doktorunuz olduğunu unutmayınız
OPON
günde 6 adete kadar alınabilir

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XX, Sayı: 340

Yazı işleri

Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 11 89 98 P. K. 588 • Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel: 11 52 21

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

*

Başyazar
Metin Toker

*

Akis Neşriyat Ltd. Şirketi adına
İmtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

*

Yazı İşlerini fiilen idare eden
Mesul Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (26 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan Şartları :
Santimi : 20 Lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.

İlan İşleri :
Telefon : 11 52 21

TELE - RADYO . REKLÂM
Atatürk Bulvarı Büyük Han No. 39
ANKARA — Tel: 12 87 93 - 12 08 77

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih: 12-2-1961

Kapak resmimiz

Binay Okurer

Sahnede bir balerina

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta, eş ehemmiyette iki hadise AKİS'i hazırlayanları tereddüde düşürdü, Yassıadada cuma günü, şimdiye kadar cereyan edan duruşmaların en alâka çekicisi yapıldı. 555 K hikâyesi, Harbiyenin imha plânı, Komitecinin tenkil emirleri su yüzüne çıktı ve o karanlık günler bir defa daha milletin hafızasında canlandı. Böylece, duruşmaları 28 Nisan ile 27 Mayıs arasında cereyan eden hâdiselerin hesabıyla başlatıp, millet henüz hatıraların sıcaklığı içindeyken düşük iktidarın diğer marifetlerini sıralamak, sonra da Anayasanın ihlâli suçunun cezasını verip bu işi tamamlamak yolunun, tutulan yoldan daha iyi bir yol olduğu ispat edildi. Bilindiği gibi AKİS, işin başından itibaren Köpek Davaları, Bebek Dar valarıyla zaman kaybedilmesinin aleyhinde bulunmuştur. Bitirdiğimiz haftanın sonunda hemen her yerde "İstanbul ve Ankara Hâdiselerinden bahsedilmesi ha tezin doğruluğunun bir yeni delilini teşkil etti. AKİS'in kurmay heyetini elinizde tuttuğunuz sayıyı hazırlarken tereddüde düşüren, aynı anda başkentte son derece mühim siyasi hadiselerin cereyanı oldu.

Haftanın başında, Turhan Feyzioğlu bundan sadece bir ay kadar evvel vazife kabul ettiği Hükümetten istifa etti. İstifanamesinde ancak yuvarlak lâfların bulunması derhal çeşitli spekülasyonlara yol açtı. Bir yandan M.B.K.,diğer taraftan Hükümet, nihayet C.H.P. ve onlar derecesinde olmamakla beraber diğer siyasi teşekküller hadiseyle ilgilendiler. AKİS ekipleri dört bir tarafı kolaçan ederek hadisenin gerçek mahiyetini ortaya çıkardılar. Şimdi, YURTTA OLUP BİTENLER kısmım mı, yoksa YASSIADA DURUŞMALARI nı mı mecmuanın haçına almak gerekiyordu? Nihayet, geçen hafta YASSIADA DURUŞMALARI nın ön plâna alınmış olması ve hadisenin bir "başlangıç" değil, bir "devam" sayılabileceği göz önünde tutularak son derece etraflı bilgi veren "Hükümet" yazısının bulunduğu YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarıyla yeni sayının başlaması uygun görüldü Bu izahat, bitirdiğimiz haftanın hadiselerini AKİS in nasıl kıymetlendirdiğini de göstermektedir.

*

Bu hafta başkent, siyasi hadiselerin dışında Baleyle meşgul oldu. O kadar ki, Devlet Tiyatrosunun telefonları bir ara cevap veremez hale geldi. Türkiyede Türk balerinlerinin ilk defa verdikleri temsil her türlü tahminlin üstünde bir alâka çekti. Şimdiye kadar bale temsili olarak umumiyetle, bir yabancı yıldızın aşağı yukarı "resital" i seyredilirdi. Bütün bir bale trupunu getirtmek kabil olmadığından Margot Fonteyn, Moria Shearer veya Serge Lifar gibi üstadlar bir kaç arkadaşlarıyla birlikte gelirler, gösteri yaparlardı. Bu defa, hem de Ooppelia gibi nağmeleri pek çok kimsenin kulağında bir bale temsilini sahneye koymak elbette ki alâka uyandıracaktı. Ama, bunu düşünenler bile bitirdiğimiz hafta hayallerinin gerçeklerin altında kaldığını memnunlukla gördüler. İlgi, her türlü tahminin üstünde oldu. Şimdi, İstanbuldan başkente sırf Coppelia'yı görmek için gelenler vardır. Dert, yer derdidir. Biletler, günlerce evvel tamanüle satılmaktadır.

AKİS, bir aktüalite mecmuası olarak bu hafta kapağını Coppelia'nın başardı balerinası Binay Okurere tahsis etti. BALE kısmında, sanat çevrelerinin bahsettiği genç yıldızın ve yaratılan hadisenin hikâyesini bulacaksınız. Böylece AKİS, zaman zaman kapağa çıkarttığı sanatkârlara bir yenisini ilâve etmektedir. Coppelia'nın bu mevsim sonuna kadar aynı alâkayı göstererek oynanacağını, gelecek mevsimde de tekrarlanacağım tahmin etmek bir kehanet değildir.

*

AKİS, bir evde bir ailenin bütün fertleri tarafından bir hafta müddetle okunan tek mecmua keline gelmiştir. Evvelâ, devrin icabı, memleketin siyasi meseleleri üzerine etilenlerin kapıldığı "AKİS" tiryakiliği" hudutlarını genişletmiştir. Mecmuayı hazırlayanlar bu noktayı ehemmiyetle göz önünde, tutarak siyasi olmayan kısımlara YURTTA OLUP BİTENLER derecesinde alâka göstermektedirler. Bir süredir açtığımız SANAT sayfası geniş bir okuyucu kütlesini memnun etmiştir. Jale 17a»danı yeniden sayfalarımızda görmek, mecmuanın kadın tiryakilerini sevindirmiştir. Bunların yanında, tabii yer faktörü kaale alınarak süt sık CEMİYET sayfaları yapılacaktır. Böylece "AKİS okuma ihtiyacı" en iyi şekilde karşılanacaktır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt; XX, Sayı: 346

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

13 Şubat 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Seçim!

Bugün girdiğimiz haftadan itibaren gözler, kuruluşundan bu yana ilk defa olarak Temsilciler Meclisine çevrilecektir. Temsilciler Meclisinin, işinin icabı, başlangıçta komisyonlar halinde çalışmaya mecbur kalması parlak açılış töreninin siyaset hayatımızda bir kuyruklu yıldız gibi gelip geçmesine yol açmıştır. O törenden sonra Meclis, adeta unutulup gitmiştir. Tek hatırlama vesilesi, sayın Temsilcilerin aldıkları sık izinlerden ibaret kalmıştır. Bitirdiğimiz hafta iki esaslı komisyon, Anayasa ve Seçim Komisyonları, işlerinin sonuna gelmek üzere bulunuyorlardı. Bilhassa Seçim Komisyonu, başkam Şefik İnanın metodik çalışması sayesinde ikinci Cumhuriyetin seçim sistemini ve nizamını aşağı yukarı tamamile tesbit edebilmiştir. Bu hafta metin umumi efkâra açıklanacak ve daha sonra da Temsilciler Meclisinin umumi heyetine arzedilecektir. Yükü daha ağır olan Anayasa Komisyonu da, Enver Ziya Karalın başkanlığındaki çalışmalarının büyük kısmım tamamlamıştır ve kendisine verilen mühletten çok evvel tasarısını takdim edecektir, iki komisyonun çalışmalarındaki bu avans, bitirdiğimiz haftanın sonunda "erken seçim" lâfının birden bire başkentin siyasi göğünü kaplamasına yol açtı. Erken seçim aynı zamanda sayısız milli menfaat de taşır halde bulunduğundan ve bilhassa M. B. K. nin normal rejimin bir an önce kurulmasına hararetle taraftar olduğu bilindiğinden söylentiler son derece müsbet karşılandı, memnunluk uyandırdı. Tahminlere göre Mayıstan evvel referandum yapılabilecek ve Temmuz veya Ağustos ayı içinde İkinci Cumhuriyetin ilk Parlamentosu serbest ve umumi seçimle kurulabilecektir.

Seçim lâfları Ankara semalarında dolaşırken' iki ek cereyan alaka çekti. Ciddî bit yeni partinin kuruluşundaki fiyasko, İyi niyet sahibi, fakat biraz hayalperest çevreleri üzmekle beraber sosyal hâdiselerin kendilerine mahsus kanunları olduğu

Oy veren seçmen

Beklenen gün

gerçeğini ortaya çıkardı. Bu yüzdendir ki suni bir zorlamanın sonu geldi ve siyasi hâdiselerin tabii mecraları çinde gelişmesi lüzumu kabul edildi Ancak, bu mecraya biraz fazla sert setler dikme ve siyaset hayatında tahditler koyma temayülü yeni bir aşırılık olarak su yüzüne çıktı. Tahditlerin parti isimlerinde Demokrat kelimesine inhisar etmemesi, İkinci Cumhuriyetin ilk seçimlerinde seçme ve seçilme haklarının şöyle bir gözden geçirilmesi lüzumunu savunanlar seslerini yükselttiler. Bu, bâzı mevcut ve mutasavver parti liderlerinin pek matahmışlar gibi ve üstelik tamamile yanlış hesaplara dayanarak eski Demokratlara kucak açma yarışına girişmelerinin neticesi olarak ortaya çıktı. "İhtilâlin emniyeti" sözleri biraz ede tekrarlanmaya başladı. Unutulan, tüyle tahditlerin aslında İkinci Cumhuriyetin ilk Parlamentosu üzerine ipotek koyma mânası taşıdığı ve bunun tarifsiz güçlüklere yol açacağı oldu. Tabii endişe, bir takım mübalâğalardan ve ondan da çok bu milletin sağduyusuna biraz plâtonik tarzda inanmaktan doğdu.

Geçmiş hâdiselere dikkatle bakmak ve memleket realitelerini iyi sümek önümüzdeki seçimlerde memleket menfaatine olan tek neticenin alınacağından emin bulunmaya yetecektir. Bitirdiğimiz hafta içinde en basiretli politika olarak, serinkanlılık ve temkin görünüyordu.

Hükümet

Bir istifa ve ötesi

Geçen haftayı, tam bir hafta evvele bağlayan gün, yani pazar günü Çankayadaki Cumhurbaşkanlığı Köşkünde, Devlet Başkam Cemal Gürselin umumiyetle istirahat ettiği odada iki adam karşı karşıya geldiler. Biri, ev sahibi Gürseldi, öteki ise, uzun boylu ve gençti. Kalın gözlükler taşıyordu. Tavrı sevimli, çizgileri munisti. Aşağı yukarı bir ay önce, aynı Gürsel tarafından kendisine Milli Eğitim Bakanlığı kabul ettirilmişti. Prof. Turhan Feyzioğlu o gün Bakanlıktan ayrılmak zorunda bulunduğunu Devlet Başkanına üzülerek izah etti ve bunun mucip sebeplerini anlattı.

Feyzioğlu Çankayaya, istifa mektubu' cebinde olduğu halde gelmişti. Kapıda Devlet Başkanının yaveri tarafından karşılanmış ve doğruca Başkanı? İstirahat etmekte olduğu salona alınmıştı. Gürsel, sevdiği ve takdir ettiği genç adamın kararını öğrenince üzülmekten kendini alamadı. Acaba, infazın tehiri ve biraz daha beklemek kabil değil miydi? Gözlüklü profesör, buna maalesef imkân bulunmadığım ifade etli. O halde, çâre yoktu. Bakanına hak vermemekle beraber, Devlet Başkam Turhan Feyzioğluyu kararlarında serbest bıraktı. Hak vermeme sebebi Cemal Gürselin kendi kendisine "Niçin gidiyor?" dan ziyade "O halde, niçin geldi?" sualini sormasından doğdu. Hakikaten kabiliyetli ve tecrübeli genç profesörün, Milli Eğitim Bakanlığım kabul «derken bugünkü sistem içinde Bakanlık müessesesinin ne olduğunu bilmemesi imkânsızdı. Zira girdiği, İnkılâbın ilk değil, üçüncü kabinesiydi ve bir takım hâdiseler gözlerin önünde cereyan

Haftanın içinden

Çok Basit Olurdu

Metin TOKER

Sanırım, İhtilalin ikinci ayı içindeydi. Eski Meclis binasının gazinosunda, bir masanın etrafında, üç kişi konuşuyorduk. Muhataplarım, İhtilâlin en genç iki kurmayıydı: Muzaffer özdağ ve Numan Esin. Bugün, varlıkları dahi hafızalardan silinmiş bulunan yüzbaşılar en şaşaalı günlerini yaşıyorlardı. Komitenin basın sözcüsü vaziyetinde bulunduklarından isimleri, resimleri, fikirleri gazetelerin birinci sayfalarında çıkıyor, etraflarında bir hale teşekkül ediyor, kendilerine birer tarihi misyon sahibiymişler fikri telkin olunuyordu. Bilhassa özdağ bu havaya kapılmışa benziyordu.

"— Biz oya muhtaç değiliz, Metin bey!" dedi.

Sonra, devam etti:

"— Oya muhtaç bulunmadığımızdan dolayı da, politikacıların asla yapamayacaklarını yapacağız, bu memleketin kaderini değiştireceğiz.- Türkiyeyi, muasır uygarlık seviyesine çıkarmak amacıyla iktidara oturduk. Hiç bir şey bizi bundan alakoyamaz. Oy kaygısı bizim için bahis konusu değildir."

"— Oya muhtaç değilsiniz. Ama, hiç bir politikacının asla ihtiyaç hissetmediği, asla ihtiyaç hissetmiyeceği derecede prestije muhtaçsınız. Bugün, her şey toz pembeyken ve bu prestij mevcutken dağlar aşmak kolay görünür. Ama dikkat ediniz, Muzaffer bey. Tutumunuzla prestij alanında bir fire verdiniz mi, gemi alabora olur ve siz, hiç bir şey yapamamanın sinirliliği içinde Türk tarihinde açtığınız parlak sayfayı ancak karalarsınız" dedim.

Zira o tarihte -ve şimdi- ben 27 Mayısı, muhataplarımdan biraz değişik yorumluyor, kıymetlendiriyordum. Ben 27 Mayısı, Çirkin Politikacılara verilmiş bir ciddi ve tesiri ozon sürecek ders sayıyordum. Bu dersi verenlerin bünye değişikliği, kader değişikliği hevesleriyle 'kendilerini yıpratmalarına gönlüm razı olmuyordu. İstiyordum ki Türkiyede bir sıhhatli kuvvetin varlığını gelecek bütün politikacılar kafalarının bir köşesine yerleştirsinler ve Türkiyenin kaderini, Türk cemiyetinin bünyesini değiştirmeye çalışmazlarsa, hasta kuvvetlere dayanmayı akıllılık sayarlarsa bir başka Yassıada kendilerini mutlaka misafir edecektir, buna inansınlar. İki genç ihtilalcinin asıl tarihi misyonlarım unutup başka misyonlar peşinde koşmaları, bana ilk tehlike çam tesiri yaptı. Galiba Numan Esin :

"— Biz kalıcı değiliz ki, prestije muhtaç olalım. Biz prestijle değil, süngüyle geldik" cevabını verdi.

Kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi, ziyadesiyle meşhur sözü tekrarladım:

"— Süngüyle her şey yapılır. Üzerine oturmaktan gayrı.."

Oturmak niyetinde olmadıklarını söylediler. Bence yanıldıkları nokta, prestijin "oturmak" İçin lüzumlu olduğuna kani bulunmalarıydı. Halbuki ben "yapmak" için prestije olan ihtiyaçlarından bahsediyordum. Niçin geldiklerini unutmalarından, asıl hizmet yolunun hangisi olduğunu karıştırmalarından, İyi niyetle de olsa kaldıramıyacakları yüklerin altına girmelerinden korkuyordum. Memleketin bir takım politika dışı, bakir kuvvetlere sahip kalması gerektiğine inanıyordum. İstemiyordum ki bu kuvvetler zedelensin. Zira zedelenme tek kayıp olmayacaktı. Haksız şekilde, suni şekilde bir "maziye hasret", "al bakalım, bunlar daha mı iyi çıktı" inancı doğacaktı. Bir iş yapanın mutlaka bir şey kaybedeceğini biliyordum. Ama bence "İş", Çirkin Politikacıya bu milletin tahammül etmeyeceğini, Çirkin Politikacı düşmemek için seçim yolunu kapadı mı mutlaka alaşağı edileceğini ve memleketi idare etmek gayesiyle değil, millet iradesinin serbest tecellisine imkan vermek maksadıyla lövyelere el konulacağım demokratik rejimimiz boyunca gelecek bütün idarelere hatırlatmaktı. Bunun şerefi, her şerefin üstünde olacaktı. Tarihî misyon buydu.

14'ler gittiler. Ama onlarla beraber tasfiye olunan, Türkiyeyi demokratik sayılamayacak yollardan, sıçramalarla, zıplamalarla kader değişikliğine, bünye değişikliğine maruz bırakmak arzusu oldu. Yoksa, memleket mukadderatına el koyan bir kuvvet oy kaygısı taşımıyorsa kanun çıkarmak suretiyle meseleleri halledebileceği, hiç olmazsa bunları hal istikametine sokabileceği inancı ortadan kalkmadı. Eğer kâğıt üzerine atılan bir imza -yahut 23 imza- cemiyette fiilen mevcut aksaklıkları düzeltmeye yetseydi, devlet idaresi sanat olmaktan çıkar, bir imza selâhiyetini kazanabilme marifeti haline gelirdi. Partilerin "Demokrat" kelimesini kullanmalarım yasak etmek suretiyle bu arzuya yol açan saikin ortadan kalkacağım sanmak sâdece hayaldir. Eğer zannedillyorsa ki zenginden alıp fakire vermek az gelişmiş bir memlekette sosyal adaleti sağlar, yanılınıyor. Hele, haki katen ehemmiyetsiz lapırdanışlar karşısında ziyadesiyle heyecanlanıp bir kısım insanları "kanuni karantina" ya tâbi tutmakla onları tesirsiz kılmak kabil görülüyorsa, zedelenen sadece İnsan Hakları mefhumu olur. Memleket idaresinin, devlet idaresinin çocuk oyuncağı olmadığı bir defa kabul edilirse, oy kaygısı taşımamanın her derdin devası sayılamayacağı göz önünde tutulursa, "Yaptım, oldu!" denilince aslında hiç bir şeyin olmadığı, bilâkis cemiyetin bünyesinde derin yaralar açıldığı hatırlanırsa bugün bir defa daha kendisini hissettiren huzursuzluk ortadan kalkar ve sisler dağdır. Tek parti devrinde Atatürk ve İnönü gibi şahsi meziyet ve kabiliyetleri asla münakaşa edilemeyecek, tecrübelerin hamuruyla yuğrulmuş devlet adamları rejimin İcabı hiç oy kaygısı taşımadıkları halde bir takım işleri arzuladıkları gibi yapamamışlarsa bunun sebebi sosyal meselelerin kendilerine mahsus birer kanunu olmasından ibarettir. Determinizm, bir boş kelime sayılmamalıdır. 27 Mayıs, o kanunun bir icabıdır. O icabı Türkiye İçin en faydalı şekilde yerine getirenler ve 13 Kasım günü 37 Mayısı kurtaranlar milletin şükranını, minnetini bol bol kazanmışlardır. Ellerine fırsat geçtiği halde bunu kullanamadıkları, memleketin kaderini değiştiremedikleri ithamı altında kalabilecekleri endişesi yüreklerindeyse, bunu derhal silmelidirler. Kendileri ve ne» alileri şereflerin en büyüğünü kazanmışlardır.

Milletin minnnettarlığından daha cazip ne olabilir? Bu hissi zedelemenin, tabiat kanunlarının dışına çıkmaya çabalayıp bir engin prestiji yitirmenin mânası ne ola?

etmişti. O bakımdan, bir "evdeki hesap çarşıya uymadı" mazereti mevcut olamazdı. Olsa olsa, bir "hesabı değiştirmek lazım" tezi Kayserinin bu pek değerli evlâdının zihninde filizlenmiş ve kendisini Hükümetten ayrılmaya sevketmişti. Nitekim, Cemal Gürselden hareket serbestliği müsaadesini alınca Turhan Feyzioğlu bir kuş kadar hafif, Çankayadan ayrıldı.

Gene profesör doğruca bakanlığa gitti ve çok sevdiği kitaplarını toplayarak arabasına doldurdu. Dik* kati çeken husus, İstifa haberinin, resmen açıklanıncaya kadar dışarıya sızmaman oldu. Hakikaten, istifanın Devlet Başkanına şifahen ve daha ziyade hususi mahiyette bildirilmesinden sonra İşin resmi kısmını Peyzioğlu ertesi gün, yani bitirdiğimiz haftanın başında tamamladı. İstifa mektubunun Başkan Gürselin eline ulaştığı an, haber başkentin siyasi kulisinde duyuldu. O kadar ki C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal bir ara. genç mücadeleci arkadaşına:

"— Feyzioğlu, yahu, İnsan haber vermez mi?" diye serzenişte bulundu.

Hani sebep?

Ancak, Feyzioğlunun istifası, tıpkı Bakan oluşu gibi pek talihli tarzda cereyan etmedi. Bakanların, kendilerine tevdi edilen vazifelerden ayrılırken ayrılış sebeplerini açıklamaları gerektiği tezliJ aklı başında herkes gibi yıllar yılı savunmuş Feyzioğlu sıra kendi i-tifasına geldiğinde bu prensibi unuttu. İstifanamesinde sebep olarak "Kurucu Meclis çalışmalarına daha geniş ölçüde katılabilme" arzusunu gösteriyordu. Feyzioğlu, bitirdiğimiz haftanın sonunda bu ihtimalin cezasını çekti. Bir garip politikanın şampiyonu Kudret -C.K. M.P. nin dehşetli organıdır- genç profesörün İstifasını Başbakan yardımcılığına Muharrem İhsan Kızıloğlunun getirilmesine bağladı. Kabinede bir de C.K.M.P. li Bakan -Tahtakılıç- olduğuna göre doğru haber alması gereken Kudretin attığı şuydu: Peyzioğlu Başbakan Yardımcılığı peşindeydi. Bu olmayınca, Hükümetten infial içinde ayrılmıştı! Halbuki Feyzioğluya Başbakan Yardımcılığı Millî Eğitim Bakanlığından önce teklif edilmiş, fakat genç profesör bunu kabul etmemişti. Daha sonra, bu Yardımcılık bir defa daha ve ciddî şekilde bahis konusu edilmiş, Peyzioğlu da daha munis davranmıştı. Fakat tutumunun pek makbul karşılanmadığını görmesi. Feyzioğlunun bu tasavvuru uyutmasına yol açmıştı. Hattâ, Kabinede kalmanın dahi, başta sandığı gibi faydalı bir siyasi yatırım olmadığı tecrübeli potilikacı tarafından hissedil misti. O bakımdan, Kudret endahtsız sallıyordu. Ama, bir Bakanın vazifeden ayrılırken gerçek veya sathî, Hükümet Başkanına gösterdiği sebebi istifanamesinde alenen açıklamasındaki kaçınılmaz zaruret bu vesileyle bir defa daha ortaya çıktı.

Turhan Feyzioğlu, Millî Eğitim Bakanlığını terkederken kendisine bu vazifeyi emanet eden Cemal Gürsele, o pazar günü Çankaya Köşkündeki salonda, sebep olarak 147'ler meselesini gösterdi. Daha sonra da, bunu "hissettirerek açıklamak" tan geri kalmadı.

Turhan Feyzioğlu
Sabırsız bir adam

Sabah ola, hayrola

Hakikaten, geçen haftanın sonlarında bir gün uzunca boylu, gözlüklü, sevimli Feyzioğlu, oturduğu Amerikan stili koltukta geriye doğru yaslandı, sağ iç cebinden çıkardığı Yeni Harman sigarasını kibar bir hareketle yaktı ve sonra muhatabına dönerek"

"-Ne yaparsınız." dedi, "vazifemiz, işte orada bitti".

Sonra gülümseyerek, Yeni Harmanından derin iki nefes çekti.

Hadise, Bahçelievler semtinde, 6. sokakta, 41 riumarah evin mütevazı, fakat zevkle döşenmiş bir salonunda cereyan ediyordu. Saat 10 du ve dışarıda yağmur çlselemekteydL 6. sokaktaki 41 numaralı evin sakini oturduğu koltuktan ayağa kalktı ve salonda bir yarım tur yaparak sözüne devam etti:

"— Biliyorsunuz, vazifeye başlamadan evvel bir ahdimi Basma açıklamıştım. Ahde vefa gerekti; gereğini ifa etmekte tereddüt etmedim..."

Halbuki istifası haberinin duyulmasıyla bir gazeteci çemberinin içine düşen Turhan Feyzioğluyla basın mensupları arasında o günlerde an--ak şöyle telefon muhavereleri geçmişti:

"— Neden istifa ettiniz?"

"— Ben vazifemi yaptım. Biletimiz gidiş-dönüştü!"

Aslında her şey, bir rakkamın uğursuzluğu altında gizliydi. Fakat bunu ne Feyzioğlu, ne de ilgili çevreler ağızlarından çıkarmak istediler. Rakam bir tabu, mesele ise bir yılan hikâyesi otmakta devam etti. İşin içindeki bit yeniği, ancak AKİS için haftanın ortalarına doğru bütün cepheleriyle vuzuha kavuştu. Feyzioğlunun istifa sebebi, tahmin edildiği üzere affedilen 147 Üniversite öğretim üyesiyle ilgiliydi. Yaraya merhem çalmaya muvaffak olamayan mustafi Millî Eğitim Bakam, işin kolayını, sudan bir sebebe dayanan istifa mektubundı bulmuş, köşesine çekilerek hâdiselerin cereyan tarzım seyre koyulmuştu.

Hikaye, Feyzioğlunun Bakanlığı kabul ettiği günlerde başladı. O sıralarda Miili Birlik Komitesi bir sıra toplantılar aktediyor, bu meşhur ve malûm yılan masalını bitirmek için gayret sarf ediyordu. Aynı esnada Orgeneral Gürsel yeni kabine hazırlıklar ile meşguldü. Günlerden bir gün kabine İlan edildiğinde Feyzioğlunun Milli Eğitim Bakanlığına getirildiği öğrenildi. Tabiî bundan en fazla memnuniyet duyan 147 Öğretim üyesiyle umumi efkâr oldu. Feyzioğlunun siyasi hayatta kendini yıpratmayacağı gerçeği, üniversiteden gelmiş bir profesör olması, yaranın onarılacağı fikrinin kuvvetlenmesine sebep oldu. Zira 147'lerin affı sırasında Feyzioğlu bunu tasvip etmemiş, vaziyet almış ve "Rektörlerin istifası" hareketine katılmıştı. Tabiî bu, madalyonun bir yüzüydü. Halbuki madalyonun bir de öbür yüzü vardı ki

onu sâdece Bakan ve yakınları biliyorlardı.

Madalyonun bu tarafındaki hikaye şuydu:

Üçüncü Gürsel kabinesi için temaslar yapılırken, Feyzioğlu ile de görüşülmüş, bir politikacı için hayli cazip teklifler yapılmıştı. Sonradan su yüzüne çıkan hu teklifler içinde Feyzioğlu için en kabule şayanı, tabiî, Millî Eğitim Bakanlığı oldu. Feyzioğlunun Bakanlığı kabul ettiği sıralarda da Komitede 147 ler meselesinin görüşülmesi bitmemişti. 147 ler meselesinin -doğrusunu ifade etmek gerekirse- Komite içinde mevcut tereddütler sebebiyle sürüncemede kalması, Feyzioğlunun işe başlarken ümit heybesini pek de bas bırakmadı. Üstelik genç potilikacı, işin bir başka tarafından tutulması fikrinin müdafileri ile beraber olmakta fayda mülâhaza etti ve Komitenin er geç basiret yolunu seçeceğini söyleyenlere hak vererek bir intizar devresine girdi. Bu arada, Bakanlığını ilgilendiren bazı meseleler üzerine eğilmekten de geri durmadı. 147 ler meselesini ana dâva saydığı için, Üniversite muhitiyle devamlı temas Bağlıyarak, sadre şifa verecek bir tedbirin karşılıklı feragatle hazırlanmasına çalıştı. İlk yapılan iş, Üniversite ilgililerini Ankaraya davet ederek fikirlerini almak oldu. Üniversite, bâzı istisnalarıyla, Feyzioğlunu destekliyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi, Bakana en fazla yardımcı Üniversite hüviyetini muhafaza etti. Üniversite Temsilcilerinin Milli Eğitim bakanlığı salonlarından birinde ve ayrıca Bakan odasında yaptıkları toplantıların neticesi Feyzioğlunun Bakanlığının istifa ile sona ermesine takaddüm eden günlerde atındı. Genel olarak, Ankara Üniversitesinin ileri sürdüğü hal çâresi olan "Sezana hakkı Sezara" prensibi kabul edildi -yani Üniversite, kanunun tamamının kalkmasını kabul ediyordu- ve bu, Feyzioğlu tarafından Millî Birlik Komitesi üyelerine ve resmi şekliyle Komite Umumi Heyetine sunuldu.

Fakat, Komitede cereyan eden müzakereler Feyzioğlunun ümitlerinin hüsrana dönmesine sebep oldu. Millî Birlik Komitesi üyeleri, doğrusu istenirse, bu meselede âzami hikkati sarfetmeğe kararlıydılar. Zira mesele, her *geçen* günle yeni bir veçhe arzetmeğe başlıyordu. 147 öğretim Üyesinin Aşikâr olmayan bir sebeple kürsülerinden ayrılmasını umumi efkârın tasvip etmemesi ve ordudaki revizyon neticesi ordu dışında kalanların aksülameli Komite için kaale alınan iki ayrı faktördü. müzakereleri sırasında bu iki faktörün birincisinin kuvvetinden kaybettiği, halbuki ikincisinin önem kazandığı gibi bir neticeye vardı. 147'lerin baş savunucusu Basındı. Basın ise, dokuz gazete patronunun davranışı neticesi M.B.K. üyeleri üzerindeki tesirinden çok şey kaybetmişti. O kadar ki, bir Sefa Kılıçlıoğlu bir dâvadan yana oldu mu, aksini yapmanın millî menfaat icabı olduğu zehabı zihinlerde doğuyordu. Tabii bunun vebali, böyle tiplerle aynı safta görünmeyi kabul eden Babıâlinin ciddi gazetelerinindi. Ama bu, intihayı -haksız intiba- değiştirmedi. Diğer taraftan Üniversite içindeki "rakip klik" mütemadiyen işliyor ve Üniversitenin, durumdan memnun bulunduğu havasını yaratmaya çalışıyordu. Sonra, beşer hafızasının nisyanla malûl bulunduğu da malûmdu. Ee, küllenmiş bir meseleyi yeniden karıştırmanın mânası neydi? Kaldı ki son parti kurma gayretleri ve siyasi faaliyet, emekli subaylar meselesini canlandırmıştı. Bunlar siyasi hayat içinde yoğrulduktan sonra, gelecek normal iktidar pek âlâ 147'lere bir dönüş şansı tarayabilirdi. Tabiî, Üniversitelerin meselâ Kasım İsmail Gürkan veya Bülent Nuri Esen tipi "İlim adamları"nı kendiliklerinden tasfiye etmeleri şartıyla..

İş böyle olunca Feyzioğluna yapılacak bir vazife daha kalıyordur. Sabırla beklemek ve Komita İçinde şahsî temaslarla basirete uzanan yolu ksaltmak. Nitekim, ilk zamanlar Feyzioğlunun hareket tarzı bu olmuştu. Müstafi Bakan, o zaman Devlet ve Hükümet Başkam Gürselle bu mesele üzerinde hayli uzun süren' konuşmalar yapmıştı. Başkan Gürsel, her mülakatta genç politikacıya itidal ve sabır salık vermişti. Feyzioğlu daha sonra Milli Birlik Komitesi üyeleriyle temaslardan da fayda ummuş ve fırsatlar yaratarak fikirlerini ihtilâlin öncülerine anlatmıştı. Aldığı cevaplar hiç bir saman' menfi olmamıştı. Ancak, müspet olmamıştı. Belli ki Komite, bu hususta tereddütlerini yenememiş, gerçeği henüz görememişti.

Geçen haftanın içinde Feyzioğlu hâdiseleri birdenbire pek karanlık! görmeğe başladı ve müstafi Bakan, Millî Eğitim Bakanlığı koltuğuna otururken, dolu olan ümit heybesinin tamtakır olduğu zehabına kapıldı. Yapılacak iş ahde vefa göstermek ve Bakanlıktan ayrılmaktı. Nitekim Feyzioğlu da öyle yaptı.

Genç politikacı, bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün bunu:

"— Dostum, bu mesele bitmiştir. Banim kanaatimce artık 147'ler meselesi diye bir mesela kalmamıştır" diye ifade etti.

Feyzioğlu, kanaatince elinden geleni yapmış, fakat derdini anlatamamıştı. Ancak, kendisine yüzde yüz hak vermek güçtü. Bildiği şart-

Kulağa Küpe

Kes kes, al!..

"— Ben her devrin adamı değilim, ahide adamıyım."

Bin yıl düşünseniz, hatırınıza da bin adam gelse bu sözün sahibini bulamazsınız.

F. K. G!

Lâf ondan çıktığına göre akide dediği, olsa olsa, Hacı Bekirin tezgâhında kavanoz içinde duran renk renk akide şekeri olacak.

M. İhsan Kızıloğlu

Esrarlı Kaçış

göre, meseleyi tamamile ümitsiz hale sokacak sekter davranışında 147'ler işi için sâdece zarar vardı. Bakanlığı kabul etmeseydi, kendisine bir söz söylemek kabil olmayacaktı. Ama yapması gereken, başta tuttuğu telkin ve ikna yolunda devam, işi uyutmayıp ayakta tutmanın çâresini bulmaktı.

Ama kimbilir, kendisine yüzde yüz hak verilemiyorsa bu, hareketinin yüzde yüz sebebinin de "hissettirerek açıkladığı" sebep olmamasının neticesdydi.

Kabinenin dengeci

Turhan Feyzioğlumun istifası ile kabine içindeki denge bozulmuş oldu. Yâni kabine içinde, siyasi partileri -zahiren de olsa- temsil eden

Milli Eğitim Bakanlığı
Kapısından giren de pişman girmeyen de

Bakanların sayısı aynı hizaya gelmiş oldu ki bu, bütün gözlerin bir kere daha 3. Gürsel kabinesine çevrilmesine sebep teşkil etti. Millî Eğitim Bakanlığı, Feyzioğlunun istifasından sonra Ahmet Tahtakılıçm uhdesine verilince siyasi kuliste ister istemez bir "Oooo!" sayhası yükseldi. Bazı aklıevveller, bu muvakkat vekâleti, illâ Millî Eğitim Bakanlığının bir Partili Bakanın uhdesinde bulunması gibi gülünç bir sebebe bağladılar. Aslında iş, hiç de öyle değildi. En müsait Bakan Tahtakılıç olduğu için Milli Eğitim Bakanlığına da vekâlet etmesi gerekli görülmüştü. Nitekim, hemen bir Bakan arama faaliyetine girişildi. Akla ilk gelen isimler Gürsele bildirildi, o da Milli Birlik Komitesindeki arkadaşları ve Bakanlarıyla gerekli temaslara başladı. Bu temaslar, bir isim üzerinde durulmasına sebep oldu. Bu isim, Reşat Tardu idi. Tardunun işi başaracağından emin bulunan Bakan arayıcılar, isim üzerinde ısrar ettiler. Tabii son söz, her zaman olduğu gibi, Gürsele kaldı. Tardunun Gürsel tarafından da tasvip edileceğine muhakkak nazarıyla bakılmaktadır. Bu arada bir C.H.P. li, Rüştü Özal İmar ve İskâna getirilince denge yeniden kuruldu.

Fakat, Feyzioğlunun,istifası, kabine içindeki mütecanis çalışmayı aksatmadı. İstifa haberinin üzerinden hemen iki *gün* geçtikten sonra, haftanın ortasındaki Çarşamba günü kabine, Feyzioğlunun katılmadığı ilk toplantısını yaptı. Saatlerin 9.15 i, gösterdiği sıralarda Başbakanhğm üst katındaki Bakanlar Kurulu toplantı salonunda yapılan toplantıya, -Kızıloğlunun Gürsel tarafından Çankayaya çağrılması sebebiyle, teamüle uyularak- en yaşlı üye, Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş başkanlık etti. Böylece şans bir defa daha Kızıloğluna oyun oynadı ve Kızıloğlu, Başbakan Yardımcısı olarak ilk Bakanlar Kurulu toplantısına başkanlık etmekten mahrum kaldı. İşini 10.30 da bitiren Kızıloğlu, Bakanlar Kurulu Toplantı salonunun kapısından içeri girdiğinde, kabine, bakanlıkları ilgilendiren meselelerin müzakeresini yapıyordu. Tabiî Kızıloğlu, toplantıya başkanlık etmek üzere yerini Alankuşla değiştirmedi ve Milli Savunma Bakanının yerine oturdu.

Haftanın ortasındaki bu kabine toplantısının ikinci mühim meselesi tütün piyasası ile ilgiliydi. Bakanlar Kurulu bu hususu da karara bağladı. Gündemde başka madde olmadığı için toplantı pek uzun sürmedi ve Bakanlar, bakanlıklarının bütçesini tetkik etmek üzere bakanlıklarının yolunu tuttular.

Y.T.P.

İngiliz atı doğuramadı

Bitirdiğimiz haftanın son günü Ankarada, Ulus Meydanının hemen civarmdaki Vilâyet binasının önünde nöbet tutan genç adamlar saat 13'e birkaç dakika kala bekledikleri aşina simaların gelmediklerini görünce, omuzlarım düşürüp derin birer "of!" çektiler. Takvimler 11 Şubat 1960 tarihini gösteriyordu. Genç adamlar, siyasî faaliyet izninin 13 Şubat 1960 tarihine kadar verilmiş olmasına bir kere daha sevindiler. Hiç değilse malûm nöbet için sâdece ve sâdece bir pazartesileri kalmış oluyor«il. Aksi takdirde, bekledikleri aşina simalara kalsaydı, pazartesileri çarşambalar takip edecek, yeni pazartesiler boy gösterecek, nihayet bir çıkmaz ayın son çarşambasında Alican ve arkadaşlarının meşhur partileri kurulmuş olacaktı.

Genç adamlara,, sondan bir evvelki bu nöbetinden iki gün önce gecikme Ankarada pek ekzantrik bir şekilde basın mensuplarına izah edildi. O gün ağzının kenarında yarılanmış ve söndü sönecek Sipahi sigarası bulunan saçları arkaya taralı, kalın kaşh, orta boylu bir adam ayağa kalktı. Son derece mühim bir şey söyliyeceğini anlatmak istercesine bir hareket yaptı. Kaşlarını yukarı doğru kaldırarak birkaç saniye durakladı. Sipahi sigarasından bir nefes ahp, sigarayı sönmekten kurtardıktan sonra, karşısında ayakta duran genç adamlara döndü ve:

"— Haa, bakın hayvanın asül bile geç doğurur. Bir kedi üç ayda yavrular, asil bir İngiliz atının doğumu ise ancak onbir ayda olur. İşte, bizim gecikmemiz de bu yüzden" dedi.

Sonra sözlerinin tesirini anlamak istercesine karşısındakileri birer birer süzdü. Ayakta duran iki kişi güldüler. Aslında, yapacak başka birşey olmadığı için gülmüşlerdi. Orta boylu adam devam etti:

"— Çalışılıyor. Kurucular herşeyi inceden inceye tetkik ediyorlar. Hepsinin tamamlanması, dört başı mâ-

mur olması lazım, değil mi?"

Hâdise, geçen haftanın ortasındaki o gün, saatlerin 11 i gösterdiği sıralarda, Yeni Türkiye Partisiyle ilgili her meselenin cereyan ettiği malûm yerde -Hikmet Belbezin Yenişehirdeki yazıhanesi-cereyan etti.Sipahi sigaralı adam, eski Hür. P. milletvekillerinden şöhretengiz avukat Hasan Kangaldı. Milletvekilliği zamanında da böyle tekerlemeleriyle meşhur Kangal haftanın incisini yumurtladı ve Yeni Türkiye Partisinin neden hâlâ kurulamadığım doğrusu pek güzel ifade etti! Kangal, yazıhanede yalnızdı. Kurucuların diğerleri nedense henüz uğramamışlardı. Rivayete göre, işleri başlarından aşkındı. Meselâ Yeni Türkiye Partisinin üç büyüklerinden biri olan Aaif Aybar, elinde istida, kurucuları dolaşıyor ve teker teker imza ettiriyordu. Ancak, her ne hikmetse, imza merasimi eski devrin törenlerinden çok daha uzun ve galiba masraflı oluyordu!..

Aslında, rivayet muhtelifti ama gerçek birdi. Alican, kendisine tevdi edilen kurucuları seçme işinde günlerdir çalışıyordu. Ağır davranışa politikacı, hâdiselerin seyrinden ötürü partinin lideri durumundaydı. Yoksa ne kendisini, ne de arkadaşları bunun bir "biçilmiş kaftan" oklusuna inanıyorlardı. İyi her devlet adamımn mutlakı iyi parti lideri olamayacağı girişilen tecrübede her gün biraz daha iyi anlaşılıyor, ama gemi eldeki tek kaptanla yürütülmeye çalışılıyordu.

Alican, kabarık bir kurucu listesiyle umumi efkâr önüne çıkmak ar zusundaydı. Yaptığı temaslar Sonucunda 50-60 kişilik bir kurucu listesi tanzim etmişti. Kurucuların tesbiti işinde kendisine yardımcı olarak dört kişi daha çalışıyordu. Bunlardan ikisi -Raif Aybar ve Enver Adakan- birinci plândaydı. Cahit Talasla, dehşetengiz başyazar Aydın Yalçın Alicanın yardımcılarıydı. Ağır davranışa maliyecinin hazırladığı liste bu dört kişi tarafından da tasvip edil di. Böylece iş halledilmiş vs ağızlara sakız olan kuruluş tamamlanmış olu yordu. Gelgelelim, kurucuları tesbitle vazifeli kurucuların hesapları çarsjya uymadı. Nasreddin Hoca gibi Dörtler de kendi yaptıkları kar helvasını beğenmediler. Zaten üstadlar, askerlikteki "olsa olsa" metoduyla çalışıyorlardı.

Adaylar ve yankıları

Bir defa Talas 50 kişilik kurucular listesini beğenmemiş, çarnaçar kabullenmek zorunda kalmıştı. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı bir kere içine girdiği işten, "bıraktı gitti" dedirtmemek için yakasını sıyıramıyordu. Ama listede hakikaten lstenmiyen, umumi efkârın tasvip etmediği isimler mevcuttu. Meselâ bir Fahrettin Kerim Gökay adı müteşebbisleri adamakıllı düşündürüyordu. Gerçi Alican, Gökayla yaptığı konuşmada, kendisinin kurucular arasında bulunmasından büyük bir zevk duyacağım belirtmiş ve F. K G. de vatan kurtaran aslan pozunda cakalı bir basın toplantısıyla bunu açıklamıştı. Ama, hareketin akisleri hissedilince kurucuları bir düşüncedir aldı. Küçük Valiyi, yani partinin Istanbulda bir Kenan öneri yapmak istiyorlardı. Ama Kenan Öner, sâdece şahsiyeti değil, itibarı bakımından da D.P. yi İstanbulda kurarken merdivenin üst basamağındaydi. Halbuki F.K.G. notunu çoktan almıştı. Hâlâ siyaset sahnesinde tur atmaya kalkışması, futursuzluğunun neticesiydi. Müstakbel liderlerin büyük bir kısmı umumi efkârın ne diyeceğini düşünmeğe başladılar. Kafalarına bir "acaba?" takıldı. Gökay adı partiye fayda mı getirirdi, zarar mı? Bu yüzden Belbezin meşhur yazhanesinde büyük tartışmalar oldu. Bir türlü karara yaramıyorlardı. Alican, ne olursa olsun, Gökayın fayda sağlayacağı fikrindeydi.

Cahit Talas
Kar helvasın beğenmedi

Ama ak saçlı maliyeciyi bu defa diğer kurucular tasvip etmiyorlardı. Belbez ve Alatlı tamamen aksi kanaatteydiler. Aydın Yalçın da aşağı yukarı böyle di onuyordu. Bundan başka Alicanın listesinde eski D. P. milletvekillerinden bazılarının da ismi vardı. Bu, D. P. oylarının temini için girişilmiş bir manevraydı. Ak saçlı maliyeci, anlaşılan, politika oyunlarının o yönünü benimsemiş, orada pişmişti. İkinci bir Hür. P. macerasına katılmak, öyle bir maceraya liderlik etmek istemiyordu. Ama "oy getirir" sanılan -aslında bunların büyük ekseriyeti, kuvvetli olduklarım ilân ettikleri bölgelerinde, hem de D. P. nin bütün imkânlara malik olduğu sırada CHP. karşısında hezimete uğramışlardır- isimler, ?. K. G. adından da kötü karşılanınca rota tekrar değiştirildi. Kurucu sayısı kabarık olmayacakta!

İşte bütün bunlardan ötürü kuruluş gecikti. Haftanın başında vilâyete verilmesi beklenen istida tâ haftanın sonuna, cumartesi gününe kaldı. Kurucuların tesbiti meselesi da ancak o güne kadar halledilebUmişti.

50 kişilik kurucular listesinin çıkardığı patırtının giderilmesi için yeni çâreler arandı. Adakan ve Aybar, kurucular listesi ne kadar az isimden teşekkül ederse, işin o kadar çabuk halledileceği tezini savundular. Talas ve Yalçın da aynı şeyleri söylediler. Gelgelelim Alican bu kadar gündür, bu kadar insanla konuşmuş, kendilerine bu kadar dil dökmüş, bu kadar va atte bulunmuştu. Şimdi ne olacaktı T Geride kalan 16 adama nasıl dert anlatılırdı? Bunun çâresini de kısa boylu sevimli Profesör Cahit Talas, pratik zekâsıyla buldu. Alican kurucular arasında olmazsa, kimsenin söyliyeceği tek laf kalmaz, mesele kendiliğinden halledilirdi. Diğerleri fikri beğendiler. Hele Alican büyük bir yükün altından kalkmanın yerdiği rahatlıkla nefes aldı. Cins İngiliz atının doğum sancıları artık başlayabilirdi.

A.P. = Açıkgözler Partisi

Aslında güçlük, liste tanziminden ziyade bir takım haraplardan doğuyordu. Liste tanzimi sebep değil, neticeydi. Müteşebbisler başarı şanslarını şu "bir kaç" zümrenin memnun edilmesinde görüyorlardı:

1— Evvelâ M. B. K. nin sempatisini kazanmak, İhtilâlin Öncülerinin sevgisi ve patronajıyla işe başlamak lazımdı.

2 — Eski Demokratların sempatisi ve memnuniyeti Yeni Türkiye Partisi kurucuları için elzemdi. 1-şin içinde oy meselesi vardı.

3 — Memnur edilecek seçmen kitlesi sâdece Demokratlar değildi. Zamanında D.P. ye oy vermiş bağımsızları da unutmamak, onların da sevgi ve sempatisini çantaya atmak gerekiyordu.

4 — Basın, kurucuların pek fazla Aşarinde durduğu ve kırmamağa çalıştığı çevrelerden biriydi. Partinin kuruluşunda büyük faydası olacak bu müessesenin, partinin gelişme devresinde takınacağı tavır, Yeni Türkiyecilerin muvaffakiyetlerini veya ademi muvaffakiyetlerini sağlıyacaktı.

5- C. H. P. nin alt kademeleri de memnun edilmesi lüzumlu zümre arasındaydı. Zira eski politikacılar biliyorlardı ki teşkilât kurmak ve yürütmek pek öyle kolay değildi. C.H.P. nin alt kademelerinin, yeni kurulacak teşküâtı sabote etmemeleri için memnun edilmeleri gerekiyordu.

6 — Büyük iş adamları da yabana atılır zümre değildi. Mali yardım ve partinin kuruluş sermayesi bunların sempatileriyle elde edilecekti.

7 — Zirai gelir sahiplerinin sempatisi de az şey değildi ve bu zümrenin kazanılması, hiç değilse danltılmaması lâzımdı.

8 — Sosyal adalet teorisyenlerinin yeni /kurulacak partiye sempati duymaları aydın zümrenin kazanılması demek olacaktı. Bunları darıltmamak veya yeni parti hakkında menfi fikirler beslemelerinin önüne geçmek lâzımdı.

9 — EMİNSU mensupları da kuru cular için üzerinde pek fazla durulan zümreydi.

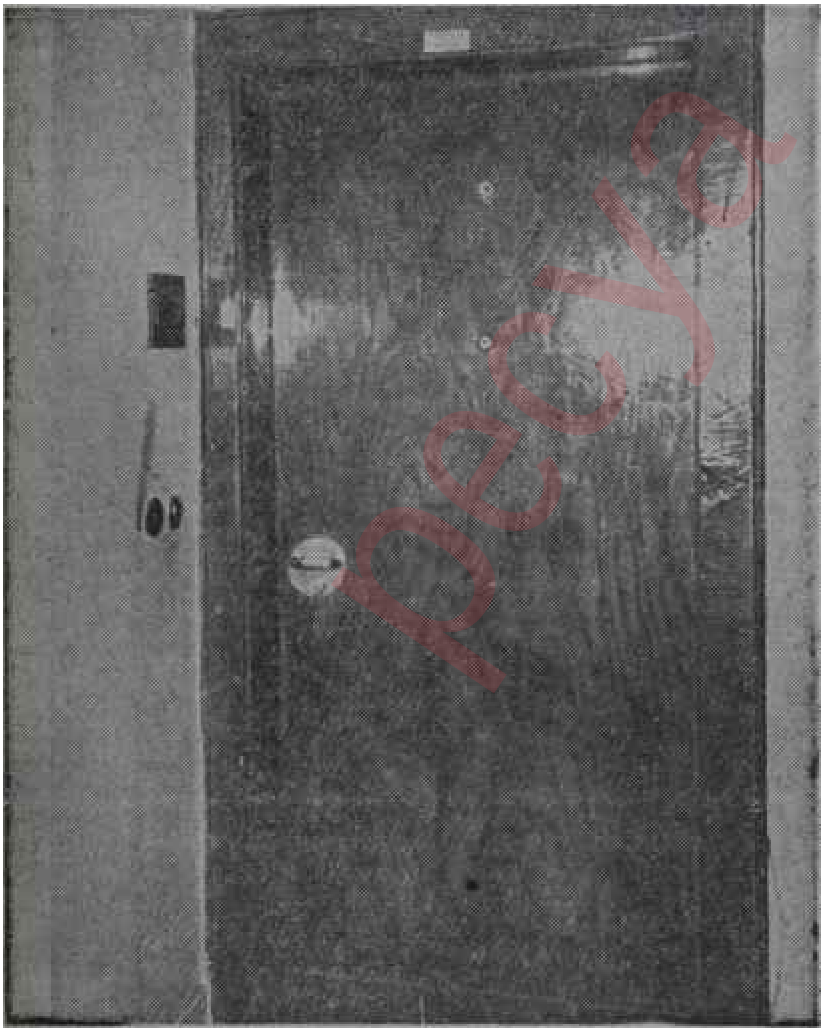
10 — Nihayet, dâvalarım geniş bir kitlenin merakla takip ettiği 147 leri ve taraftarlarını da memnun edilecek zümreler arasma katmak gerekiyordu.

Bu "bir kaç" zümre tutuldu mu, parti tutunmuş olacaktı. Ama aslın da bu, isin sadece üç nalla bir tek ata kaldığının en mükemmel işaretiydi. Kendilerine isim ararken niçin "A. P. : Açıkgözler Partisr'nl düşünmemiş olmaları hayret uyandıran müteşebbisler 50 kişilik dev listeden vazgeçince her nabza şerbet sunacak bir kurucu heyet tasarladılar. Heyet, adı politikaya pek karışmamış altı âkil adamdan müteşekkildi. Prof. Cahit Talas. Avukat Esat Çağa, Nihat Raşit Belger, Emekli General Sırrı Öktem, Enver Adakan, Tüccar Haydar Dündar.

Hani isimlere bakılırsa, yeni parti kurucuları, memnun etmek istedikleri zümreleri temsilde bir hayli başarı göstermiş sayılırlardı. Öyle ya, içlerinde bir emekli general vardı. Bir profesör bulunuyordu, İş adamları ve liberal ekonomi taraftarları herhalde Enver Adakan İsminden ziyadesiyle memnun kalacaklardı. Kurucu Meclise M. B. K. kontenjanından giren bir avukat sağlanmıştı. İstanbullu yeni partilileri Dr. Nihat Reşat Belger memnun edecek, İzmir ve havalisini de mali kudreti hayli fazla olan Haydar Dündar güldürecekti. D. P. nin oylarına gelince, onu da dehşetengiz başyazar Aydın Yalçın bir iki makalesiyle halledecekti. Nitekim, aydın lider, haftanın başında gazetesinin sağ köşesinde döktürmeye başladı. İşte kendileri "Türk politikasında ismi duyulmuş mütecanis bir kütle olarak ortaya atılmışlar, başa geçmişlerdi. Eski D.P. lilere birer öncü ve sözcü olacaklardı. Eski D.P. lilerin de, Türk halkının da gözü nihayet lider görecekti. Bunca kıymetli şahsiyet -başta Aydın Yalçm- hiç bir devirde bir çatı altında biraraya gelmemişti. Toplumun kreması, bilgi hazineleri üzerinde parti kuruyordu.

Bu parlak sözlerin tek zayıf tarafı, Şeyhin kerametinin sâdece kendisinden menkûl olmasından İbaretti.

Haftanın sonuna doğru yeni Türkiye Partisi kurucularından bâzılarını bir merak daha sardı. Küçük bir kaplumbağa kabuğu merakı. Kuruculardan uğura inananlar harıl harıl bu kabuğun peşinde koştular. Kabuğu partinin Genel Merkez binasına belki de görülmiyen bir tarafınaasacaklardı. Zira Genel Merkez binası muhtemelen eski Hür. P. Genel Merkez binası olacaktı. Ancak, kuruculardan evham sahipleri bu binayı istemiyorlardı. Sebep, binanm uğursuzluğuydu! Hür. P. bu binada ölmüştü. Üstelik binanın sahibi ve eski Hür. P. milletvekili Şeref Kâmil Mengü de genç yaşında bir böbrek a-

Y.T.P. nin karargahı Belbezin yazıhanesi

Sahibinin sesi kısıldı

D A.P. kurucuları vilâyette
At, İngiliz değil ama, kısrak arap

mellyatı yüzünden vefat' etmişti. Hür. P. den »onra gelen bir şirket ise dağılmıştı. Demek ' t binada bir kademsizlik vardı! Kim ne derse desin, bâzı kurucular Genel Merkezin başka binada kurulmasını arzuluyorlardı. Bu bakımdan kaplumbağa kabuğu arayanlar, bir de bina aramaktaydılar. Vodvil havası devam ediyordu.

Tarihi cumartesi

Cumartesi günü vodvile çok daha eğlenceli sahneler eklendi ve meşhur İngiliz atının doğumu sıhhî sebeplerden dolayı - bu doğum mecburi doğum olacak veya İngiliz atı doğuramıyacaktır - iki gün daha geri kaldı. Sıhhî sebeplerin başında malûm "herkesi memnun edebilme" hikâyesi geliyordu. Yeni Türkiye Partisi kurucuları bir takım iş adamlarını memnun etmektense geniş halk kitlelerini ellerinde tutmayı daha uygun görmüşler ve kurucular anı* sında yeniden bir değişiklik yapmayı uygun bulmuşlardı. Bu defa Adakanın başı yeniyordu, meşhur iş adamı korucular arasından çekiliyordu. Aksi taktirde Cahit Talas, Ertuğrul Alatlı, Hükmet Belbez yeni partide faal rol oynamıyacaklardı. Kurucular listesinden Esat Çağanın ayrılmam bit başka sebepten oldu. M. B. K. kontenjanından Temsilciler Meclisine giren Çağa cumartesi günü, kendisiyle konuşanlara:

"— Benim kalbim tuttu İstanbula gidiyorum. Dayanamam bu kadar gürültüye" demiş ve en seri vasıtayla başkenti terketmişti. Belbezin yazıhanesinde ise in cin top oynamağa başlamış, kurucular ipin ucunu bırakmışlardı. Yeni Türkiye Partisi lideri Ali can tekrar kaleme kâğıda sarüdı ve pazartesiye yetiştirmek için kurucuları Aybarla birlikte tesbite başladı.

A P.

Dev partiler!

Türkiye Adalet Partisinin -harcanın sonunda sâdece Adalet Partisi oldu- lideri Emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala, geride bıraktığımız haftayı İstanbulda perşembeye kadar kendine göre çok verimli, ama aslında hakikaten hummalı bir faaliyetle geçirdi. 63 yaşındaki halim Selim: tabiatlı eski ve nazik asker, kendisine karargâh olarak evvelâ, C.K.M.P. nin dev lideri -vücut çapı bakımından- Osman Bölükbaşının Istanbuldaki mûtad ikametgâhı Özipekpalasın tam karşısına isabet eden Sirkecideki İpekpalas Otelini seçmişti. Daha sonra, münfesih Türkiye Köylü Partisinin Cağaloğlunda, Vilâyetin sağına isabet eden ahşap ve salaş Türkiye Yayınevinin bir kısmını işgal eden Genel Merkezine nakl-i kar rargâh etti.

Kulağı takriben yüzde 25 nisbetinde ağır işiten Gümüşpalaya göre* kendisi C.K.M.P. ile anlaşamıyan eski T.K.P. ile temas ve fikir birliği halindeydi. Uzun müzâkereler neticesinde, eski T.K.P., bütün teşkilâtıyla T.A.P. ile birleşme ve aynı yolda yür rüme kararma varmıştı. Gelen mektup ve heyetlerden anladığına göre, T.A.P. en fazla Güney ve Güneydoğu Anadolu ile Ege bölgesinde kuvvetliydi. Zâten T.A.P., dadaşla efeyi ve ikisi arasında kalan bütün Türk toplumunu kaynaştırmak ve kucaklaştırmak azmindeydi!..

Samimi ve cana yakın olmasına rağmen, daha lüzumlu diğer liderlik vasıflarından yana fakir Gümüşpala. çok geçmeden İstanbulda kendine bir karargâh daha buldu: Ne ismi, ne de cismi mevcut olan diğer bir siyasi teşekkül, Birlik Partisinin Cağaloğlunda, Türkiye Milli Talebe Federasyonunun solundaki Genel Merkezi!.. Tafrafuruş B.P. liler, mangalda kül bırakmamacasma atıyorlardı. Efendim, 16 ilde teşkilâtları, 35 bin

Gümüşpala ve arkadaşları İstanbulda
Çok laf, az iş

üyeleri vardı. 27 Mayıstan sonra B.P. ye kitlevî iltihaklar olmuştu.

B.P. İllere göre, memlekette çok sayıda siyasi teşekkül bulunması, tek parti kadar tehlikeliydi. Cumhuriyet Halk Partisinin karşısına çıkacak ve kuvvetli bir muvazene unsuru olabilecek siyasi teşekkül yaratılmalıydı. 27 Mayıstan sonra münfesih Demokrat Partinin döküntüsünü toplama sevdasında bir sürü küçük parti türemişti. Yeni partiler, sümmettedârik, alelacele kurulmuşlardı. Bunlar beş-on mebusluk için girişilen hareketlerden ibaretti. Halbuki küçük partiler bir çatı altında toplanmalıydılar. B.P. nin iyi kötü bir binası vardı. Yeni partilerin liderleri, otel köşelerinde sürüneceklerine gelebilirler, kapıları sonuna kadar açık olan B.P. nin Genel Merkezinde çalışabilirlerdi. Konuşulur, görüşler telif edilir, mezcedilir ve birleşilebilirdi. İsim, B.P. için beşinci derecede önemi haizdi. Yeni bir partinin kurulması, bir sürü formaliteyi ve masrafı sırtlanmak demekti. Tetkik etmişler ve A.P. nin malî durumunun bir kuruluşa müsait Olmadığını görmüşlerdi. Henüz kurulmadıkları için B P. nin hukuken ve fiilen bugün T.A.P. ile birleşmesine de imkân yoktu. Fikir halindeki A.P. gelir, B.P. de çalışırdı, Lider gene Gümüşpala olurdu.

Nitekim geçtiğimiz haftanın ortasında çarşamba günü, 2,5 derecelik miyop Gümüşpala üç aylığı bin liraya kiralanan, döşemeleri çatırdayan Genel Merkeze muzaffer bir kumandan edasıyla maiyetindekilerle birlikte girdiğinde, B.P. 10er kendilini baştacı ettiler. B.P. Genel Başkam cam tüccarı Mustafa Güvenç, Gümüşpalayı makam koltuğuna saygı ile buyur etti. Gümüşpalanın da, bir avuç B.P. linin gösterdiği itibardan çok memnun kalmış bir hali vardı, E.P. lileri en fazla mesut eden hâdise, ilk defa o kadar kalabalık bir gazeteci topluluğunu -fotoğrafçısı ve yazarı ile onbeş kadar vardılar- Genel Merkezlerinde bir ırada görmeleriydi. Tabii ki daha fazla yakınlığı foto muhabirleri gördüler. Ertesi gün, pek cüzi bir yüzdesi gazetelerde intişar eden, askerlik hâtıralarına benzer resimler çıkartıldı. Bir taraftan da Karadeniz şivesiyle Güvenç, gazetecilere:

"— Destekleyin artık bizi, destekleyin! Görüyorsunuz ki memleket için çalışıyoruz" diyordu,

B.P. liler mutluluk içindeydiler: Gümüşpala gelmiş ve kuruldukları 1957 Şubatından beri hiçbir seçime katılmamışlardı- besledikleri hayalleri gerçekleştirecek ufukları kendilerine nihayet açmıştı!..

Uzun süren resim çektirme faslından sonra Gümüşpala Genel Başkanlık koltuğundan doğruldu ve fevkalade önemli bir toplantıda Türk siyaset tarihine geçecek bir olayı açıklıyormuşçasına konuştu. Efendim, B.P. liler de kendisiyle bir aydanberi temas halindeydiler. Son defa İstanbula geldiğinde kısa süren Uç toplantı yapmışlardı, pir de ne görsünler, karşılıklı olarak ileri sürülen prensipler, gaye ve istikamet aynı değil miydi? Onun için BP. nin T.A.P. içinde erimesinde mutlak mutabakata varmışlardı!.. B.P., T.A.P. ni her surette destekliyordu. Sayın İçişleri Bakanı kendisine, Ankaradayken, Türkiyedeki resmen kurulmuş partilerin adedinin 45 e yükseldiğini bildirmijti. Partilerin adedinin fazlalaşması murakabe faaliyetini zayıflatabilir ve enerjiyi taksime uğratabilirdi. Böyle bir hususu nazarı itibara aldıktan ve hele aralarında görüş bakımından bir ayrılık gayrdık olmadığı anlaşıldıktan sonra, kolaylıkla birleşmişler ve elele vermiş hale gelmişlerdi.

İzahatın gerisini B.P. liler verdiler. Birleşmenin ruh ve nâmı cihetinin temelleri atılmış, sadece şekil ve merasim tasarlanmıştı. Siyasi faaliyetler açılınca derhal Genel Kongresini tophyacak ve T.A.P. ile birleşme kararı alacaktı. Zaten bir Genel İdare Kurulu ve onun etrafında toplanmış birkaç kişiden ibaret B.P. mensupları için böyle bir karar almak hiç tet zor olmıyacaktı. B.P. ile Gümüşpala arasındaki irtibatı EMtNSU'cu iki Tümgeneral, iki Cahit, Cahit Caka ve Cahit Tokgöz kurmuşlardı.

Böylece emekli Orgeneral Gümüşpala, Istanbulda üç-dört gün içinde iki Genel Merkez fethetti. Ancak, fütuhatının verimi münakaşa kaldırdı. Zira B.P. ile esasen münfesih T.K P., memleketimizde hiçbir zaman bir parti hüviyetini elde edememiş, bir cebi dolu ve hevesi çok tacirin etrafında toplanmış birkaç işsiz emekli ile, piyasada dikiş tutturamamış avukatın meydana getirdiği bir klüp veya dernek seviyesinden yukarı çıkamamıştır; Zaten Gü.nüşpalanın cakayla "bütün teşkilâtıyla münfesih T.K.P." dediği, Bölükbaşı ile yıldızı barışamyan Türkiye Yayınevi sahibi eski Genel Başkan Tahsin Demiray ile etrafında toplanmış mahdut sayıdaki zevattan ibarettir. Ama Gümüşpala, böyle iltihakları tozpembe bir gözlükle, cenin T.A.P.'ne "gösterilen itimadın bir neticesi" olarak tefsir etmektedir.

M.P. nin kurucuları vilâyette
Vodvilin son perdesi oynanıyor

Gümüşpala, gittiği her yere, Birinci Yardımcısı mevkiindeki ve Üçüncü Ordunun başındayken Kurmay Başkam olan EMİNSU'cu Tümgeneral Naci öktemi, fahrî Özel Kalem Müdürü olan ve en son Malatyadaki Kolordunun Kurmay Başkanlığım yapan EMİNSU'cu Albay Şinasi Osmayı ve İzmir tüccardan Mehmet Yorgancıoğlunu da götûn^-ktedlr.

Zenginden Alıp, Fakire Vermek

Bitirdiğimiz hafta içinde, Devlet Planlama Dairesinde bir seminer yapıldı. Konuşan, Dünya Bankasuun bir temsilcisi, Mr. Adler idi. Temsilci, bizim için Sen derece alâka uyandıran Mr meseleyi konu olarak secmiçti. Az gelişmiş memleketlerde vergi sisteminin nasıl olması gerektiği yolundaki fikirlerini anlattı. Mr. Adler'in söyledikleri, sosyal ilimlerde daima olduğu gibi, lehinde ve aleyhinde söylenebilecek sözler bulunan düşüncelerdi. İktisat bir müsbet ilim sayılamıyacağına göre, her tezin bir de antitezi vardır ve görüşler ayrılmasından daha tabii şey bulunamaz. Dünya Bankasının temsilcisi, daha ziyade "XX. asır liberali" bir iktisadın şampiyonu gibi göründü. Ama seminerde. bu inancı benimseyenler ve benimsemeyenler bir noktada ittifak ettiler: Mr. Adler, vazifesinin de icabı, geniş tecrübelerini konuşturdu ve az gelişmiş her memleket için üzerinde dikkatle durulması gereken bazı kilometre taşlarım meydana çıkardı. Bu taşların üzerindeki rakkamı değişik şekillerde tefsire tabi tutmak kabildir. Kabil olmayan, onların mevcudiyetini inkârdır. Bir insanın akidesi liberal veya sosyalist olabilir. Bu, Dünya Bankası temsilcisinin belirttiği gerçeklerden çıkarılan derse, dolayısıyla takınılacak tavra tesir eder. Ancak, müşahedelerin değerlendirilmesi evvela bu müşahedelerin sağlamlığıyla alâkalıdır. Mr. Adlerin müşahedeleri ise, herkese sağlam göründü.

Az gelişmiş bir memleket için, meselelerin birincisi nedir? Elbette ki, adam başına düşen milli geliri çoğaltmaktır. Bu da, ancak istihsali arttırmakla kabildir. Kalkınma böyle olacaktır, sosyal adalet böyle sağlanacaktır, iktisat böyle düzelecektir, ilerleme böyle gerçekleşecektir. O halde, bir memlekette zenginden alıp fakire verdin mi, netice değişir mi? Elbette ki hayır. Burada, bazı iktisatçıların sevdikleri tâbirle "pasta meselesi" kendini belli ediyor. Pastayı büyültemedin mi, çekişmeleri önlemenin imkânı yoktur. Hiç kimsenin kanunin doymaması, huzursuzluğu gidermeyecektir. O halde, hedef bütün açıklığıyla meydana çıkıyor: Adam başına düşen geliri yükseltmek! Bu da, şüphesiz istihsalin artmasıyla kabil olacaktır. Batı cemiyetlerinde istihsalin yükseltilmesi için devlet ve özel sektör elele faaliyet halindedir. As gelişmiş memleketlerde, devlete asıl düşen iş bu faaliyeti en verimli halde organize etmektir. Devletin, ister istemez bütün iş adamlarının, müteşebbislerin en iyisi olması beklenilemeyeceğine göre memleketin bütün kuvvetlerini Mr plân ve program dairesinde seferber kılmak pastayı en ziyade süratle büyültmenin tek yoludur.

Dünya Bankasının temsilcisi bir noktaya daha parmak bastı. As gelişmiş bir memleketin eksiği sermayeden ibaret değildir. Az gelişmiş memleketlerin her şeyleri az gelişmiştir. Teknik eleman yoktur, ham madde yoktur, becerikli idareciler yoktur, tecrübe yoktur. Bunlar, sermaye sağlansa da verimi azaltan hususlarda?. Devlet, aldığı vergilerle kendisine yeni iş sahaları arayacak yerde iktisadı kuvvetlendirecek unsurları yetiştirmeğe, çoğaltmağa çalışsa -bir teoriye göre- kalkınma işine daha faydalı olacaktır. Cemiyet dişleri birbirine geçmiş çark manzarası arzettiğinden Mr. Adler*-lıi sözlerinde doğru taraflar boldur. Bu, elbette demek değildir ki devlet bir jandarma devlet" mevkiinde kalsın ve kalkınma sadece serbest teşebbüs erbabı tarafından gerçekleştirilsin. Ama, serbest teşebbüsün varının yoğunun alınması her halde kalkınmayı en emin şekilde sağlama yolu değildir. Bir iş adamının, ama gerçek bir iş adamının işini geliştirmek için kullanacağı geliri devlet vergi diye alıp cari masraflarını kabartırsa» verimli bir yatırım yapmış sayılmaz. Her vergi, nihayet bir mükellefiyettir. Yani, verene yük tahmil eder. İyi vergiler, veren dahil, milletin bütün fertlerine bu zararından fazla fayda sağlayan vergiler olduğuna göre meselesi istihsal olan bir az gelişmiş memlekette "zirai mahsul vergisi" ile'"memur maaşlarına zam" mı aynı zamana tesadüf ettirmeğe, talihli bir politika denemez. Cemiyette yaratüan bütün sosyal çatışma bir yana, sadece teknik bakımdan, sadece maliyeci gözüyle bu bir vahim hatadır. Mr. Adler, memleketlerin özel meselelerine hiç dokunmamak niyetiyle tamamile âfâkl konuştuğa ve prensipler üzerinde durduğa halde seminer dinleyicilerine bu hususu düşündürttü. Herkes gibi Dünya Bankasuun temsilcisi de milletin her sınıfının vergi yükü altına sokulmasının, vergilerin umumilik ve âdillik vasıflarının göz önünde tutulmasının bir hara retli taraftarıdır. Ama Mr. Adlerln aklı, meselâ zirai verginin en verimli sarf yerinin memur maaşları olduğuna yatmamaktadır. Bu verginin en verimli sarf yeri, şüphesiz, ziraat sektöründe istihsali çoğaltmak, verimi arttırmak için yapılacak devlet hizmetlerini geliştirmektir. Böylece, ortaya bir fasit daire yerine bir velût daire çıkacaktır. Ziraat sahasında gelir yükseldikçe vergi miktarı kabaracak, kabarık vergiyle devlet zirai gelirlerin artmasını temin edecek, o ek gelirden ek vergi alınacak, böylece La Fontaine'in meşhur Perettel gibi, ama hayalhanede değil, gerçekte, az gelişmiş manleket ziraat sahasında gelişme imkânını kazanacaktır.

Şimdi, meseleyi bir Mr. Adler meselesi olarak al" mak hatadır. Böyle seminerler çok yapılmıştır, çok yapılacaktır. Dünya Bankası temsilcisinin basi noktalarda fazla "kâğıt üzerinde kaldığı" su götürmez bir gerçek olduğu gibi söylediklerinin hepsine herkesin İştiraki de bahis konusu değildir. Ama bu sözlerin bu sırada söylenmiş olması mesut bir tesadüf olmuştur. Zira akıl için yolun bir olduğu, as gelişmiş memleketlerde başarılı iktisatların sırrının neden ibaret bulunduğu bir defa daha ortaya çıkmıştır. Yeni sistemi sırf kızılan bazı şahıslar ve zümreler de tenkit ediyorlar, geçmiş devirdeki tutumları unutulmamış bu şahıs ve zümreler şimdi sırf kendi menfaatleri haleldar oldu diye feryat koparıyorlar mülahazasıyla gerçekten hatalı atılmış adımları düzeltmekten kaçınmak devlet ve hükümet mefhumlarına yakışmaz. Kendilerini bilen ve tanıyanlar nezdinde, avukatlığım yapmaya kalkıştıktan en haklı davaları en haksızmışlar şüphesiyle damgalayan kimselerin yüzünden yanlış yolda ısrar etmek, hisleri ön plânda tutmak olur. Basın meselesinde, hattâ lifler işinde vuku bulan böyle talihsizliklere iktisat bahsinde şans tanımamak şarttır. Zira bu bahiste, mesele az gelişmiş Türkiyemizin yarınını sağlam iktisadi temellere oturtabilip oturtamama meselesidir ve bunda hislere asla yer yoktar.

YURTTA OLUP BİTENLER

Bitirdiğimiz haftanın içinde, Gümüşpalanın temaslarına paralel olarak bazı münfesih T.K.P. lilerin de katıldığı muhtelif ihtisas sahiplerinden kurulu bir komisyon, T.A. P. nin içtüzük ve programı üzerinde çalıştı.

Hakçası istenirse, Gümüşpalanın İstanbuldaki yegâne ciddi kazana ahşap ve salaş olmalarına rağmen parti lokali olarak kullanılmağa son derece elverişli münfesih T.K.P. ve B.P. Genel Merkezleri oldu. Parti kurulursa bunların biri İl, diğeri İlçe Merkezi olarak kullanılacaktır. Gümüşpala, tabii ki en büyük dayanağı sandığı EMİNSU'nun İstanbul Şubesini ziyareti de ihmal etmedi. Ama bu sırada, dünya kadar emekli subay C.H.P. ne katılıyordu.

En iyi niyetliler dahi siyasi hayatta Gümüşpalayı rahmetli Mareşala benzetmekten kendilerini alamadılar.

Sebilullah

Çalışma Partisi mensupları vilâyette
Kısa günün kazancı bol oldu!

partilerin faaliyetlerinin bu keşmekeş içinde cereyan ettiği geçen haftanın sonundaki cumartesi günü Ankara Vilâyetine işi dolayısıyla şöyle bir uğrayanlar aman ne eğlendiler, ne eğlendiler. Vilâyette kimler yoktu ki? Vatan kurtaran artanların hemen hepsi cumartesiyi seçmiş kuracakları partilerin tüzüğünü, programını kapıp gelmişlerdi. Saatlerin 10.30 u gösterdiği sıralardaydı. Vilâyetin merdivenlerinden gazeteciler kendilerine hiç de aşina olmayan ama cakalarına bakılırsa parti kurmaya geldikleri belli olan üç adam çıktı. Güçlükle özel kalem müdürünün odasını bulup Vali Paşayla görüşeceklerini söylediler. Gelenler iki emekli askerle bir iktisat doktoruydu. Emekli General Muhittin Salur, mahcup bir adamdı. Gözlerini yerdeki halıdan ayırmadı. iktisat doktoru Salih Adil Başer kurdukları "Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi" genel başkanıydı. Emekli albay Ahmet Süere gelince partide genel sekreterlik vazifesini deruhte ediyordu. Islahatçılar partilerini kurup gittiler. Geldikleri gibi sessizce ayrılmışlardı.

Saat 12 sıralarında gazetecilerin tanıdığı bir sima Vilâyetin kapısında görüldü. Yanında fahri özel kalem müdürü Şinasi Osma bulunan Gümüşpala bir iki dakika bekledi. Bu arada Osma, Generalin sıhhatiyle pek fazla alâkadar oldu. O kadar ki yağmur yağmağa başlayınca telaşlandı ve aceleyle tekledi :

"— Aman Paşam yağmur başladi, gölgeye gidelim". Gülüşüldü. Necmettin Öktem, E. Menemencioğlu, Mehmet Yorgancıoğlunun da gel" mesiyle A.P. kuruldu. Bütün temaslara ve Gümüşpalanın iyi niyetine rağmen diğer partilerdeki politikacılar, emekli generalle beraber olmayı reddetmişlerdi. Sâdece Köylü Partisinin üç kişiyle desteklediği Adalet Partisi saat 12.15 sıralarında kuruldu. Gümüşpala yanındakilerle gülerek Vilâyetten ayrıldı.

İşte bu sıralarda siyah fötr şapkalı bir zat acemi adımlarla merdivenleri tırmandı. Gelen "Çalışma Partisi" Genel Başkam Bedrettin Örtensoy adlı bir teknisyendi. Büyük bir garajı, otomobili, iyice de kazancı vardı. Partisini üç arkadaşıyla beraber kurdu ve ayrıldı Diğer kurucuların adlarını söylediğinde not almayı unutan gazeteciler sonradan adları, telefon rehberindeki, tüccar terzi, otomobil tamircileri kısmından kolaylıkla buldular.

Biraz sonra tek sıra kelinde bir takım emekliler göründü. Genç adamların aşina olduğu çehrelerden Naci Bozkurt en öndeydi. Gelenler M.C.P. nin kurucularıydılar. Partiyi tescile gelmişlerdi. Ancak, kurucuların elindeki tüzük ve programda küçük bir değişiklik görülüyordu. Cumhuriyetçi kelimesi mavi mürekkeple silinmiş, sâdece "Memleketçi Parti" kalmıştı. Vodvilin son perdesinin son sahnesini bu gelenler oynadılar. Saatler bu sırada 12.45'i göstermekteydi. Böylece, geçen haftanın maceralı Cumartesi günü kapanmış oldu.

YASSIADA DURUŞMALARI

Duruşmalar

Komiteci!

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Yassıadadaki artık meşhur -ve tarihi- duruşma salonunda İlkini ayından bu yana his cereyan etmemiş bir hadise oldu. Bir sanık, hem de nefretle anılan bir devrin nefretle anılan 1 numaralı mesulü mikrofonda konuşurken bir kısım dinleyiciler "Bravo" diye mırıldanmaktan kendilerini alamadılar. O kadar ki bu mırıltılar, bir uğultu halinde yer yer yükseldi. Hesap vermekte olan Celâl Bayardı. Hesap, İhtilâli yaratan hâdiselerin hesabıydı. Harp Okulunun imhası plânı, nümayişçilerin tenkili niyeti, gençlerin üzerine ateş ettirilmesi emirleri bahis konusu ediliyordu. Buna rağmen çok dinleyici. Celâl Bayan tutumundan dolayı takdir etmekten kendini alamadı. Ama, o günlerdeki tutumundan dolayı değil.. Yassıadadaki artık meşhur -ve tarihî- duruşma, salonunda takındığı tavır dolayısıyla. Zira düşük Cumhurbaşkanı, idareli tarzda da olsa, kendisine atfedilen ve suç olduğu muhakkak bir takım fiilleri, sözleri kabul etti. Hattâ, 27 Mayısı doğuran bedbaht ve iptidai politika anlayışına hâlâ sahip bulunduğunu bildirdi. Allak ve kaypak Menderes Yassıada müdavimlerini o derece "kabadayılık"a hasret hale sokmuştu ki, nihayet Cumhurbaşkanlığı gibi bir makama gelebilmiş İnsanlar için son derece tabiî sayılmak gereken Bayarm tutumu âdeta takdirle karşılandı. Böylece, 18 Nisan ile 27 Mayıs arasındaki hâdiselerin hesaplaşması mahiyetindeki dâvanın yıldızı, bitirdiğimiz haftanın sonunda Celâl Bayar oldu.

O yağmurlu ve soğuk günün sabahı, Dolmabahçe rıhtımı da değişik manzara gösteriyordu. İnanılmaz bir kalabalık Deniz Müzesinin önünü tamamen doldurmuştu. Saat henüz 7.30'du ki emektar Fenerbahçenin bütün yerleri dolmuştu. Daha sonra, yerimiz nasıl olsa numaralıdır diye gelenler Dolmabahçeyle Yassıada arasındaki ve artık Heybeliadadan geçtiğinden bir buçuk saat süren yolculuğu ayakta yapmak zorunda kaldılar. Vapurda ve tabii Duruşma Salonunda mevcut 700 kadar yer için 1700 kişiye davetiye verilmişti. Böylece, duruşmaların başlamasından bu yana ilk defadır ki intizam bozuldu. Ayakta seyahat eden yolcular Duruşma Salonunda da yerlerinin başkaları tarafından işgal edilmiş olduğunu gördüler. Suna rağmen Adanın becerikli personeli "palto çıkarma mecburiyeti" koymak suretiyle ve bir kısım kimseleri sandalyalara veya merdiven basamaklarına konmuş tahta parçaları üzerine yerleştirmek suretiyle misafirlerini ağırlamaya muvaffak oldular. Tabii Fenerbahçe dönüşte de aynı halini muhafaza etti. Buna rağmen, duruşma o derece alâka çekici oldu ki zaman zaman dinleyiciler nefeslerini dahi tuttular ve dönüşte yüreklerinde hiç bir pişmanlık duymadılar.

Duyulan, başta bir ağrı ve bacaklarda müthiş bir yorgunluktan ibaretti.

Sfenks konuştu

Yüksek Soruşturma Kurulunun uzun kararnamesinin okunmas na, bir hafta önce başlanmış ve iki celsede bunun ancak yarışma gelinebilmişti. Bitirdiğimiz haftanın sonundaki üçüncü celsede biraz daha üerlendi ama, metin bitirilemedi. Hattâ, sanıklardan sâdece Celâl Bayarın suçları üzerinde duruldu. Düşük Cumhurbaşkanı bir esaslı dâvada ilk defa olarak kendini savundu. Ama itiraf etmek gerekir ki Menderesten bin misli kuvvetli bir şahsiyete sahip bulunduğundan, üstelik daha akıllı olduğundan başarılı bir savunma yolu tuttu. Nümayişçilerin tenkilini emrettiğini kabul etti, Harp Okulu talebelerinin şiddetle cezalandırılmalarını ve okulun Ankara dışına sürülmesini arzuladığını itiraf etti, nümayişler yapılırken Hükümette değişiklik yapmayı zaaf saydığım açıkladı, hattâ İstanbul örfi İdare Komutanının ağzından yazılmış bir meşhur tebliğdeki fikirlerin kendisi-

29 Nisan

Siyasal Bilgiler Fakültesi bahçe duvarının üzerinde heyecandan tir-tir titreyen sarışın kıs talebe, polis ve askere kumanda eden âmirlerin gözlerinin içine baktı baka, Atatürkün Bursa nutkunu kalabalık gençliğe okuyordu. Etrafını almış binlerce talebe, heyecan içersinde cümleleri tekrarlamakta ve and içmekteydiler.

28 Nisanda, İstanbul Üniversitesi talebelerinin Anayasaya aykırı kanunları protesto eden nümayişlerini müteakip, aynı gün saat 15.15 de İstanbul ve Ankarada Örfi İdare ilân edilmiş, Istanbuldaki nümayişlerde ölen ve yaralananların bulunduğu haberi Ankaraya derhal ulaşmış ve talebe muhitinde büyük heyecan yaratmıştı. 29 Nisan sabahı, daha erken saatlerden itibaren, Maarif Kolejinden tâ Içcebeciye kadar süvari ve polis kuvvetleri, Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinde yapılacağı haber alman protesto gösterilerine ve bilhassa buna halkın iştirakine mâni olmak için tedbir almışlardı. Talebeler, ordu mensuplarına büyük hürmet göstermekte ve lehte tezahüratta bulunarak "Türk demokrasisini sen kurtaracaksın" diye tâ kalpten teşci etmekteydiler. Derslere girmiyor, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinin ön bahçelerinde dolaşıyor, öğretim üyeleriyle dertleşiyor ve ne yapılması gerektiğine dâir birlikte kararlara varıyorlardı. Bu arada, Siyasal Bilgiler Fakültesi hocaları bir karar aldılar: Istanbulda cereyan eden müessif olaylar sebebiyle duydukları teessürü bir telgrafla İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne bildirmek... Derhal şu telgraf yazıldı:

"Dünki hâdiselerde hayatlarını kaybeden sevgili talebelerimizin hatıraları önünde tazimle eğilir, şahsınızın ve diğer değerli meslekdaşlarunızuı mâruz bırakıldıkları muameleden ötürü derin teessürlerimizi sevgi ve hürmetlerimizle bildiririz'\

i Telgrafı, o gün Fakültede bulunan bütün öğretim tiyeleri imzaladılar. Telgrafı yazmak kolaydı. Fakat esas mesele, asker ve polis kordonunu aşarak postahaneye ulaşmaktı. Bu işi, Korede askerlik yaparak yeni memlekete dönmüş genç asistan Mehmet Selik üzerine aldı ve bu vazifeyi başarı ile yerine getirdi. Postahane memurları ise, çekinmeden ve şerefle bu telgrafı çektiler. Kendileri de bu dâvaya o kadar bağlı idiler ki, Mülkiye hâdiselerini takip eden günlerde yabancı memleketlerden ve bühassa bu memleketlerin talebe teşekkülleri tarafından zamanın idarecilerine çekilen telgrafları, yerlerine ulaştırmadan önce Siyasal Bilgiler Fakültesine getiriyorlar ve ondan sonra yerlerine iletiyorlardı. Bu telgraflardan bir tanesinin tercümesi şudur:

'Türkiye Devlet Reisi.

İsviçre Milli Talebe Birliği ve İsviçre Akademisyenler Cemiyeti bilhassa son hâdiseler dolayısıyla memleketinizdeki profesör ve talebelerin akademik haklarının tahdidini ve söz hürriyetinin ortadan kaldırılmış olmasını şiddetle protesto ederler..

İsviçre Milli Talebe Birliği,
5204 T S 88, Zürich, 74, 2. 5. 960"

O günlerde herkes aynı gaye uğrunda sanki bir tek merkezden sevk ve idare ediliyormuş gibi hareket etmekteydi. Mülkiye, zulme mukavemetin ve hürriyetin kalesi halini almıştı. 29 Nisanda kardeş Hukuk Fakültesl talebelerinin binbir vaadle kandırılarak binaları içerisine sokulduktan sonra polis tarafından kapılar ve camlar kırılarak içeri girilmiş olduğunu ve talebelerin vahşice dövüldüklerini gözleriyle gören Mülkiyeliler, kendi binaları içerisinde siperler kurmağa, canlarını ve inandıkları prensipleri müdafaa etmek için taşla, kömürle ve sopalarla silahlanmağa başladılar.

Fakülte binasının en zayıf yeri arka bahçeye bakan tarafıydı. Baştan aşağı cam olan bu kısımdan İçeri girilmesi çok kolaydı. Fakat Hukuk Fakültesinde cereyan eden hâdiselerden ders alınarak bu kısmın takviye edilmemesine karar verildi. Zira» bu tarafta Türk Ordusunun süvarileri vardı. Bu, en büyük teminattı. Asker talebeye karşı hareket etmiyordu. Coplu ve tabancalı polislere karşı nasıl bir müdafaa yapılabilirdi ? Maddi olarak böyle bir kuvvete karşı çıkmak çok güçtü. Fakat, vatan aşkından başka bir aşk istemiyen ve onun gözyaşlarını dindirecek kadar yetişmiş olan gençler, kantinlere girerek ellerine geçirdikleri iskemleleri parçalayıp sopa yaptılar, masaları ve sıraları çekerek barikatlar kurdular. Hukuk Fakültesinden kaçıp ta kendilerine iltihak edebilen arkadaşlarının ikazları üzerine Fakülte binasına girmemeğe ve bahçede kalmağa karar verdiler. "Hürriyet!" diye bağırdılar. "İstifa et Menderes!" diye bağırdılar. "Kahrolsun diktatörler!" diye diktatörlerin yüzlerine ilk şamarı Ankarada vurdular. Ellerinde taş, kömür, ağaç dalları, iskemle ayaklarıyla Avnller, Ayhanlar, Samiler, Etemler ve binlerce genç Mülkiyeli binalarının kapısını müdaafaya hazırlanırlarken, Tttlâylar, Ersinler ve diğer genç kız talebeler de erkek arkadaşlarıyla aynı safta yer almaktaydılar. Semtin küçük çocukları, polis kordonlanm aşarak ağabeylerine tas ve kömür parçalan taşımakta âdeta birbirleriyle yarış halindeydiler.

Sabahtan beri gergin hava öğleye doğru yumuşar gibi oldu. Elden ele birşeyler dolaşmaktaydı. Biraz sonra bunların ekmek, peynir ve Yenice sigarası olduğa anlaşıldı. Cebecinin htirriyetsever halkı *ve* bakkalları, mahsur kalmış hürriyet mücahitlerini iaşe ediyorlardı.

Bu ara, gerek Üniversite Yönetim Kurulunun ve gerekse örfi İdarenin Üniversiteyi tatil ettiği haberi geldi. Fakültenin yetkilileri Örfi İdare Kumandalımdan askeri ve polisi geri çekmesini istemekte, talebeyi kendilerinin dağıtacaklarını ve bu mesuliyeti deruhte ettiklerini'kik dirmekteydiler. Fakat buna asla yanaşmayan Örfi İdare Kumandam, kendisinden bunu ısrarla rica eden bir asistana:

"— Ben bu binayı boş teslim almak emrini aldım. Bu vazifeyi yerine getirmezsem, bana on sene hapis cezası var. İcap ederse "ateş açacağım" deyince, işin ne kadar ciddi olduğa meydana çıktı.

Talebeler, hocaların ikazlan üzerine yavaş yavaş Fakülte binasına doğru çekilmeğe başladılar ve artık iki cephe kesin olarak teşekkül etti.

Siyasal Bilgiler Fakültesinin birinci kattaki büyük ön balkonu sanki bir harp idare merkezi idi. Her şeyden evvel bu merkeze bayrak çekilmek lâzımdı. Baş hademe derhal bayrağı getirdi. Kendisine verilen talimat fayda: "İstiklâl Marşı söylenirken yavaş yavaş bayrağı di-

Mülkiye Olayı

reğe çekeceksin ve marşın son kısmı «konarken de yavaş yavaş bayrağı yarıya İndireceksin."

Marş hep birlikte söylenmeğe başlandı. Baş hademe ve kendisine yardım «den idare memurları bayrağı direğe çektiler ve tekrar yavaş yavaş yarıya indirdiler.

Bir ara polisin ön bahçeden elinde tabancaları ve copları olduğu halde hücuma geçtiği görüldü. Taş yağmuruyla karşılaşınca geriledi. Fakat şunn da söylemek gerekir ki, bu Fakülteden mezun bâzı genç idare âmirleri polisin önüne geçtiler ve kendi okullarına karşı yapılan bu hücumu önlediler.

Biraz sonra bir itfaiye arazözünün Fakülte önüne doğru geldiği görüldü. Balkonda bulunan hocalar ve talebeler, mukabelede bulunmak üzere Fakülte yangın hortumlarını açarak su sıkmak İstedilerse de, binanın suyunun as sonra kesildiğine şahit oldular. Bu andan itibaren balkondan görülen manzara şuydu: Ön bahçede ve balkonda bulunanların üzerlerine su sıkılmaktaydı. Onlar da mukabilinde taş ve kömür atmaktaydılar. Üç itfaiye neferinin güçlükle muhafaza ettiği hortum bir balkondakileri hedef almaktaydı, bir ön bahçedekilerL Talebeler yavaş yavaş geriliyorlardı. Tam bu sırada balkondan atılan bir taş üç itfaiye neferinin tam ortasına düştü ve bunlardan biri hortumu bıraktı. Hukuk Fakültesi tarafındaki ağaçların arasından aniden fırlayan bir Deniz subayı, artık hortuma zor haldin olan iki itfaiye neferini enselerinden tutup geri çekince, ta bahçedeki talebeler aniden bir hamle yaparak arazözü ele geçirdiler ve vitesden attılar, tekide tonlarca su bulunan araba, meyilli yokuştan geri geri gitmeğe başlayınca, talebeler önlerine kattıkları polisleri ricata mecbur ettiler. Silâhlar müsavi olunca galibiyet, imanla savaşanlarda; üstünlük, hürriyet İçin vuruşanlarda kaldı.

Köroğlunun hakkı var: "Tüfek icad edildi, mertlik bozuldu." Artık duyulan, tabanca ve tüfek sesleriydi: Hedef gözeterek atış, yaralamak kasdıyla atış, vurmak için atış! Mülkiyeyi arkadan vurdular! Tarihinde kendisine şeref veren yaralardan pek çoğu göğsünde mevcuttu, ama Mülkiye ilk olarak arkadan vurulmaktaydı. Onbeş dakika kadar süren bu ateşten sonra polis Fakültenin içme girdi. Ateş etti, vurdu ve kadı. Herhalde Menderesten aldıkları emri yerme getiriyorlardı: "Bahçelerine girmek ne demek? Kürsülerine kadar gideriz!" İçerde duruma ancak hocalar hâkim oldular. Polise emir verip hücum ettirenler, herhalde korkudan olacak, binanın içerisine girmeğe cesaret edememekteydiler. Neden? Şahıslarına karşı bir hareket yapılacağından çekindikleri için mi? Onların şahıslarından gençliğin bir talebi yokta ki!.. Nitekim, 555 K'da sakıt Menderes Hürriyet Meydanında: "Öyleyse beni öldürün!" deyince, aynı Mülkiyeli gençlerden aldığı cevap şu olmuştu:

"— Biz elimizi. senin kanınla kirletmek istemeyiz! İstifa et, yeter!"

Nihayet Örfi İdare Kumandanı aldığı emri yerine getirdi. Bu yüz yıllık müesseseyi teslim aldı ve on senelik hapis cezasından kurtuldu! Ama, ne zamana kadar? 27 Mayıs sabahı da silâh sesleri duyuldu. Fakat, bunlar hürriyeti terennüm etmekteydiler. Gözettikleri hedef kısanlar değil, zulümdü!... .

Bu mücadelede Mülkiye uhdesine düşeni eksiksiz yaptı. Çünkü bu vazifeyi yerine getirmek için lâzım olan kuvvet "damarlarırdaki asil kanda mevcut"tu ve vatanın gözyaşlarını dindirecek olanlar artık yetişmişlerdi

Mülkiye önünde polis faaliyette
Hatırla Menderes...

ne ait bulunduğunu söyledi. Gerçi üçüncü celse bir "İtiraflar Günü" Oldu ve sâdece Celâl Bayar değil, Dilaver Argun, Namık Argüç ve bilhassa Şem'i Ergin de hakikatleri olduğu gibi anlattılar ama, tabii işgal ettiği makam ve D.P. iktidarındaki rolü dolayısıyla düşük Cumhurbaşkanının anlattıkları şimdiye kadar Yassıadada duyulan en alâka çekici sözler oldu.

Bayarın tek handikapı, kültürsüzlüğü ve iptidailiğiydi. Bu yüzden mübalâğaya kaçtı ve "erkeklik"ini fazla belli etmek, jestinin altını pek kalın çizgiyle çizmek suretiyle tutumunun uyandırdığı takdir hislerini kısmen hasara uğrattı. İkide bir "Tarihte bir şey gizli kalmasın", "bana zarar verecek de olsa hakikati söyleyeceğim", "doğru bulunduğu için itiraf ediyorum ki...", "teyit ederlerse, yazılanların doğruluğunu virgülüne kadar kabul ederim", "maiyetimin hareketlerinde ne suç varsa, bunun cezasını yüklenmeye hazırım" tarzındaki . formülleri ziyadesiyle, kullanmak hatasını işlememiş bulunsaydı şüphesiz jesti kendisine çok daha fazla sükse sağlayacaktı. Buna rağmen, bir defa daha bir insanın ne derecelere düşebileceğinin canlı misalini "bilmiyorum", "hatırlamıyorum", "öyle şey olmadı'larıyla veren Adnan Menderesin yanında Bayar bir yıldız gibi parladı. Böylece, Yassıa da duruşmalarının başından beri Bayarla Menderesin değişik istikamette gelişen prestijleri, kendi yollarında bir adım daha ilerledi. Bayannki biraz daha yükseldi, Menderesinki biraz daha alçaldı. O akşam ve onu takip eden akşam Yassıada saatini din leyen milyonlarca insan D.P. iktidarının hakiki ruhunun kim olduğunu anlamakla beraber bir sualin cevabım da derin derin düşünmekten kendilerini alamadılar: Menderes denilen adam bu mudur ve bu adam mı dörtyüz kişilik D.P. Grubuyla, birlikte milletin bir kısmım peşinde sürüklemeye muvaffak olmuş, kendini onlara üstün insan olarak tanıtmıştır?

İlk kılıç şakırtıları

Celse açıldığı zaman, saat dokuz- buçuğu biraz geçmişti. Dinleyiciler gibi sanıklar da kalabalık olduklarından herkesin yerine yerleşmesi oldukça uzun zaman aldı. Kafilenin başım, mutad veçhile Celâl Bayar çekiyordu. Düşük Cumhur başkanı pek şık ve yeni bir bej trençkot giymişti. Başında yeşil şapkası, ellerinde kürklü eldivenleri vardı. Salonun kapısında bunları çıkarıp eline aldı ve içeriye öyle girdi. Üzerinde lacivert elbisesi vardı. Arkasından, lacivert trençkotuyla Adnan Menderes geliyor, onu zayıflamış, süzgün, saçları biraz daha beyazlaşmtf, çehresinde bıyıklan yabancı duran Ethem Menderes takip ediyordu. Dinleyiciler arasında bulunan Bayan Erkmen ve Bayan Kırdar eşleri Hayreddin Erkmenle Lûtfi Kırdarı selamladılar. Menderesin Bakanları, protokoldeki sıralarına göre sandalyalara yerleştiler. Ama salonda asıl sevinci, Divan üyelerinin muhafızı Havacı Yüzbaşı Halet Altınanıtın sert ayak seslerini Başkan Basolun takip etmesi uyandırdı. Başol bir evvelki dâvada yerini hukuki Selman Yörüke bırakmış, doğrusu istenilirse o celsenin tadı pek de çıkmamıştı. Hakimlerin başında, biraz zayıflamış ve yorgun görünen -rahatsız bulunuyordu- Başkan Başol salona girince bir uğultu dinleyici sıralarından yükseldi.

Başkan, -avukatların yoklaması artık Fenerbahçe vapurunda yapıldığından- kararnamenin okunmasına devam edileceğini bildirdi. Bahis, Ankara hâdiseleriydi. Düşük Menderesin 29 Nisan günü gençlere karşı nasıl davrandığı anlatılıyordu. Başkan Başol bir zamanlar Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı sıfatım taşıyan adamı mikrofon başına çağırdı ve kararnamenin o faslında yazılanlar

Bir Mülakat

B a ş o l

Gür kaşlı, sert hatlı yakışıklı adam oturduğu koltukta hafifçe doğruldu ve :

"— Fazla derine gitmeyin. Boz veriyorum, duruşmaların sonunda beyanat vereceğim ilk dergi AKİS olacaktır" dedi. Bu sözler, geçen hafta içinde Yüksek Adalet Divanının muhterem başkanı tarafından AKİS muhabirine söyleniyordu. AKİS çi fazla derine gitmeden örnek insan Başola sualler sordu, cevaplar aldı.

İşte aşağıda okuyacağınız mülakat Başolun AKİS e söylediklerini ihtiva etmektedir.

"— Meslek olarak niçin adliyeciliği seçmiş bulunuyorsunuz ?"

"— Mektepte derslerin hepsini seviyordum. Hukuka girmemde belki Ankara Hukuk Fakültesinin açılmış olması da âmil olmuş olalabilir. Bununla beraber adliyecilik ve hâkimlik mizacıma uygun..."

"— Niçin oğlunuz da sizin gibi hukukçu olmadı?"

*— Oğlumu hukukçu yapmak istedim. Oğlumun da her bilgiye istidadı var. Benim anladığıma göre, ilk zamanlar hâkimlerin maaşı azdı. O sırada da tstanbulda bulunuyordum. İkinci Cihan Harbi içi idi. Geçim darlığının oğlumun çocuk ruhunda tesiri olmalı id, daha kazançlı olduğunu duyup öğrendiği mühendisliği veya doktorluğu tercih etmiş olacak."

"— Duruşmaları açarken niçin "Sanıklar bağlı olmayarak getirildiler. Müdafiler hâzır. Açık olarak duruşmaya devam olundu' tâbirini kullanıyorsunuz."

"— Duruşmayı acarken söylediğim birkaç cümle duruşmanın esaslı merasimine taallûk eder ve söylenmesi lâzımdır. Ama bunu, her hâkim başka türlü ifade eder. Meselâ, sanıkların getirildiğinin, elleri kelepçeli olmayarak duruşmaya alındığının ve duruşmanın aleni olduğunun zabıtlara geçirilmesi lâzımdır. Ben bunu daha sade bir dille ifade etmeyi tercih ettim. Hatta, 'bağlı olmayarak' kanuni bir tâbirdir, Türk Ceza usulünün 216. maddesinde yazılıdır."

hakkında ne diyeceğini sordu. O dakikadan itibaren Menderes, ayak üstünde yalan kıvırmaya başladı. Efendim, Gazi Terbiye Enstitüsünde talebenin bağırıp çağırdığı bildirilmiş, o da yanına hiç kimseyi almaksızın, ne olup bittiğini gözleriyle görmek maksadiyle oraya gitmişti. Gençleri teskin etmiş, gençler kendisini iyi karşılamışlardı. Sonra, talebelere hitap etmesi düşünülmüş, hattâ mektebin konferans salonunun açtırılması için teşebbüse geçilmişti. Fakat Menderes bundan vazgeçmiş ve otomobiline atladığı gibi oradan uzaklaşmıştı. Salim Başol, aleyhte bir tezahüratın yapılıp yapılmadığını sordu. Menderes, Başkanın gözlerinin içine baka baka :

"— Hayır, dedi. Hiç böyle bir şey olmadı..."

Başol, meseleyi biraz deşti. Canım, kalkmış talebenin arasına girmişti. Konuşmaya da niyetliydi. O halde, neden tersyüzü etmişti? Her halde kendisine fena muamele etmişlerdi. Menderes ısrar etti. Aleyhte hiç bir tezahür olmamış, talebeler kendisine karşı çok iyi davranmışlardı! Ankaradan gelip duruşmaları takip edenler bıyık altından gülmekten kendilerini alamadılar. Menderesin Gazi Terbiye Enstitüsünden niçin palas pandıras kaçtığı hepsinin malûmuydu. Mutad "Hürriyet! Hürriyet!", "Menderes istifa!" ve "Katil!" seslerinden başka kız talebeler tempoyla, arada sırada stadyumlarda yükseltilen bir kelimeyi Menderesin yüzüne haykırmışlardı.

Düşük Başbakan, mikrofon başına her gelişinde inkar adetini muhafaza etti. Hele bu 555 K macerasını anlatış şekil vardı ki, gülmemek imkânsızdı. Sanki kendisi bir efsâne kahramanıydı ve görülmemiş cesaret göstermişti. Hela serinkanlılığını bir baştan ötekine muhafaza etmişti. Lehte nümayiş tertiplendiğinden ise zerrece haberi yoktu. O gün' orada belki yüz kişi aleyhinde tezahürat yapmıştı. Geri kalanların bir kısmı kayıtsız durmuştu, ötekiler ise kendisini alkışlamışlardı. Menderes bunları tamamile insicamsız şekilde, kırık dökük ve ipsiz sapsız kelimelerle anlattı. Başkan Başol hiç aleyhte söz sarfedilmediğine dair daha sonra yaptığı bir beyanatı hatırlattığında düşük efendinin kılı dahi kıpırdamadı ve inkârlara devam etti. Başol sordu :

"— Bir Başbakan sokaklarda bu hale düşer de istifa etmezse ne zaman eder, söyler misiniz?"

Menderes söyledi: Canım, bunun için de istifa mı edilir? Bu bir heyecan dalgasıydı, mutlaka geçecekti. Hem, gençler tahrik edilmişler kikat kendilerine anlatılınca mesele kapanacaktı. O günlerde İktidar seçimlere hazırlanıyordu, olmaktan hu derece korktuğu en sonda sakıt olan Menderesin leri, D.P. iktidarının hangi kafaı bu hale geldiğini bir defa daha gözler önüne serdi.

İktidarın içyüzü

Duruşma asıl heyecanlı havasım, Şem'i Erginin ve Abdullah Akerin bir dramatik kabine toplantısında tuttukları notlara el atılmasıyla aldı. Kabine 22 Mayıs 1960 tarihinde, yani Harp Okulu talebeleri meşhur yürüyüşlerini yaptıktan bir gün sonra toplanmıştı. O toplantıda Apdullah Aker, Devlet Bakam olmasının icabı bir takım notlar almıştı. Şem'i Ergin ise sâdece merak saikiyle konuşulanları mealen zaptetmişti. Başkan Başol, bir takım fotokopileri gösterdi ve Erginle Akerden bunların kime ait bulunduklarım sordu. Notlar. Aptullah Akerin notlarıydı. Fakat Başol. evvelâ Erginin notlarını okuttu. Bunlar, ihtilâlden sonra, Eylül ayında eski Ulaştırma Bakanının evinde yapılan bir aramada ele geçmişti. Şem'i Ergin o kabine toplantısında Menderesin ve Bayarın sözlerini zaptetmişti. Bunlar okununca Şem'i Ergin sanık mikrofo-

D i y o r k i . . .

"— 27 Mayıs inkılâbını nasıl duydunuz?"

"— *27* Mayısı sezmiştim ve âdeta haber verilmişeesine uyandım. Silâh seslerini duyunca ilk işim radyoyu açmak oldu. Ses yoktu bidayette. Bir taraftan da balkona çıkıp bakıyordum. Sık sık radyoyu yokladım. En nihayet İstanbul Radyosu neşriyata başlayınca Türk Silâhlı Kuvvetlerinin idareyi ele aldığını öğrendim."

"— Hayatta en hoşlandığınız şeyler nelerdir?"

"— Tabiatı âdeta aşk derecesinde severim. Meselâ, güneşin doğmasını, batmasını, ayın doğmasını, batmasını sanki ilk defa görüyormuşum gibi seyre dalarım. Açık havada gezmeyi çok severim. Çocuklarla konuşmak âdeta ilâç gibi yorgunluğumu dinlendirir. Okumayı da çok severim."

"— Santa Maria olayı hakkında görüşleriniz?"

"— Bir hürriyet hareketidir. Yapanlar zarar görmüş olabilirler. Bu, esir memleketler için hürriyet yolunda tipik bir harekettir."

"— Meslek hayatınızda sizce en enteresan dâva konusu hangisidir?"

"— Meselâ, İstanbulda ağır ceza reisi iken Romanyadan ve BuIgaristandan uçakla kaçıp Türkiyeye gelmek isteyenlerin havalarda işledikleri öldürme ve yaralanışı suçlarının tetkiki ve hükme bağlanması, o zamana kadar böyle Ur hâdisenin geçmemiş olması bakımından enteresandı. Bu dâvalar münasebetiyle suçun işlendiği yerin, iltica hakkının tâyin ve tesbiti yeni bir içtihada yol açmıştır."

"— Yassıada saatini dinliyor musunuz?"

"— Yassıada saatinin devamlı dinleyicilerinden biriyim. Bunun başlıca sebebi, hangi kısımların alınıp hangilerinin bırakıldığını anlamak içindir. Duruşma saatlerinde radyolarımızın programları bulunmadığına göre, Yassıada duruşmaları saat 9.30'dan 12'ye ve 13.30'dan 18'e kadar radyolarda yayınlanırsa, halkın dâva safhalarını daha sıhhatli ve esaslı takip etmesi sağlanmış olur. Bence bunun tatbikine hiç bir engel yoktur. Meselâ, milli bayramlarda stadyumlarda yapılan törenlerin radyoya verilmesi gibi."

"— AKİS dergisi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?"

"— AKİS dergisi, yazı ve İrfan hayatımızda mühim bir yer işgal etmektedir. İnsan, çıkacağı günü âdeta sabırsızlıkla bekliyor. Bilhassa kapak resmine ve resimlerin altındaki yazılara hemen göz atarım."

Duruşmaların Anatomisi

Sonun Başlangıcı

İkinci Dünya Harbi, bir çok tabir arasında "Sonun başlangıcı" tâbirini icat etti. Şimdi her şey göstermektedir ki düşük İktidarın başları için sonun başlangıcı Yassıadada gelip çatmıştır. Bir ihtilalin meşruiyetinin adlî beratım teşkil edecek hükümler Yüksek Adalet Divanı tarafından şu bir iki ay içinde peşpeşe verilecek ve Türk milletinin "Suçludurlar!" dediği kimselerin suçluluk derecelerine göre cezaları bildirilecektir. Böylece, ihtilâl devresi üzerine perde inecek,İikinci Cumhuriyetimiz tertemiz başlayacaktır.

Ama, bugünden ortaya çıkan, 27 Mayıs ihtilâlinin nasıl bir zulüm idaresine karşı yapıldığıdır. Elinde tek hükmetme vasıtası olarak Bumin Yamanoğlular, Zeki Şahinler ve Namık Argücler kalmış Menderes rejiminin ne derece gözü dönmüş halde bulunduğu artık görülüyor. Bilhassa bitirdiğimiz haftanın sonunda Divan huzurunda bizzat sanıklar tarafından açıklanan niyetler, anlatılan tertipler biraz geç kalınmış olsaydı Bayar - Menderes çiftinin memleketi kana boyayacağını ispat etmiştir. Ytireklerindekl sandalya hırsına katılan suçluluktan doğma korku iki ahbap çavuşları en basit hakikatleri görmez, en hainane hareketlerden kaçınmaz adamlar haline sokmuş ve ihtilâl kampana çalarak geldiği halde kendilerini zeki, kurnaz sanan gafiller kulaklarının dahi çınladığım duyamamışlardır.

27 Mayıs günü İhtilâl olmasaydı ne olurdu? Bu sualin bir tek doğru cevabı vardır: İhtilâl 28 Mayıs günü olurdu. Ya, 28 Mayısta da olmasaydı? Mutlaka 29 unda olurdu. Bununla anlatılmak istenen şudur: Bayar - Menderes çetesinin tasarladığı idare tarzına Türk milleti katiyyen tahammül etmiyecekti. Tehlike, bir terör rejiminin memlekete hakim obuası şekilde tecelli etmemiştir. Bir takan kimseler, hem de devlete ve hükümete hakim kimseler, yani ellerinde kuvvet bulunduranlar terör rejimi kurabilecekleri zehabına kapılmışlar ve kolları sıvamışlardır. 28 Nisan ile 27 Mayıs arasında olup bitenlerin hesabı yapılırken ortaya çıkan, kollarım bu maksatla sıvamış olanların görülmemiş soğukkanlılıkla, fütursuzlukla kardeşi kardeşe kırdırtmaktan bahsettikleri, bunun ilk işaretlerini verdikleri, emirlerini yerine getirmeye hazır bir avuç insanı da bulabildikleri gerçeğidir. Adnan Menderes, daha Başbakanken, ihtilâlden- bahseden muhaliflerine İhtilâli iktidarın da yapabileceğini hatırlatmaktan çekinmemiştir. Halbuki muhaliflerinin kendisine söyledikleri, fena idarelerin Türk milleti gibi asil milletleri çileden çıkardığı, bir milletin radyosundan o milletin ekseriyetine gece gündüz sövülürse en sonda o radyonun o küfürbazların başına geçeceğiydi. Bundan alınacak ders, elbette ki fena idareye son vermek, milleti daha iyi tanımak ve ona lâyık olmaya çalışmaktı. Bu ihtarı tehdit sanan Menderes ve iptidai zihniyetiyte kusur tamirini zaaf alâmeti sayan Bayar hırçınlıklarını arttırmışlar, melanet yolunda daha büyük süratle ilerlemişlerdir. Sadece radyo değil, dünya başlarına yıkılnıcaya kadar.. Gafletleri, Türk milletinin talihi dolayısıyla tasla kan dökülmeden kendilerini Yassıadaya sevketmiştir. Ama başka bir muhteris takımının aynı tecrübeyi tekrarlamalarına cevaz yoktur. Sonun başlangıcı sırasında kalplerde merhametin değil, memleket istikbalinin hakim bulunması bunun için şarttır.

Yassıadada, sadece Türk milletini 27 Mayıs günü ihtilâle mecbur edenler cezalandırılmayacaklardır. Yassıadada, bütün bir istikbalin gafillerine ihtar verilecektir. Seçimle gelmen iktidarda ihtilâle teşebbüs etmenin başa ne vahim şekilde dert açtığı görülmelidir ki Türk milletine, asla tahammül etmeyeceği bir idare tarzını reva gören başkası çıkmasın. Bayar ve Menderes bir bakıma talihsiz addedilebilirler. Zira arkalarına dönüp te baktıklarında kurmak İstedikleri sehpalara bizzat asılmış kimseler görmemişler, ibret alacak bir hâdiseyi Türk tarihinde kulamamışlardır. Halbuki bunun sebebi pek basittir. Tarihinin hiç bir devresinde Demokrasiyle idare edilmemiş olan millet, Devlet ve Hükümet mefhumlarına Demokrasilerde verilen mânalardan başka mâna vermiş, onlardan ziyadesiyle çekinmiş, otorite ile sultayı birbirine karıştırmıştır. Halbuki XX. asrın ikinci yarısında bu topraklar üzerinde yaşayan Atatürk nesil, hürriyetinin ölçüsünü iki adamın iki dudağı ucundan çıkacak sözle ayarlamaya yanaşmamıştır. Bayar ve Menderesin devlet adamlığı vasıflarına malik bulunmamaları bu gerçeği görmelerine mâni teşkil etmiş, "Bu millet Hükümetten korkar" teorisine yarım asırlık bir rötarla sarılmaları felâketlerine yol aşmıştır.

Bundan sonra, bir başka Bayar - Menderesin, bugünkü Bayarla Menderesin akıbetlerini düşününce ayağım denk atması Türkiyenin menfaatidir. Bir milleti ihtilâle kadar zorlamanın cezasını, Belediye yasaklarının cezasından şüphesiz farklı kılacağız. Farklı kılmazsak, küçük çapta kumarbazların dahi -Adnan Menderes gibi- diktatörlük denemelerine girişmelerini ömrümüz boyunca önleyemeyiz. Diktatörlüğü, baht işine çevirmemek lâzımdır. Türk milleti üzerinde kumar oynamak hakkı hiç kimsede kalmamalıdır. Bu, böyle denemeye bir başkam girmeyecektir mânasına gelmez. Ama hiç olmazsa oyunu oynamaya kalkışacaklar, kaybettikleri takdirde kendilerini bekleyenin ne olduğunu bilmelidirler. Beyazıt meydanında, e kanlı perşembe günü sadece bir tek gencin ölmüş bulunması Ankaradaki Spor Sarayının ağzına kadar dolu bulunduğu gece değil de, ondan yirmi dört saat sonra çöküvermesl gibi bir kader neticesidir. Yoksa, seller gibi kan da akabilir, süvari atlarının nalları çok daha fazla kimsenin alnı üstünden geçebilir, gaz bombaları adamları boğabilir ve Zeki Şahinin tabancası daha verimli işleyebilirdi. Yassıadada, hakimlerin huzurunda meydana çıkan gerçekler atlattığımız tehlikenin vehametini her celse biraz daha açık şekilde gözler önüne sermektedir. O halde, yeni maceraperestlere, Bayar ve Menderesin akıbetlerinden cesaret alma fırsatı mı vereceğiz, yoksa göle girenin mutlaka «lak çıkacağı hakikatini mi hatırlatacağız.

Bu sualin cevabında, Yassıada duruşmalarından beklenen gerçek fayda yatmaktadır.

nunun başına geldi ve son derece alaka uyandırıcı açıklamalarda bulundu. Bu şişman, uzun boylu, lacivert elbisesi içinde tok bir sesle, rahat ve emin konuşan adamın sözleri uzun bir süre Duruşma Salonunda tam bir sessizlik içinde dinlenildi. Herkes dikkat kesilmişti. Bir sinek uçsa kanadının sesinin duyulması pek âlâ kabildi. Şem'i Erginin anlattığı. D.P. iktidarının içyüzüydü.

O gün, Bakanlar Kurulunun toplantı odasında Başbakandan önce toplanmışlardı. Menderes, mutadı veçhile gecikmişti. D.P. iktidarının yürütücüleri kendi aralarında konuşmuşlardı. Nümayişler bir aydır devam etmekteydi. Hava karışık ve ağırdı. Bir çıkar yolun bulunması mutlaka lâzımdı. Ama, çıkar yol neydi? Ya, dönüş yapmak ve sükûneti sakin yollarda aramak lâzımdı. Ya da, tutulan istikameti sonuna kadar bırakmamak, ilerlemek, ilerlemek, şiddeti arttırmak gerekiyordu. Bakanlar arasında iki çâreyi de benimseyenler vardı. -Şem'i Ergin, şiddette devam şampiyonu olarak Sald-i Kürdinin ideal arkadaşı Tevfik ileriyi gösterdi-. Buna mukabil kendisi itidal tavsiye etmişti. Neticede, aşağı yukarı bir fikir üzerinde ittifak hasü olmuştu. Kabinede insicamı temin etmek lâzımdı. Yani bir değişiklik şarttı. Ya, Hükümet şiddet yoluna devam kararı verirdi ve o takdirde mutedil Bakanlar ayrılırlar, onların yerlerini ileri tipinde adamlar alırdı. Ya da, ifrat taraftarları mağlûp olurlar ve tabii çekilirler, herkese sükûnet ve emniyet veren tipler D.P.- nin Bakanlık koltuklarım paylaşırlardı.

Şem'i Erginin anlattığına göre bu sırada Menderes gelmişti. O da mutedil bir konuşma yapmış ve Harp Olculu talebelerinin yürüyüşünde telâşlanacak, kızacak taraf olmadığını, meselenin orada bırakılması nın fayda vereceğini, daha mühim meselelerin bulunduğunu söylemişti. Tahkikat Komisyonunun iyi netice vermediği görülmüştü. Zaten Komisyon mesaisini bitirmişti. Evet, doğruydu. Hükümetin kendisine ciddi bir yol çizmesine lüzum vardı. Bayar daha sonra ve Menderes ayrılınca gelmişti. Ama onun konuşma istikameti tamamile değişik olmuştu. Bayar, Harp Okulu talebesinin cezalan - dırılmasını istiyordu. Bu, bir disiplin meselesiydi. Zaten Erdelhun d aynı kanaatteydi. Üstelik Erdelhun Orduya hâkim bulunduğunu bildir misti. -Bayarın sözlerinin bu kısmı kenarına Ergin şahsi bir not düşmüştü: "İnanılmaz. Hakim olamaz."- Nümayişçilerin de tenkili şarttı. Bu yapılmadan hiç bir yumuşama gösterilemezdi.. Aksi halde devletin ve Hükümetin otoritesi sıfıra inerdi. Bunun üzerine Hükümet, bir karar alamaksızın dağılmıştı.

Ergin, ertesi gün tek başına Menderesi görmüş ve endişelerini bildirmişti. Başbakan, Bayarın sözlerinin ciddiye alınmaması gerektiğini, onun yaşlı bir politikacı olduğunu, ordunun disiplini konusunda değişik fikirlere sahip bulunduğunu söylemiş, hattâ Erginin sırtını sıvazlayarak teminat vermişti. Her şey düzeltilecekti. Bütün memnuniyetsizlik sebepleri giderilecek, ondan sonra da seçim yapılacaktı. Tahkikat Komisyonu kaldırılacak, daha doğrusu tedavülden çekilecekti. Menderesin o gün Ulaştırma Bakanına vaad etmediği bir, gökteki aydı. Ancak üstadın, her vakitki gibi bir küçük ve pek basit şartı vardı: Mehil istiyordu! Yani, sözlerini yerine getirecekti tabii, ama fırsat verilmeliydi. Bir yeni seyahate çıkıyordu. Eskişehire, Kütahyaya, Afyona, sonra da Konyaya gidecekti. Oralardaki havayı kokladıktan sonra, gelip gerekli tedbirleri alacaktı. Tabii bu tedbirler arasında kendi istifası yoktu. Aman, Menderes nasıl sabık olabilirdi? Fakat bunun dışında, her şey

Salim Başol
Örnek İnsan

yapılacaktı! O tarihlerde -yani Menderes sırtında Başbakanlık hırkasını taşırken- herkesin yaptığı gibi Ergin de ısrar etmeksizin kanmış ve müsterih, çekilip gitmişti. Bir kaç gün sonra ise Menderes -yani ihtilâlin arefesinde- Eskişehirde gece kafayı çekip herkese saldırmış, herkesin iflahını keseceğini bildirmişti. Tek politika olarak "o ânı geçiştirmek"i bilen düşük efendi, nabza göre şerbet vermekle devam etmişti

İki adam

Şem'i Erginden sonra Menderes mlkrofona geldi. Nihayet, "derhatır" ettiği bir şey bulabilmişti. Evet, Şem'i Ergin doğru söylüyordu. Bu konuşmayı tamamile derhatır ediyordu. Kendisi, bütün Demokratlar içinde itidalin en mümtaz temsilcisi, en candan taraftarıydı. Tabii, her şeyi yapacaktı. Ama, işte fırsat ve vakit bulamamıştı ki.. Başkente dönüşü, tahmininden biraz farklı şekilde olmuştu! Bütün sebep buydu. -Bir takım D.P. milletvekilleri de 27 Mayıs sabahı istifanamelerim ceplerinde taşıdıklarını ve o gün, konulan sokağa çıkma yasağı yüzünden bunu veremediklerini ciddî ciddi ileri sürmemişler miydi?- Başkan Başolun, bu sözleri müstehzi ve mütebessim dinlediği görüldü. Hakim arkadaşları da aynı ruh haleti içindeydiler. Dinleyicilerden de düşük efendinin, sahteciliği meydana çıktıktan sonra, meşhur "numara" larma pek fazla inanan yoktu. Bu yüzden, Menderesin yeni manevrası, sâdece hakkmda duyulan istihfafı arttırdı. Buna mukabil Bayar, takdir uyandıran bir vaziyet aldı.

Evet şiddette devam taraftarı olmuştu. Zira o zaman inanmaktaydı ki ve şimdi inanıyordu ki nümayişle Bakan değiştirme yolu felâket getiren bir yoldur. Sükûneti herkes gibi o da istiyordu. Ama evvelâ iktidar, gerekirse en kanlı yoldan hâkimiyetini kurmalı, merhametsizce ve gençler üzerine, halk üzerine ateş açmak suretiyle, nümayişleri durdurmalıydı. Bunlar durdurulduktan sonra, ne icap ederse o yapılacaktı. İcabın ne olduğu da kararlaştırılmıştı: Seçtin! Bayar söylemedi ama, kanla bastırılan nümayişlerden sonra -bastırılabilirse- gidilecek bir seçimin ne menem seçim olacağını herkes kolaylıkla ve rahatça anladı. Böylece Bayar, iktidarını perçinleyecekti Tabii, politika hiç beğenilmedi. Ama Bayarın, boğazında ipin serinliğini hissettiği halde yanlış ve iptidai fikirlerinde ısrar etmesi Menderesin uyandırdığı hislerden bambaşka hisleri Yassıadadaki Duruşma Salonunda geçen kaftanın son günleri doğurdu.

ZABITA

Cinayetler

Kanlı milyonlar...

Şatafatlı makam odasındaki dikdörtgen masa üzerine bırakılmış bir küme zarfın arasındaki siyah - mavi mürekkeple yazılmış mektubun, İstanbulun genç ve dirayetli Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp tarafından muhtevası öğrenilmeden hiçbir fevkalâdeliği yoktu. Düzgün ve itinalı bir el yazısıyla çizgili kâğıda yazılmış ve Beyoğlu Postahanesinden atılmış ihbar mektubunun satırlarına göz gezdiren Emrealpin heyecanlanmasına, fıtri soğukkanlılığı dahi mâni olamadı. Zira meçhul Ur şahıs tam 16 ay sonra, bir zamanlar efkârı umumiyeyi çalkal yan ve basının "Haznedar Çiftliği Cinayeti" ismini taktığı feci polisiye hadise hakkında ciddiye alınmaması imkânsız ipuçları vermekteydi.

1959 yılının 1 Ekiminin meşum gecasinde, Haznedar Çiftliğinde, eski Londra asfaltının kenarındaki benzin istasyonunun yaz hanesine, elleri tabancalı irikıyım iki adam girmiş, içeride yedi yaşındaki torunu Atillâ ile oturmakta olan 65 yaşındaki mültimilyoner Ahmet Merterin karşısına dikilmişti. Gelenler para istiyorlardı. Dehşete kapılan Merter, üzerinde ve çekmecede bulunan 5 bin lira kadar parayı meçhul adamlara vermiş, fakat gene de katledilmekten kurtulamamıştı. Tabancalardan çıkan dört kurşundan iki tanesinin isabetiyle ruhunu teslim etmişti. Çifte katiller, cinayeti, bir soygun süsü vererek işlemişlerdi. Olayı, benzin istasyonunda çalışan Cemal Ertan bir aralık pencereden görmüş ve derhal Merterin emektar şoförü Ahmet Yılmaza haber vermişti. Yılmaz ile Ertan kaatilleri takip etmeğe yeltenmişler, ancak onlar iki gölge gibi uçsuz bucaksız tarlalarda karanlıklara karışıp kaybolmuşlardı: Korkudan donup kalan küçük Atilla ile Yılmaz ve Ertan kaatilleri iyice teşhis edememişler, sadece birinin kır saçlı olduğunu farketmişîerdi.

İstanbul polisi günlerce geceli gündüzlü hummalı bir faaliyet göstermiş, bir türlü müsbet bir neticeye ulaşamamıştı, önceleri bütün şüpheler sefil bîr hayat yaşamakta olan ve mirastan mahrum bırakılacağını bilen Merterin büyük oğlu Tahsinde toplanmıştı. Fakat Tahsin cinayet gecesi Beyoğlunda basık tavanlı bir meyhanede demlendiğini ispat ederek yakayı sıyırmıştı. Daha sonra 37 yaşındaki Tahsinin yakın arkadaşı kır saçlı fırıncı Mehmet Biber nezaret altına alınmıştı. Zamanın Emniyet Müdürü ölü Faruk Oktay, hop kalkıp hop oturan efkârı umumiyeyi avutmak için bir failin bulunp Adliyeye sevkini istiyor ve Biber üzerinde ısrar ediyordu. Fakat tahkikatı idare eden Cinayet Masası Şefi Şeref Kılıçtakan. Biberin kaatil olamıyacağını ileri sürerek masum fırıncıyı serbest bırakmıştı. Düşük Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve İstanbulun o zamanki tıknaz ve katmerli enseli Valisi Ethem Yetkiner dâhil, sağdan soldan gelen çeşitli fuzûli müdahalelerden yaka silken Kılıçtakan, selâmeti naklini istemekte bulmuş ve Vana gönderilmişti. Daha birkaç kişinin nezaret altına alınmasına rağmen kesin herhangi bir delil elde edilememişti. Tâa ki, Od hafta evvelki salıya kadar...

Kiralık Katiller

Merter, meşhur ve zengin çiftçilerden Hazüıedarbaşların iki oğlundan biridir. Sultan Abdülazizin Hazinedarbaşısı olan dedesi, anlaşılan, bal tuttuğu parmağını yalamaktan çok ileri gitmişti. İriyarı, alaturkameşrep bir adam olan Merter, işçileri arasında "Baba", Istanbulda ve Trakyada "Ahırköylü Ahmet Bey" olarak tanınırdı, İstanbulun birçok semtindeki arsaları ve diğer gayrımenkulleri, çeşitli şirketlerdeki

Başsanık Adnan Özpetek
Kiralık kaatil

önemli hisselerinin karşılığı, su içinde 100 milyon lira ederdi. Kendisi sık sık Kırkpınarda görünür ve güreşçileri korurdu. Kırkpınar Ağalığına müstesna bir merakı vardı. 1958 de de 10 bin lira vererek Kırkpınar Ağalığı ünvanını satın almıştı.

İlk defa kendisine Tahsini dünyaya getiren Mirünnisa adlı bir kadınla evlenmiş, fakat onunla 30 sene önce boşanmıştı. Müteakiben de seviştiği Avusturya asıllı Sofie ile evlenmiş ve ikinci izdivacından da Atillânm baban Rauf dünyaya gelmişti. Sofie'nin kendisini avucunun içine alması üzerine Merter. Tahsine karşı sert davranmağa başlamıştı. Her fırsatta Taksine, kendisini mirasından mahrum edeceğini söylüyordu. Bir taraftan da bütün servetini Raufa bırakacağını ima ediyordu. İşçilerinin sevk ve idaresini devrettiği Rauf para, Tahsin ise yokluk içinde yüzüyordu. Rauf Nişantaşında mükellef bir apartmanda, Tahsin ise Topkapı Surları dışındaki Haznedar Çiftliğinin bir kulübesinde yaşıyor yaptığı işe mukabil babasının bağladığı 400 • 500 liralık cüzi maaşı, evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen tamamen alkole yatırıyordu. Üvey ana elinde yetişmesi ve babasının menfi tavırları Tahsini tehlikeli bir aşağılık kompleksinin İçine atmış, alkol ise dejenere etmişti. İşte Türk polis tarihine geçecek facia cinayetlerin değişmez unsuru kadın parmağı ve parası bol, aklı az bir babanın oğlunu ihmali neticesine meydana çıkmişlerdi.

Tahsin, tütsülediği kafam bedmest seviyeye ulaşınca, zaptedilmez bir nefret duyduğu babasını öldürebileceğini orada burada ilân etmekten çekinmez bir hale gelmişti. Bir gün, Galatasaray Lisesinden arkadaşları Kadıköyde kerestecilik yapan Adnan Özpetek ile Mustafa Şapoğluna meseleyi açmış, kabasını öldüreceklere konacağı mirastan 500 bin lira vermeyi taahhüt etmişti. Melânkolik Tahsinin "yarım milyon" lâfı üzerine işi ciddiye alan Özpetek ile Şapoğlu, birincisinin hususi otomobiline binerek soluğu Adapazarının Akyazı ilçesinde almışlardı. Orada kendileri gibi kerestecilik yapan Âdil Bezirgana dertlerini dökmüşler ve kendilerine kiralık kaatil bulmasını istemişlerdi. İlk teklif, Bileciğin Künçez köyünden Tevfik Ersöze 90 bin lira mukabilinde yapılmıştı. Ersöz, yanına Akyazının Balbalı Gebeş köyünden Fazılı almış ve cinayet kumpanyası özpeteğin hususi otomobiliyle îstanbula gelmişti. Ersöz ve Fazıl, iki gün süre ile hâdise mahallinde incelemeler yaptıktan sonra teklifi reddetmişlerdi

Taşın altındakiler

İkinci teklif, gene Altyazının Balbalı Gebeş köyünden Abaş namıyla anılan Adil Dönmez ile Düzcenin Müfren köyünden Şakir Ayaza yapılmışta. Gene Özpeteğin hususi otomobiliyle Îstanbula getirilen kiralık kaatiller Abaş ile Ayaz, on gün önce hazırlanan ve 24 saat önce de prova edilen teferruatlı plân gereğince işi bitirmişlerdi.

Merterin vasiyetnamesi açıldığı zaman, hayret eden, Talisinden ziyada Rauf olmuştu. Para babası bütün servetini, oğullarının mahfuz hisseleri haris, Atillâya bırakmıştı! Ancak Tahsin ile Raufun Bakırköy Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde yaptıkları itiraz kabul edilmiş, maktulün oğulları kanlı mirastan müsavi şekilde istifade etmişlerdi.

Tahsin, babasını öldüreceklere vaadettiği yarım milyon liranın 350 bin lirasını -200 bin lirası Şapoğluna 150 bin lirası da Özpeteğe olmak üzere-ödemişti. Her ikisi de Abaza olan kaatmerden Abaş ve Ayaz, 80 er bin lira almışlardı. Emeline kavuşan Tahsin karısını boşamış, kendisini korkunç bir gidişe kaptırarak çılgın bir sefahate dalmıştı. ipin ucunu kaçırdığından, dalma etrafında dolaşan cinayetin planlayıcısı Özpetek ile kiralık kaatilleri bulmakta başrolü oynayan Şapoğlu, muttasıl tehdit savurarak kendisinden para sızdırıyorlardı, Özpetek ve Sapoğlu, cinayet kumpanyasının diğer fertlerini Tahsin ile temas ettirmemek akılhlığını da göstermişlerdi.

Emrealpin, Emniyet Müdürlüğüne gelmesi mûtad deli saçması ihbar mektuplarından biri zannıyla evvelâ umursamazlıkla açtığı bir zarfın değerlendirilmesiyle yeniden başlayan tahkikat, karışık cinayeti çözdü ve üzerindeki külleri üfledi. Emrealp, mektupta verilen isimlerin sahiplerini beş gün müddetle gayet yakından takip ettirdi ve ileri sürülen iddiaların varit olduğu kanaatına vardı. Yarım milyon liraya satın alınan ve harikulade polisiye bir film senaryosu olabilecek çetrefilli cinayete ismi karışanların hepsinin serseri hüviyetleri dolayısıyla, pazar sabahı evlerinden armut gibi toplanacağını Emrealp gayet iyi biliyordu. Kira cumartesi geç vakitlere kadar içip eğlenecekler, pazar günü de öğleye kadar sızıp kalacaklardı. Nitekim öyle oldu ve halen vızır vızır aranmakta olan Şapoğlu, Ayaz ve Bezirgan hariç, sanıkların hepsi enseleniverdiler. Eski bir Milli Emniyetçi olan Emrealp, bir evvelki Pazar saat 16.30 dan sabahın İkisine kadar gayet kuvvetli delillerle karşısına çıkarak konuştuğu Tahsine, tek fiske dahi vurmadan bütün olup bitenleri itiraf ettirdi. Hâlen sanıklar, Birinci Şubenin Emniyet Müdürlüğünün asma katındaki hücrelerindedirler. Henüz yekdiğerleriyle karşılaştırılmamış ve muvaceheleri yapılmamıştır.

Sanıklar arasında en dikkate değer olanı Özpetek, İzmirin bir zamanların çalımlı, şimdiki düşük Valisi Kemal Hadımlının kayınbiraderidir. İmalâtçı ve satıcı hüviyetiyle uzun müddet eroin piyasasının 1 numaralı adamı olarak kalmış, üç defa yakayı ele vermiş, hattâ birinde idam talebiyle İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesine sevkedilmiş bulunma-' sına rağmen Hadımlının nüfuzu sayesinde kurtulmuştur. Kaçakçılık Masasının iki memuru Mustafa Bayer ile Turan Canı öldürtmek için, Manyaslı Asker Ahmetle Necmettin! 10 bin liraya kiralamağa kalkıştığna dâir ihbar zaptı, Emniyet Müdürlüğü arşivlerinde yatmaktadır. Asker Ahmetle Necmettinin ifadelerinden hazırlanan İhbar zaptı, Sucu lakabıyla mâruf ve eroin imalâtçılığı ile satıcılığından geniş arsalar satın alan, apartmanlar diken Özpeteğin, kaatil kiralamaktaki meharetini ortaya koymaktadır. -

Simdi Emniyet Müdürlüğü, düşük Cumhurbaşkanının oğlu ve halen yurt dışında hali firarda bulunan Turgut Bayarın, ileri sürülen bir iddia üzerine Merterden senetsiz sepetsiz çok mühim miktarda borç alıp almadığını araştırmaktadır. İzmirlilerin salla Allah salla bir türlü atamadıkları Özpetegin eniştesi Hadimimin, düşük Cumhurbaşkanının en iyi adamı olman gerçeği, bahse konu iddiaya mukavemeti güçleştirmektedir.

Cinayetin işlendiği yer

Polis romanlarına göre bir cinayet

Yazanının hayatının selameti uğruna kimseye gösterilmiyen ve hâlen Emrealpin sumen! altında bulunan ihbar mektubu her rutubetten nem kapan telâşlı sabık îktidarın mahut silâhı neşir yasağı arkasına gizlediği Haz nedar Çiftliği Cinayetini gün ışığına çıkarmış ve böylece İstanbul Emniyet Müdürlüğünde 1950 denberi biriken faili meçhul cinayetlerin dosyalarının adedini, beşten dörde indirmiştir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

İran

Çanlar kimin için çalıyor?

Geride bıraktığımız haftalar içinde Tahran sokaklarında dolaşanlar, kendilerini tereddütsüz 1960 Mayısının Türkiyesinde sanabilirlerdi. Ana caddelere açılan sokakların başları askerler tarafından kesilmiş, üniversite kapatılmış, basın sıkı bir kontrol altına alınmış, toplantının her türlüsü yasak edilmişti. Buna rağmen öğrenciler arasındaki kaynaşmayı önlemek mümkün olmuyordu. Ellişer yüzer kişilik kümeler halinde toplanan gençler bazen şu, bazan da öteki köşebasında beliriyorlar, kimi zaman polislerle, kimi zaman da askerlerle köşe kapmaca oynuyorlardı. Gerçi bunların hiçbirinin ağzından Şaha karşı en ufak bir söz bile çıkmıyordu ama iş basındaki hükümete söylenenlerin haddi hesabı yoktu. Bunların içinde en çok kulağa çarpan "Hileciler", "istifa" sözleri oluyordu.

İranda geçen haftalar içinde birdenbire patlak veren olayların kaynakları, çok gerilere kadar inmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra bütün iktisaden geri kalmış ülkeler de. beliren sosyal hoşnutsuzluklar kısa zamanda bu ülkeyi de sarmış, bunun üzerine, gene iktisaden geri kalmış bütün ülkelerde olduğu gibi, İranda da kuvvetli bir milliyetçilik akımı doğmuştur. Bu akımın öncülüğünü yapanlara göre, eğer İranın tabii zenginlikleri, bu arada petrolleri Batılı devletlerin elinden alınıp İran halkının hizmetine verilirse, o zamana kadar fakirlik içinde yüzen geniş kütlelerin durumu düzelebilecekti. Bu düşünce, geride bıraktığımız on yılın başlarında İranda o kadar kuvvetlenmişti ki, böyle düşünenlerin öncülüğünü yapan Musaddık kısa samanda iktidara kadar yükselmiş ve uzun çekişmeler sonunda, petrolleri millileştirmeyi başarmıştı.

Ancak Musaddık için gerçek bir başarı sayılabilecek bu millileştirme, çok geçmeden ateşli Başbakanın başını yedi. O güne kadar keyiflerince işlettikleri, kârından servetler kurdukları İran petrollerinin ellerinden çıkmasını hazmedemeyen Batılı petrol kumpanyaları, ne yapıp yapmışlar, Şalım arkasına gizlenerek Musaddıkla büyük bir kuvvet denemesine girişmişlerdi. Bir ara bu kuvvet, denemesi ihtiyar Başbakanın lehine gelişmekteydi, fakat sonra, ordunun da Şahın yanında yer almasıyla, genç Hükümdar yeniden İranın tek ve mutlak hakimi oluverdi.

Şah Rıza Pehlevi
Tarih tekerrürden ibarettir

Sonun başlangıcı

İşte Şah için bütün güçlükler bundan sonra başladı. Gerçi İran halkının büyük bir kısmının Şahı sevip saydığına hiç şüphe yoktu ama, Batılı devletlerin arkasında yer alması, İranlı aydınları olduğu kadar fanatik milliyetçileri de çok kızdırmıştı. Bunların aşırıları, Şah İranın başında bulundukça memleketin bir adım ileri gidemiyeceğini, İranın kalkınması için ilk olarak bir Cumhuriyet idaresi kurulması gerektiğini açıkça söylemekten bile kaçınmıyorlardı. Böyle düşünenlerin Sovyetler Birliği tarafından da desteklendiğini gören Şahister istemez, sonundan endişe duymaya başladı.

İşin kötü tarafı, Orta Doğuda gelişen bazı olaylar Şahın bu korkusunun hiç de yersiz olmadığını gösteriyordu. Orta Doğuda kapı dışarı edilen . ilk hükümdarın, Kral Farukun âkibetl Şah için ilk tehlike işareti olmuştu. İran Şahı buna bakarak kendi için ibret dereleri çıkarmaya çalışıyordu. Şaha göre Faruk önce büyük halk kütlelerinin isteğini anlayamadığı, sonra da Batıya yeteri kadar bağlanmadığı için gitmişti. O halde iş basında kalmak isteyen bir hükümdar önce ülkesinde sosyal ve ekonomik reformlara girişmeli, sonra da mevcut idarelerin yerinde kalması için elinden gelen hiçbir gayreti esirgemeyen Dinlesin peşinden- giden Batı ile sıkı bağlar kurmalıydı. Bu sonuncu amaca ulaşmak için, o sırada kurulması düşünülen Bağdat Paktından iyi fırsat bulunamazdı. Bu pakta katılırsa hem Batılı devletlerin askeri desteğini kazanarak içerideki bozgunca unsurlarla daha i: i mücadele edebilmek, hem de sosyal ve iktisadi röformları gerçekleştirmek için gerekli dış yardımı daha kolay alabilmek imkânlarını kazanacaktı.

Ancak 1953 yılında Orta Doğuda patlak veren bir olay, İran Şahının Bağdat Paktına bağladığı ümitleri biraz kırar gibi oldu. Bu olay, Orta Doğunun taçlı başlarından birini daha yalnız yerinden değil, aynı zamanda hayatından da eden Irak ihtilâliydi. O zaman yalnız Şah değil, Türk idarecüeri de Bağdat paktının bu ihtilâle müdahale etmesini istemişler, fakat İngiltere ile A.B.D. nin buna taraflı olmadıklarını görünce hayal kırıldığına uğramışlardı. Fakat Türk idarecileri sonradan bu işin üzerinde daha fazla durmamışlar, Irakın çekilmesinden sonra Bağdatsız kalan Bağdat paktının çok fazla işe yaramıyacağını anlar gibi olmuşlardı. Hele Menderesin 1960 yılı başlarında Moskovaya bir ziyaret yapmayı düşündüğü açıklanınca İran Şahı büsbütün güç bir duruma düşmüştü. Acaba Türkiye Sovyetler Birliğine biraz olsun yanaşmayı mı düşünüyordu? Halbuki Şah Bağdat Paktına girdikten sonra Sovyetler Birliği ile bütün bağları koparmış, Moskovanın yıldırımlarını üzerine çekmekten korkmamıştı. Türkiye de Sovyetler Birliğine doğru yaklaşacak olursa, iki pakttan geriye ne kalacaktı? Şah bu işe o kadar kızmıştı ki Menderes hükümeti Şahı teskin için Dışişleri bakanlığının en yüksek , kademeli memurunu Tahrana gönderip kendisine Sovyetler Birliğine yaklaşma diye birşeyin bahis konusu olamıyacağına dâir teminat vermek zorunda kalmıştı.

Menderes de gidince...

Şah bir yandan bu dış politika endişeleriyle uğraşırken diğer yandan da iç politikasının yarattığa meseleler lerle karşı karşıya bulunuyordu. Bu meselelerin başında, hiç şüphesiz, İktisadi kalkınma geliyordu. Şak İranın iktisadi kalkınması için büyük bir kampanya açmış ve İranın her tarafında birden, aynı zamanda, büyük projeleı gerçekleştirmek için çahşmalara başlamıştı. Bu planın yürütülmesi için gerekli dış finansmanın en önemli kısmı, Musaddıkın işbaşından uzaklaştırılmasından sonra İran ekonomisinin gittikçe daha fazla dayandığı A.B.D. nden temin ediliyordu. Bu bakımdan, dış finansman konusunda başlangıçta büyük bir güçlük çekilmiyordu. Fakat zamanla 1ran bütçesinin bu kadar büyük bir yatırım yükünü çekemeyeceği anlaşılınca, A.B.D. de daha dikkatli davranmak mecburiyetini duymuş ve bir kalkınma planı hazırlanıp iktisadi stabilizasyona gidilmeden yardım yapılmayacağını söylemeye başlamıştı. Diğer yandan süratti kalkınma çabaları bazı sosyal güçlükler de doğurmuştu. Bütçe açıklarının enflâsyon yoluyla kapatılması hayat pahalılığım arttırmış, endüstri kollarının gelişmesi sosyal tabakalar arasında gittikçe genişi yen farklılaşmalar yaratmış ve enflasyonun tabiî bir sonucu olarak, iyi ödenmeyen aydınlar arasında hoşnutsuzluk doğmuştu. Durumlarından hoşnut olmayan aydınlar siyasi bir kuvvet olarak teşkilâtlanmak gereğini duyuyorlar, kendileri ne politika prensibi olarak dış politikada tarafsızlığı, iç politikada sosyal adalet ve güvenlik esaslarına dayanan bir devletçiliği seçiyorlardı.

İşte İranda işlerin tam bu merkezde olduğu bir sırada Ortadoğuda üçüncü bir olay daha oluverdi ve Menderesle arkadaşları iş başından uzaklaştırıldı. Bu olay Şahın durumunu büsbütün güçleştiriyordu. Artık Şah, gittikçe büyüyen iç huzursuzluk karşısında Bağdat Paktına hiç güvenemez olmuştu. Bu durum karşısında Şah için yapılacak iki şey kalıyordu: Batıya bağlı kalmaya devam etmekle beraber Sovyetler Birliğiyle münasebetlerini iyileştirmek ve İran içinde gerçek bir parlamenter sistem kurmak...

Nitekim Şah, 1960 yılı sonlarına doğru, bir yandan Sovyetler Birligiyle dostâne mesajla! değiş tokuş ederken, diğer yandan da İran Parlâmentosu için yeni seçimlerin yapılacağını ilan etmiştir.

Seçimcilik oyunu

İran, merkezle bağları çok güç kurulan, dağılık bir arazi üzerinde kimi zaman yerleşmiş, kimi zaman göçebe insan topluluklarım barındıran bir ülke olduğu için, burada seçimler bir gün içinde yapılamaz. İranı karış karış dolaşan seçim kurulları hergün bir başka bölgenin oylarım toplarlar ve seçim, bu yüzden bir aya yalan bir zaman tutar. Üstelik böylesine uzayan bir seçim, bile yapılmasına çok müsait okluğu için her seferinde itirazlar göklere yükselir. Eğer seçimleri sürükleyen politik liderler -ki bunlar çok defa aşiret beyleridir- seslerini fazla yükseltmezlerse, İtirazlar büyük bir huzursuzluğa sebep olmaz. Fakat geçen Ağustos ayında yapılan seçimler bundan öncekiler gibi olmamış ve seçimlere yapılan itirazlar yalnız Tahranda değil, bütün İranda geniş karışıklıklara yol açmıştır.

İran Şahmın genel seçimler yapılacağım bildirdiği sırada İranda en kuvvetli parti, o sırada Başbakan olan Dr. İkbalin başkanlığındaki Milli Partiydi. Bu partinin yamsıra Musaddık taraftarlarının kurduğu Milli Cephe ile aşırı solcuların toplandığı Tudeh Partisi de yer almakta, fakat bunların ikisi de Şah tarafından kanun dışı ilân edildiği için seçimlere katılamamaktaydı. Halbuki en az iki parti olmadan İranda parlömanter bir rejim kurmak imkânsızdı. Böyle olunca da, Şah için yapılacak bir şey vardı: Millî Partinin karşısında yer alacak ikinci bir parti daha kurmak... Şah, bu işle dostu Esadullah Alâmı görevlendirmişti. Alamın kurduğu Halk Partisi kısa zamanda gelişmiş. kuvvetti bir taraftar kitlesi kazanmıştı. Diğer yandan henüz bir parti halinde teşkilâtlanmamış aydın milliyetçiler de iki büyük bağımsız liderin etrafına toplanmışlardı. Bunların birincisi İranın eski Maliye Bakanlarından ve Washington Büyükelçilerlnden Ali Amini, ikincisi de Muzaffer Bahalydi. Bu Od lider de, genç aydınlar gibi düşünerek, dış politika prensibi olarak tarafsızlığı, iç politika prensibi olarak da milliyetçi bir sosyalizmi benimsemekteydiler.

Dr. Musaddık
Şahın, şeytanı

Seçimlerin ilk günlerinde, sağdan soldan ilk itirazlar gelmeye başlamakla beraber, büyük bir yolsuzluk görülmüyordu. Fakat seçim Tahrana doğru yaklaştıkça sesler de yükselmeye başladı. Sesi yüksek çıkanların başında Şahın dostu Alâm gelmekteydi. Aminiye göre yapılan bir sedi partisini desteklediğini, buna karşı Başbakan İkbalin yaptığı büyük baskılar sonunda partisinin ancak 47 milletvekili kazanabildiğini ileri sürüyordu. Alâmı Amini takip etmek* teydi. Aminiye güre, yapılan bir seçim değil. oynanan bir komediydi. Dr. İkbali desteklemeyen yerlerde seçim sandıkları yakılmış, oylar değiştirilmişti. Nihayet çok geçmeden Bahai de sesini yükseltenlerin arasına katildi: Başbakan İkbalin yaptıkları artık çizmeyi aşmıştı. İkbalin partisine ezici bir çoğunluk Bağlayan seçim derhal iptal edilmeli, hemen yeni seçimlere gidilmeliydi. Politikacıların bu iddialarını öğrenciler, ticaret ve din adamları da destekleyince Şah İçin seçimleri iptal etmekten başka çare kalmadı. Bunun üzerine Dr. İkbal de istifasını verdi, yerine Şerif İmami getirildi.

İşte geçirdiğimiz haftalar içinde Tahranda yeni karışıklıklara yol açan geçen Ağustos ayında iptal edilen seçimlerin şimdi yeniden başlamasıdır. Milliyetçi liderlerin büyük çoğunluğu bu seçimlerin de dürüst yapılmadığından şikâyetle, bu sefer Şerif İmamiye karşı cephe almış bulunuyorlar. Bunlara genç aydınlarla üniversite öğrencileri de katılmışlardır. Geçen Ağustos ayında olup bitenler bir kere daha tekrarlanmaktadır.

Şahın açmazı şuradadır: Şah, İranda barınabilmek için kendi eliyle parlömanter bir sistemin temellerini atmak, bunun için de orta sınıf halkın politikaya girmesine göz yummak zorundadır. Halbuki orta sınıf halkın büyük çoğunluğunun Musaddıktan vana olduğu anlaşılıyor. İş başından uzaklaştırıldıktan altı yıl sonra. Muşaddık Saba oyun oynamaya devam etmektedir.

• EN GÜZEL
• EN SAĞLAM
• EN UCUZ KUMAŞ
SÜMERBANK'ta
EN BÜYÜK İKRAMİYE ŞANSI
Yine SÜMERBANK'ta
İLK KEŞİDEYE İŞTİRAK İÇİN
SON PARA KABUL TARİHİ:
15.ŞUBAT.1961
VADELİLERDE HER 50,
VADESİZLERDE HER 100 LİRAYA
BİR KUR'A NUMARASI VERİLİR
SÜMERBANK

S A N A T

Haberler

Bursada sanat gecesi

Geçen haftanın başında Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunda bir "Sanat Gecesi" yapıldı. Bu geceye katılmak üzere Ankaradan Nezihe Meriç, Salâh Birsel, M. Sunullah Arısoy, İstanbuldan Aziz Nesin, eşi hikayeci Meral Çelen, Edip Cansever çağrılmışlardı. İstanbuldan çağrılan bâzı sanatçılar - ki bu arada Melih Cevdet, Oktay Akbal, Behçet Necatigil v.b.- gelememişlerdi. Ayrıca Bursada Suat Taşerin "Aşk ve Barış" piyesini oynamakta olan Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Süreyya Taşer, Gülgün Kutlu, Ejder Akışık, Mithat Demokan, Ertan Savaşçı, Haldun Marlalı, Suat Taşer de programda yer almışlardı. Dr. İbrahim Kutluk, Çetin Gövez, Arif İkizoğlu da gecenin Bursa ekibini teşkil ediyorlardı. "Sanat Gecesi", Dr. İbrahim Kutluk tarafından yayınlanan Millet Gazetesince Çocuk Esirgeme Kurumu yararına düzenlenmişti ve Vali emekli Korgeneral Danyal Yurdatapanın himayesindeydi. Giriş ücreti oldukça pahalıydı. Parter on ve beş lira, balkon ikibuçuk liraydı. Tiyatroyu ikibuçuk liraya parterden seyreden Bursalılar için bu ücretlerin yüksekliğini kabul etmemek imkânsızdır. Gece, bâzı organizasyon eksikliklerine rağmen başarılı oldu. O kadar ki, ertesi günü, gecenin başarısına, bu işi düzenliyenler de epeyce şaştılar.

Gecenin özelliklerinden biri de sanatçıların eserlerinden mürekkep bir kitap sergisinin açılmasıydı. Dinleyiciler istedikleri takdirde sanatçılara eserleri imza ettirebileceklerdi. Nezihe Meriç, Aziz Nesin en çok kitap imzalıyan sanatçılar oldular. Salâh Birselle Suat Taşer de çok kitap imzalıyanlann başında geliyorlardı. Arısoyla Cansever kitaplarını getirmedikleri için, onlar daha çok çevrelerine toplanan gençlerle çeşitli konular üzerinde konuştular. '

Gecenin en çok alkış toplıyan sanatçıları Aziz Nesin, Suat Taşer ve M. Sunullah Arısoydu.

En güzel yıkanan adam

Ankaralı sanatçılar otobüsden inince ilk iş olarak kendilerine ayrılan otele götürüldüler: Çekirgede Turgut Oteli. Otel biraz uzaktı. Sanatçıları karşılayan Bursalılar bu otelin ayrılmasının sebebini şöyle açıkladılar:

"— Aziz Nesin bu oteli çok sever de..."

Ertesi günü öğle üzeri Aziz Nesin eşiyle geldi. Geceyi sobasız odalarda üşümek korkusuyla geçiren Ankaralı sanatçılar, oteli sevme sebebini Aziz Nesinden sordular. Aziz Nesin ellerini havaya kaldırarak:

"— Vallahi kardeşim" dedi, "ben oteli değil, bu otelin sahibi beni seviyor. Geçen sefer burada kalmıştım. Otel sahibi, 'ben bunca yıllık otelciyim, binlerce adam otelime gelip gitmiş, banyo yapmıştır. Senin kadar güzel yıkanan adam görmedim. Bayıldım. Ne olursun Bursaya gelince başka yerde kalma' dedi."

Bursadaki kuvvetli söylentilere göre, yakında Aziz Nesin gibi yıkanma modası alıp yürüyecekmiş. Şu var ki, Ankaralı sanatçılar bütün ısrarlara rağmen Aziz Nesinden nasıl yıkandığım öğrenemediler.

Ben oyuncu değilim

Suat Taşerin teklifiyle gecede bir yenilik yapılmıştı. Programın ayrı bir spikeri olmıyacaktı. Her sanatçı çıkacak, kendisini tanıtacak, sonra eserini okuyacaktı. Teklif kabul edildi. Bursalılara daha alışkındırlar diye baş tarafa Devlet Tiyatrosu sanatçıları alınmıştı. Her çıkan : "Ben Devlet Tiyatrosu sanatçılarından..... Şimdi size şunun şu adlı şiirini okuyacağım" diyor ve şiiri okuyordu. Sıra Salâh Birsele gelmişti. Belli etmek istemiyordu ama heyecanlıydı. Yeni çıkan ünlü "Ases"ini kolunun altına sıkıştırdı, sahnedeki yerini aldı. Yutkundu. Sonra kendini tanıttı:

"— Ben Salâh Birsel. Devlet Tiyatrosu oyuncusu degiliml"

Aziz Nesin çalışıyor
Yakınması caba

Mabed dedik te..

Gecenin bilhassa birinci bölümünde bütün misafir sanatçıların dikkatini çeken bir husus oldu. Bursalı dinleyicilerin alkıştan korkan bir hâlleri vardı. Gülmekten çekiniyorlardı. Sıkıntılı bir durum. Aziz Nesinin okuduğu hikâyesine kulisteki sanatçılar kahkaha ile gülerlerken, dinleyiciler çoğunlukla susuyorlardı. Bir iki fıkırdama olsa bile hemen kesiliveriyordu. Misafir sanatçılar bu işe çok şaştılar. Neden Bursalılar gülme, alkışlama konusunda bu kadar çekimserdiler? İbrahim Kutluk bu sorunun cevabını şöyle verdi:

"— Efendim, Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu ilk açıldığında Bursalılara Tiyatronun önemini, nizamım, düzenini hatırlatmakta fayda umuldu, Tiyatro mâbeddir dendi. O gün bu gündür Tiyatroya giren Bursalılar mabede girdik diye sessizliği bozmak istemiyorlar!"

Bereket, programın sonuna doğru Bursalılar açıldılar. Tiyatro mabedinde gerektiğinde gülünebileceğini, beğenilenin alkışlanabileceğim gösterdiler.

Gönül, umduğuna küser

"Sanat Gecesi"ni himayelerine alan Bursanın. sayın Vali Paşasını, misafir sanatçılar tanımak şerefinden mahrum kaldılar. Vali Paşa, ne geceden önce, ne geceden sonra, bir kere olsun sanatçılarla tanışmak lüzumunu duydu. Tebrik falan da etmedi. Ama geceyi başından sonuna kadar izledi. Salonun ışıkları söndürülmüş olduğu için sanatçılar uzaktan da olsa, bir sanat gecesini himaye etmeyi kabul eden Bursanın Vali Paşasını göremediler. Bunun sebebini öğrenmek de mümkün olmadı.

Kültür

"Gençliğe Müzik"

"Gençlik heyecanlarımızı güzel ve olumlu bir yola sevkedelim" temennisiyle Türkiye Filarmoni Derneği, "Gençliğe Müzik" adı altında plâtonik bir harekete girişmiş bulunuyor. Gençlik heyecanlarının güzel ve olumlu bir yola sevkedilmesi temennisini ve hareketin adım taşıyan ufacık karton afişler son haftalarda İstanbulda şurada burada, sinemalarda veya vitrinlerde, ancak çok dikkatli kişilerin gözüne ilişmektedir. Türkiye Filarmoni Derneğinin musikiyi gençliğe nasıl ulaştırdığım, gençlik heyecanlarım güzel ve olumlu bir yola sevketmek için ne yaptığım merak edenler -bunu merak etmekte haklıdırlar, çünkü ortada "Gençliğe Müzik" hareketinin küçük karton afişlerden başka en ufak bir belirtisini görmeyeceklerdir- derneğe telefon ettiklerinde veya dernek lokaline kadar gittiklerinde, telefona cevap verilirse, yahut kapıyı "Gençliğe Müzik" hareketi üzerinde bilgisi olan bir kişi açarsa, birşeyler öğrenebilirler. Fakat öğrendikleri hiç de cesaret yükseltici, ümit verici olmıyacaktır. Çünkü bütün verilen bilgi "Vali bey de çok ilgilendi" yahut "bu güzel teşebbüs temenni edelim ki başarılı otur" gibi sözlere, bir de mevzii, tesirsiz, önemsiz birkaç olaya dayanacaktır. Bununla birlikte, hareketin bugünkü durumu ve ilersi için verdiği ümitler ne derece sönük, ne derece ciddi olursa olsun, dernek, varoluş sebebiyle ilgili vazifelerinden birini yerine getirmiş, gayesi ve gayeye ulaşmak için başvurulacak metodları kesin olarak belirtilmemiş olsa bile, bir teşebbüse geçmiştir.

Ne var ki, teşebbüsün bir başarıya ulaşabilmesi, bir hayal ve tasavvur konusu olmaktan kurtulup gerçekler yüzeyine çıkması için, elde kesin bir, plân bulunması, plan kadar önemli, tasavvurlara gerçekleştirmek için bir teşkilâtın kurulmuş olması, teşkilâtın da rahatça çalışabilmesi için gerekli maddi kaynakların sağlanması lâzımdır. İşte "Gençliğe Müzik" hareketinin şimdilik yalnızca, mağaza vitrinlerinde ve sinema duvarlarında, küçük karton afişlerin üzerinde kalmak zorunda bulunması, teşebbüsün gerçekleşme yoluna girebilmek için, teşkilât, para, program ve insan gücü gibi "maddi unsurlarla mücehhez bulunmayışı yüzünden dendir.

Galatasarayın girişkenliği

Hareketi yalnız Türkiye Filarmoni Derneğinin bir teşebbüsü gibi göstermek doğru olmaz. Çünkü fikir aslında Galatasaray Lisesinin musiki kolundan ve okuldaki musiki çalışmalarına bir istikamet veren Ahmet Yürürden doğmuştur. Gelenekleri gereği, bünyesinde daima batılı fikirleri ve davranışları geliştiren ve gerici tutumları boğmağa çalışan Galatasaray Lisesinin böyle bir hareket i* çin uygun bir vasat olması tabiîdir. Nitekim okul müdürü de fikri bir öğrenci kaprisi saymamış ve desteklemiştir. Ahmet Yürür bunun üzerine, hareketi okul dışında desteklemesi ve yayması için Türkiye Filarmoni Derneğine başvurmuş, dernek de genç Galatasaraylıların bu teşebbüsünü "kanatlan altına" almıştır. Umumi menfaatlere hizmet ehen bir dernek olduğu kanunla tanınmış bulunan Türkiye Filarmoni Derneğinin, hareketin yayılması için bir takım ufak tefek engelleri bertaraf edebileceği tahmin olunur.

Bununla birlikte "Gençliğe Müzik" çerçevesi içinde bugüne kadar yapılanlar şümullü ve tesirli olmaktan çok uzak bulunduğu gibi, bundan sonrası için de elle tutulur bir vait mevcut değildir. Şimdiye kadar bütün yapılan, ikisi de Galatasaray Lisesinde olmak üzere, verilen iki konserden ibarettir. Biri, Fransız Marie-Claire Jamet kuintetinin konseri, öbürü de önemsiz bir piyanistin, İtalyan Marcello Abado'nun resitali.. Derneğin, Galatasaraylıların teşebbüsünü benimsemesi, tatbikat sahasında şimdilik ancak, dernek vasıtasiyle Türkiyeye gelen çalgıcıların ve çalgı gruplarının, derneğin adı altında verdikleri konserlerden başka bir de, "Gençliğe Müzik" hareketinin adı altında çalmalarıyla elle tutulur hale gelmektedir. Halbuki böyle bir hareketin kültür hayatımızda -gözetilen amaç gençlerin musikiye yönelmeleri olduğuna göre, "gençler" arasında- iyi plânlanmış bir kampanyanın gereklerine uygun olarak gelişmesi lâzımdır. Filarmoni Derneği olsun, Galatasaraylı gençler olsun herhalde, giriştikleri işin aslında büyük bir savaş olduğunu idrak ediyorlardır.

"Gençliğe Müzik" hareketi maddî kaynağım şimdilik, üye kaydetmekle ve üyelerden aidat toplamakla, büyütmek yolundadır. Geçen hafta hareketin üye sayısı ancak 300'e yükselmiş düzeydeydi. Üye başına aidat yılda on lira olduğuna göre, bütün üyelerden aidat toplanmış bulunsa bile eldeki para ancak 3.000 lira olacaktır. Bu kadar küçük bir rakamla tesirli bir kültür kampanyasına girişilemiyeceğine göre, demektir ki, para bulmak için başka yollara başvurmak garekecektir. Akla gelen yollar arasında başta devletin olsun, hususî teşebbüslerin olsun yardımlarını sağlamak vardır. Ancak, devlet olsun, hususi teşebbüsler olsun bizde, sanat Ulküleriyle ilgilenmedikleri için, bu yolda yardım sağlama vazifesine tâyin edilecek kişilerin ikna etme sanatını çok iyi bilmeleri gerekir. Sonra, "Gençliğe Müzik" hareketinin doğrudan doğruya bir "impresario" gibi çalışmasıda vardır. Böylece, verilecek paralı konserlerden sağlanacak gelirden faydalanılabilir. Hatırlatmak olur ki bu teşebbüsün benzemiye çalıştığı Avrupa "Jeunessea musicales" teşkilâtı, bir bakıma, tıpkı bir menacerlik teşkilâtı gibi çalışmaktadır. Zaten "Gençliğe Müzik", Avrupanın "Jeunessea muaicales"ı ile birleşmek, en azından sağlam temaslar kurmak amacım da gözetmektedir. "Jeunesses musicales" nitekim, milletlerarası bir teşkilât olma durumuna yükselmiştir. Bununla birlikte, bu teşkilâtın statüsüne göre, teşkilâta dahil olmak istiyen memleketlerin en azından beş vilâyette kendi teşkilâtını kurmuş olması gerekmektedir. "Gençliğe Müzik" şimdilik bu başarıdan pak uzaktır.

Korkutucu bir örnek

"Gençliğe Müzik" hareketinin şimdilik pek yavaş giden, çoğunlukla plâtonik plânda kalan çalışmalarını ilgiyle takip ederken, benzer bir teşkilâtın hazin akıbeti de akıldan çıkmamaktadır. Söz konusu teşkilât, bugün için namevcut Üniversiteliler Müzik Derneğidir. Ankara Üniversitesinde, tıpkı "Gençliğe Müzik" hareketinin öncüleri gibi, bilhassa gençler arasında sanat musikisini yaymak amacını gözeterek işe girişen birkaç öğrenci, Üniversiteliler Müzik Derneğini kurmuşlar, üç yıl süreyle Ankara Müzik Festivalini devam ettirmişler, fakat bir yandan maddi imkân yokluğunun, öte yandan ilgisizliğin bellerini bükmesi yüzünden teşebbüslerini geliştirememişler, sonunda derneği feshetmek zorunda kalmışlardı.

"Gençliğe Müzik" hareketini yönetenler işlerini ciddiye alıyorlarsa, gerçekten blrşeyler yapmak istiyorlarsa yapacakları birçok şey arasında Ankara Üniversiteliler Müzik Derneğinin yükseliş ve çöküş sebeplerini inceleyip kıssadan hisse çıkartırlarsa ne gibi bir rotaya uyacakları bahsinde faydalı bilgiler elde etmiş olurlar.

BALE

Sanatkârlar

Yılın hadisesi

(Kapaktaki balerina)

Yeni yılın memleket ölçüsünde en mühim sanat hadisesi, şüphe yok ki Devlet Balesinin faaliyete geçmesi olmuştur. 28 Ocak 1961 akşamı Büyük Tiyatroda verilen "Coppelia" temsilinin son perdesi kapandığında kopan ve ardı arkası kesilmeyen alkışlar, bravolar bu mesut hadiseyi kutlamaktaydı. Ankara, Ankara olalı, bala bir sanat merkezi hâlini alalı böyle müstesna, heyecan verici bir sanat gecesini pek az yaşamıştı. 1941 de Türk Operasını, 1948 de Devlet Tiyatrosunu doğuran ana müessesenin, Devlet Konservatuvannm yetiştirdiği ilk Türk bale sanatkârlarıyla 1961 yılının ilk ayında, Türk Balesi de dünyaya gelmiş oluyordu.

"Coppelia" temsilinin ertesi gününden itibaren Ankaranın sanat çevrelerinde, o güne kadar kimsenin duymadığı bir ad, bir gençkızın adı ağızdan ağıza dolaştı, hızla yayıldı, gazetelerin, dergilerin sanat sütunlarında başyeri aldı: Binay Okurer. Bu ad şimdi Ankaranın sınırlarını aşmakta, Türk balesinin doğuşu hadisesiyle ilgilenen bütün yurda yayılmaktadır.

Bir gecede böylesine meşhur olmak! Elbette bu, her sanatkâra nasibolan bir şey değildir. Bu ancak Tanrının, sanatlarında öncü olmak şerefini verdiği talihli kullarının nasibidir. Ama bu talihin insanların başına devlet kuşu konar gibi konmadığı da muhakkaktır. Sanatta her büyük başarı sadece, bir sanat dalının "ilk"i olmakla kaim değildir. Öyle olsaydı, her alanda, ilk adımı atan nice sanatkârın adı bugün, tarihi bir vakıaya tesadüfen bağlanmış olmaktan ibaret kalmazdı. Büyük sanat başarısı, her çeşit başarıdan çok, Tanrı vergisine katılan uzun emeklerin, şuurlu ve meşakkatli çalışmaların, sabırlı hazırlanışların meyvasıdır. Binay Okurer için de durum başka türlü olmamıştır ve olmıyaeaktsr.

Çocukluk yılları

BinayOkurer 27 Şubat 1942 de, İstanbulda doğdu. Babası, İller Bankası personel servisi memurlarından Kemal Okurerdlr. Binay Okurer üç-dört yaşından itibaren babaannesi ile büyükbabasının yanında büyüdü. Büyükbabası bir ilkokul öğretmeniydi. Hastalık yüzünden, uzunca bir zaman, öğretmenlikten uzak kaldı, sonra, istanbulun Çilingir köyü okuluna tâyin edilince, Binay da babaannesiyle beraber oraya gitti.

İlk tahsiline, böylece, Çilingir köyünde, dedesinin okulunda başladı. 1949 yılının Mart ayında dedesi ölünce, babaannesiyle beraber Ankaraya, amcası Cahit Okurerin yanına geldi. Bu tarihten itibaren Binayın çocukluk hayatında yeni bir devre başlıyordu. Amcası Atatürk lisesinde edebiyat öğretmeniydi. Yeğeninin iyi yetişmesi İçin her İmkânı hazırlıyacak, ona rehberlik edecekti. Nitekim sonradan onun sanat temayülünü keşfetmekte, öğretimine ona göre bir istikamet ve düzen vermekte amcasının büyük rolü, olmuştur.

Binay ilk tahsiline, Ankaraya geldikten sonra, Sarar okulunda devam etti. O sıralarda Sarar ilkokulunda mandolin kursları açılmıştı. Binay üçüncü sınıfta iken, bu kursun öğretmeni Kemal bey, bir gün amcasına mektup yazarak Binayın müzik kaabiliyeti üzerine onun dikkatini çekti. Bunun üzerine amcası, Binayın kulağını başka müzisyenlere de kontrol ettirdi. Netice hep aynı çıkıyordu: Binayın kulağı müziğe çok hassastı, bu bir istidadın ilk belirtileriydi.

Binay Okurer amcasıyla evinde

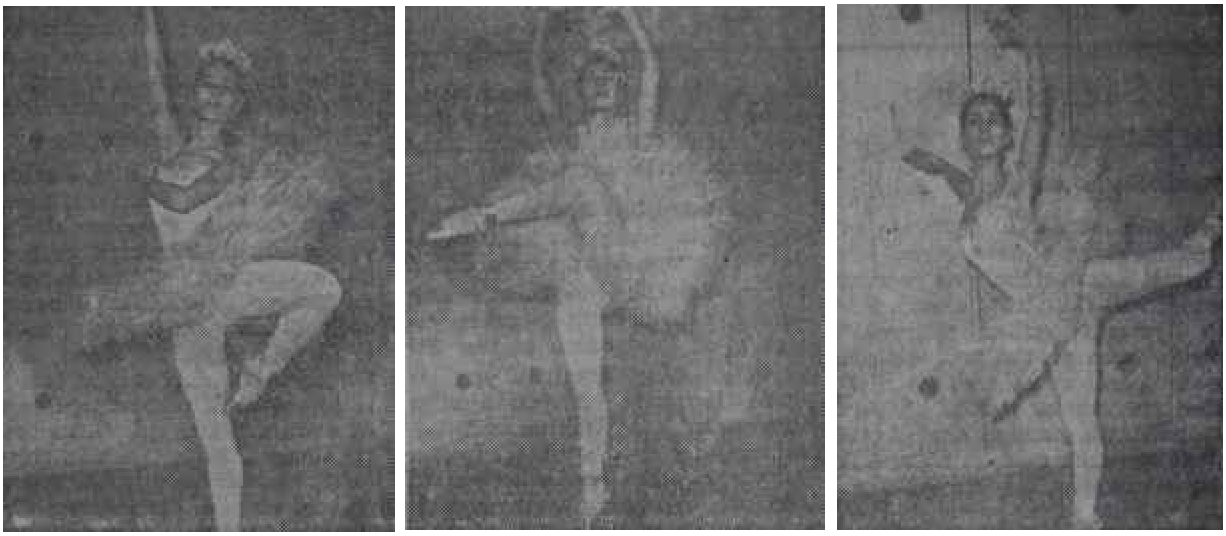
Hakikat olan rüya

Bir filmin yarattığı neves

Binay Okurer o yıllarda yalnız müzikle uğraşmaktaydı. Ama gördüğü bir film üzerinde çok kuvvetli tesirler bırakmış, onda yepyeni bir heves uyandırmıştı: Dans.»

Binayın gördüğü film, o sıralarda, büyük küçük herkesin hayran kaldığı "Kırmızı Papuçlar" filmiydi ve baş artisti, yalnız İngilterenin değil dünyanın sayılı balerinlerinden Möria Shearer'di. Sarar ilkokulunun kaabiliyetli mandolin öğrencisi, bu bale filmini gördükten sonra, evde, kimse yokken, dans etmeğe, bazı bale hareketlerini taklidetmeğe başladı. Artık müzikten çok dansla ilgilenir olmuştu. Evde, ilkokulu bitirince, Konservatuvarın Müzik bölümüne verilmesinden söz edildikçe itirar ediyor, Bale bölümüne girmek istediğini ısrarla söylüyordu.

Yeğeninin dans sanatına birdenbire duymıya başladığı bu arzu ve temayülü bir çocukluk hevesi saymıyacak kadar uyanık bir insan olan amcası, o zaman Binayın istidat ve kaabiliyetini bir de bu yönden kontrol ettirmeği ihmal etmedi. 1950-51 öğretim yılı ortalarında Binayın vücut yapısını ve kulağını, o zaman Konservatuvarda Bale bölümünün şefi olan Miss Newton'a kontrol ettirdi. Bu kontrol neticesinde, Miss Newton çocuğu Baleye çok müsait bulduğunu, yeni öğretim yık başında, giriş yoklamalarına getirilmesini, kendisini mutlaka mektebe almak istediğini söyledi vs Binayın

Binay Okurer Copelia Balesine hazırlanıyor
Başarı yolunda bir balerina

adını not defterine kaydetti. Binayın sanat kaderi o gün çizilmişti.

Tereddütler ve baleye giriş
Fakat Binayın Müziğe mi, Baleye mi daha çok kaabiliyetli olduğu aile arasında tereddütler uyandırmakta, bir türlü kesin bir karara varılamamaktaydı. Yanlış atılacak bir adım, çocuğu telafisi güç bir duruma düşürebilirdi. Onun için, kaabiliyetinin hakiki istikametini dana iyi anlamak üzere, bir yıl daha beklenmesi uygun görüldü.

1951-52 öğretim yılında Binay daha ilkokulun 4. sınıfındaydı. O yıl dansla ilgilenmekte, Baleyi tercih etmekte devam etti. Nihayet 1952-63 öğretim yılı başında, Devlet Konservatuvarı Bale bölümünün giriş yoklamalarına katılmasına karar verildi.

O sırada Bale öğretmeni Miss Newton İngiltereye dönmüş, yerini Mise Appleyard -bayan Fenmenalmıştı. Binayın Bale bölümüne giriş yoklamasını o yaptı ve istidadım derhal farkederek. ona 10 numara verdi. Yoklamada aldığı tam not Binayın Devlet Konservatuvarına yatılı öğrenci olarak girmesini sağladı.

Bale bölümünün ilk sınıfı, ihzari bir sınıf, bir eleme sınıfıdır. Alınan öğrencilerin kaabiliyetleri bu sınıfta, bir yıllık bir çalışmadan sonra, kesin olarak anlaşılır. Yeteri kadar kaabiliyetli görülmeyenlerin, uzun ve çetin bir meslek öğretimine boşuboşuna atılmamaları için. Konservatuvarla ilgileri kesilir. Yalnız gerçekten kaabiliyetli görülenler birinci smıfa alınarak tahsillerine devam ederler. Binay, eleme imtihanları sonunda, o kadar başardı görüldü ki yalnız tahsiline devam etmesine değil, bir sınıf atlayarak, ikinci sınıfa ayrümasına karar verildi.

Yetişme yılları
Bir yıllık bir hazırlık devresinden sonra, doğrudan doğruya ikinci sınıfa alınan Binay Okurerin hedefi artık belli olmuş, sanat çalışmaları düzenli bir istikamette gelişme yoluna girmişti.

Binay ilk bale öğrenimini Miss Appleyard'dan aldı. 1954 yılına kadar iki yıl müddetle çalışmalarına o rehberlik etti. Binay kendisine bu çetin sanatta ilk adımları attıran, meslek zevkini aşılayan Miss Appleyard'a daima saygı ve sevgiyle bağlı kaldı.

1954 yılı sonlarından 1960 yılına kadar Binayın çalışmalarına rehberlik edenler, Bale bölümünün başına getirilen değerli hocaları Molly Lake -Mrs. Kemp- ile Mr. Travis Kemp oldular. Binayı, Konservatuvardan mezun oluncaya kadar, altı ay gibi uzun bir süre, devamlı olarak çalıştırdlar, onun hakiki cevherini anladılar, kaabiliyetine olumlu bir yön verdiler. Onun için Binay bugünkü durumunu bu değerli sanat yöneticilerine borçlu olduğunu unutmamaktadır. Kaldı ki Devlet Balesi kadrosunda yer alan çoğu Bale sanatlıları onlardan feyzalmış. gençlerdir»

Binay Okurerin sekiz yıl süren Bale öğrenciliği, 1960 yılında Konservatuvardan mezun olurken, arkadaşlarıyla beraber oynadıkları "La Revenante" balesinde ilk mükâfatını gördü. Bu eserde Diri Gelin rolünde gösterdiği üstün başarı ile dikkati çekti ve parlak bir istidat olarak belirdi.

1959 yılında Devlet Konservaturındaki Bale çalışmalarını inceleneğe gelen Dame Ninette de Valois la onun üstün kabiliyetini görmüşffl. Nitekim Milli Eğitim bakanlığına verdiği raporda, çok istidatlı gördüğü öğrencilerden Cantürk ile Binayın İngiltereye gönderilmelerini, bir müddet orada kalarak bilgi ve görgülerini arttırmalarım tavsiye etti

İlk büyük başarı
1960 yılında Bale bölümünü bitiren Binay Okurerin hemen İngiltereye gitmesi mümkün olamadı. Bunun üzerine o da, diğer arkadaşlarıyla beraber Operaya girdi. Operadaki Bale sanatkârlarının sayısı hayli artmıştı. Dame Ninette de Valois'nın tavsiyesine de uyularak bu sanatkârlarla bir Devlet Balesinin kurulmasına karar verildi. Cüneyt Gökçer Opera bölümünün de basma getirildikten sonra Devlet Balesi fikrinin kuvveden fille çıkması için her şeyi yaptı, her imkânı sağladı. Onun için Bale sanatçıları kendisine derin bir şükran duygusuyla bağlanmışlardır.

Bu karar üzerine ilk çalışmalara başlandı. Dame Ninette de Valois, bu maksatla İngiltereden değerli yar-

dımcısı, dünyada bale tekniğini en iyi bilenlerden, Miss Ailne Philipps'i göndermişti. Miss Philipps ilk Türk Balesinin genç sanatkârlanyla "Coppelia" yı hazırlamağa koyuldu. Eserdeki Swanilda rolünü Binaya uygun görüp veren o oldu. Binay Philipps'in ve asistanı Miss Ann Parson'un sıkı, disiplinli ve dikkatli çalıştırmalarıyla Swanilda'ya hazırlandı, tekniğini geliştirdi. Fakat "Coppelia" çalışmaları bir ara Binayın sağlık durumunun bozulması üzerine sıkıntılı bir devre geçirdi. Kasım ayı içinde Binayda bir tansiyon düşüklüğü ve kan yetersizliği belirmişti, iki haftalık bir istirahatten sonra eski halini bulamayınca, durum, vazifesi tamire nakledilmiş olan amcası Cahit Okurere bildirildi. Amcası derhal Ankaraya geldi, "Coppelia" çalışmalarının son safhasına nezaret etmek üzere Ankaraya gelmiş olan Dame Ninette da Valois ile görüştü. Fakat yetişmesinde büyük rolü olan amcasının Ankaraya gelişi, Binayın maneviyatım kuvvetlendirmişti. Çalışmalar tekrar başladı. Ama Aralık ayı sonlarında Binayın sıhhi durumu gene bozuldu. Gene amcası Ankaraya geldi. Bu sefer Devlet Tiyatrosu ve Operası Genel Müdürü Cüneyt Gökçerle ve Miss Philipps'le görüştü. Binayın tedavisi için gereken tedbirleri aldı. Binay bu şartlar altında, son çalışmaları yaptı ve 28 Ocak akşamı sahneye çıkarak "Coppelia" temsilinin bir zaferle neticelenmesinde başlıca âmil oldu.

Bundan sonrası...

Binay Okurer, genç bir bale sanatkarı olarak, şüphesiz büyük bir başarı kazanmıştır. Ama henüz 18 yaşındadır, merdivenin ilk basamagındadır ve bütün basamakları aynı başarıyla çıkması lâzımdır. Bunun için de ne çetin bir çalışma ve meslek hayatının kendisini beklediğini çok iyi bilmektedir. Bugün için kazanılmış bir başarının tatlı heyecanı içindedir. Ama sağlık durumu henüz tam manasıyla düzelmiş değildir. Onun için, her pazar, sahneye çıkarken az çok endişe duymaktan kendini alamamakta, ancak temsil bittikten sonra huzura kavuşabilmektedir.

Kendisine sorulduğunda başarısının büyütüldüğünü, bu kadarına lâyık olmadığını, ama laydı olmak istediğini, bunun için çalışmalarını günden güne artırmaktan başka bir pey düşünmediğim söylemektedir. Ama çok çalışmaktan ileri geldiğini sandığı rahatsızlığı şimdilik buna mâni olmaktadır. Sıhhatinin bozulması onu lüzumundan fazla hassas yapmıştır. Meselâ kendisinden bir az fazla bahsedilmesi bile onu üzmektedir, "Coppelia" daki başrolü kendisi istememiş; rol ona adetâ zorla verilmiştir. Kendisinden eski, emektar arkadaşları da bu rolü pekâlâ oynıyabilirlerdi. O buna daha çok memnun olurdu. Çünkü çok yoruluyordu. Ne çâre ki, Miss Philipps Swanilda'yı mutlaka kendisinin oynamasını istemişti.

Genç balerina şimdi, mevsimle beraber, "Coppelia" temsillerinin bitmesini bekliyor. Ondan sonra, pek sevdiği ve yetişmesinde amcası kadar rolü olan büyükannesi Pakize hanımın şefkatli kollarında uzunca bir istirahata çekilmek niyetindedir. Gelecek yıl, büyük bir ihtimalle, îngiltereye gidecek, görgü ve bilgisini arttıracaktır. Ama bütün arzusu Türk balesinin gelişmesi, yükselmesi için çalışmaktır. Onun için, bir gün dünya çapında bir şöhrete ulaşsa bile, Devlet Balesi sahnesinden ayrümıyacaktır.

Zevkleri, beğendikleri...

Binay Okurer, boş zamanlarında kitap okumayı sevmektedir. Vakit bulursa dikiş dikmekten de hoşlanmaktadır. Ama baleden sonra en çok sevdiği: Müzik ve Tiyatro. Konservatuvarda iken Bale bölümüne bir yıl piyano dersi ilâve edilmişti, sonradan bu dersin kalkmış olmasına üzülüyor. Sonra, "imkân olsaydı. Bale ile beraber Tiyatro bölümünü de okumak idealimdl" diyor.

En beğendiği Tiyatro sanatkârlarımız: Cüneyt Gökçer, Saim Alpago, Yıldırım Önal, Macide Tanır, Bozkurt Kuruç... En beğendiği balerinler Margot Fonteyn, Ulanova!

Geriye bakış

Devlet Balesi, Konservatuvar Bala bölümünün ilk mezunlarıyla kurulmuş, "Coppelia" temsili de Dame Ninette de Valois'nın nezaretinde yardımcıları Miss Philipps ile Miss Parson tarafından hazırlanmışsa da, Türk balesinin kuruluşuna ait ilk çalışmalar on üç yıl öncesine dayanmaktadır,

Milli Eğitim bakanlığı bir Bale Okulu açmağa karar verdiği zaman, İngiliz balesini bugünkü seviyesine ulaştıran sayılı insanlardan, ünlü Bale hocası Dame Ninette de Valois'yt davet etmiş, kendisinden bir rapor istemişti. Bu davet üzerine 1947 yılı İçinde yurdumuza gelen İngiliz Kraliyet Balesi idarecisi gerekli tetkiklerde bulunmuş, Türk çocuklarının bale sanatına pek elverişli, hattâ istidatlı olduklarını görmüş, başlangıç olarak İstanbulda yatılı bir bale okulunun açılmasını tavsiye etmiştir.

Millî Eğitim bakanlğı bu tavsiyeye uyarak Yeşilköy pansiyonlu ilkokulunda ilk Bale okulunu açtı. Bu rada öğretime 7 Ocak 1948 günü saat 15 de törenle başlandı. Türkiyede klâsik bale öğretimi yapan ilk resmi müessese o gün faaliyete geçmiş oldu.

Yeşilköy Bale Okulunda öğretim Dame Ninette de Valois'nn gönderdiği İngiliz bale öğretmem Miss Newton'un idaresinde başladı. Okula ilk olarak 13'ü kız, 13'0 erkek olmak üzere 26 öğrenci alınmıştı. Buradaki öğretim 1949 - 50 ders yılı sonuna kadar devam etti. Fakat gün geçtikçe ve öğretim ilerledikçe okulun ihtiyaçları artmakta, bunları Yeşilköydeki binada karşılamak imkânsızlaşmaktaydı. Bunun üzerine Milli Eğitim bakanlığı Ankaradaki Devlet Konservatuvarının temsil kısmına Bale bölümünün ilâve edilmesine karar verdi. Bu hususta bir yönetmelik hazırlandı. Buna göre Bale bölümü 9 yıllık bir öğretim yapacak, Yeşilköydeki okul kaldırılacak, öğrencileri de Ankaraya, Konservatuvara nakledileceklerdi.

Yeşilköyden Cebeciye...

Böylece Bale okulu Yeşilköyden Cebeciye taşındı ve Devlet Konservatuvarma ilâve edilen binaya yer-

leşti. Öğretime DE. 1950 - 51 yılından itibaren Derlet Konservatuvan Bale bölümü olarak başlandı. Miss Newton da okulla beraber Ankaraya gelmisti, ama o ders yılı sonunda İngiltereye döndü.

Bele bölümünün çalışmalarını 1981 - 52 ders yılından itibaren, gene İngiltereden davet edilen, Miss Appleyard yürüttü. Onun ayrılması üzerine de, 1954 - 55 ders yılından itibaren, Bele bölümünün başına Miss Molly Lake ile Mr. Travis Kemp getirildiler. Bugün de bale öğrencilerimizi bu değerli uzmanlar yetiştirmektedirler.

Bale- sanatına memleketimizde duyulan sevgi ve yakın ilgiyi göstermesi bakımından, Bale bölümü Devlet Konservatuvan bünyesi içine alındığından beri Baleye alınmış öğrenci ve mezun sayısına bir göz atmak faydalıdır. On yıllık istatistiğe göre 1950 den 1960 a kadar Bale bölümüne giren öğrencilerin sayısı her yıl artmıştır. Mesela 1950-51 ders yılında 13'ü kız, 51 erkek olmak üzere 18 öğrenciden ibaret mevcut, 1954 -55 ders yılında 35'i kız, 16'sı erkek olmak üzere 51'e; 1959-60 ders yılında ise 66'sı kız, 25'i erkek olmak üzere 91'e yükselmiştir.

Bale bölümü ilk mezunlarını 1956 - 57 ders yılı sonunda vermiştir. Bunların sayısı 5'i kız, 11 erkek olmak üzere 6'dır. 1957 - 58 devresinde S, 1958-59 devresinde 5, 1959-60 devresinde de 13 bale sanatkârı mezun olmuştur. Bu hesaba göre Bale bölümü mezunlarının sayısı şimdilik 27 sanatkârdan ibarettir. Bunlara bu yıl;mezun olmaları beklenen 4 son sınıf öğrencisi de ilâve edilirse, yekûn 31'i bulacaktır.

Görülüyor ki onüç yıllık devamlı gayretlere, çetin çalışmalara rağmen elde edilen netice kemiyet bakımından doyurucu değilse de, keyfiyet bakımından -hele "Coppelia" ile mühim bir merhaleye ulaşıldığı düşünülürsef?öğüs kabartıcıdır. Bu neticeyi, her iki bakımdan, dikkate alarak Bale çalışmalarım daha verimli bir hale getirmek için Milli Eğitim bakanlığı Devlet Konservatuvanna bütün imkanları sağlamalıdır. On yıllık MÜH Eğitim planları üzerinde çalışıldığı şu günlerde gerek Konservatuvarda ki Bale öğretimi, gerek Devlet Tiyatrosu bünyesi içindeki Devlet Balesi çalışmaları üzerinde ehemmiyetle durulması, bu öğretime ve çalışmalara hızlı bir gelişme kazandıracak tedbirlerin alınması çok yerinde olacaktır.

TİYATRO

Ankara

Masalı piyes

Devlet Tiyatrosunun Yenişehirde bu mevsim başı açtığı Yeni Tiyatroda ikinci tur piyeslerin en enteresanlarından biri oynanmaktadır: Terence Rattigan'ın "Ayrı Masalar"ı.

Ankaralı seyirciler bu tanınmış İngiliz yazarını daha önce, 1953 de Küçük Tiyatroda sahneye konulmuş olan "Derin Mavi Deniz" piyesiyle tanırlar.

"Ayrı Masalar" ikiz konulu, ikiz yapık bir piyestir. Bu yüzden de "ikiz piyes" halinde yazılmıştır, öyle ki bunlardan biri, tek başına da oynansa seyirci tam bir eser görmüş olmanın intibaı ile tiyatrodan ayrılabilir. Ama Londradaki ilk temsilinden itibaren eserin "ikiz"liğine halel vermeden, iki ayrı bölüm halinde oynanması dâima tercih edilmiştir.

İnsan, gene insan...

"Derin Mavi Deniz" de olduğu gibi "Ayrı Masalar" da da Terence Rattigan'ı ilgilendiren asıl mesele çeşitli ruh halleri, eğilimleri, tutkuları ve kompleksleriyle insandır. Bu sefer konu olarak, İngilterenin hemen her tarafında olduğu gibi, hayatlarını otellerde, özel pansiyonlarda geçiren, hattâ tamamlayan, insanların iç dünyasını ele almıştır: Vaka Beauregard özel otelinde geçer. Burasının devamlı müşterileri arasında yaşlı dul hanımlar, emekliye ayrılmış erkekler, genç çiftler, hayata küsmüş orta yaşlı insanlar vardır. İkiz piyeslerin ikisi de aynı pansiyonda, aynı insanlar arasında geçer. Birincisinde, "Pencerenin yanındaki masa" da yazar, gazeteci, eski politikacı, sevdiği fakat geçinemediği karısından ayrılmış, kendini içkiye vermiş, onu hâlâ da unutamamış olan Mr. Malcolm ile yıllarca sonra küllenmiş ateşi körüklemeye gelen eski karısı Mm Shankland'ın bu arada kendisini ümitsiz bir aşkla seven pansiyonun müdiresi Miss Cooper'in dramım işlemiştir. İkincisinde, 'Yedi numaralı masa" da da, kalıplaşmış geleneklere, katı ahlâk telâkkilerine bağlı ve son derece mütehakkim bir kadın olan dul Mrs. Railton-Bel'in hassas, ürkek ve mariz yaşlı kızı Sybil ile birtakım komplekslerin tesiri altında kendisini olduğundan da kötü tanıtan Pollock'un dramını, bu iki ruh hastasını birleştiren duygulan ele almıştır. Fakat Terence Rattigan, ustaca bir teknik içinde, iki "masa"nın açıklı hikâyesini de "happy-end" le bitiriyor.

"Ayrı Masalar"ın bütün özelliği, her iki bölümdeki başrollerin, karakter bakımından biribirine taban tabana zıt başlıca dört rolün aynı sanatçılar tarafından oynanmasındadır. Yâni 1. bölümdeki Mr. Maloolm-Mrs. Shankland çifti ile 2. bölümdeki Binbaşı Pollock- Sybil çiftini -sinemada iki bölüm birleştirilmiş ve roller ayrı. artistlere verilmiş olmasına rağmen- sahnede daima aynı sanatçılar canlandırmışlardır. Bu bakımdan "Ayrı Masalar"ın, bir kadın bir erkek komedyene, aynı gecede ayrı ayrı karakter rolü oynamak gibi büyük bir avantaj sağlayan, "altın" pl" yeslerden olduğu söylenebilir.

Sahnedeki oyun.

"Ayrı Masalar", çifte kompozisyon rollerinin kusursuz oynanması bir yana, yüzyedüz "İngiliz havasının verilebilmesi bakımından da iyi oynanması hayli güç eserlerdendir. Eserin havasını vermek bakımından Nihat Aybarsın rejisi muvaffak, hattâ şimdiye kadar yaptıklarının belki de en iyisidir. Ulrich Damrau'ın dekorları -biraz gösterişli, "yaşanmış", 'aşınmış" hissini pek vermeyen dekorlar olmakla beraber-, eşyanın ve "masalar'ın tertip ve tanzimi, sanatçıların oyunlarına hakim olan ağırbaşlılık, ölçülülük, sadelik; sonra o loş ışık, bir İngiliz çevresinin "sobre" havasım verebiliyor.

Oyuna gelince, "Ayrı Masalar" Yeni Tiyatroda kuvvetli bir kadro ile oynanıyor. Çifte kompozisyon rollerinden Mr. Malcolm-Binbaşı Pollock'da, uzun zamandanberi sahnede görülmeyen Nuri Altınok; Mrs. Shankland-Sybil'de de Muazzez Kurdoğlu, sanat olgunluklarını, tecrübe lerini enine boyuna göstermek fırsa satını buluyorlar. Nuri Altmokun kompozisyonlarında "iç yaşama" da ha kuvvetli duyuluyor, ama .-Binbaşıyı daha güzel canlandırıyor. Malcolm'un "mustarip entellektüel" tara* fını, "üstün erkek" tarafım pek be lirtmiyor. Muazzez Kurdoğlunun da Sybil'inden çok Mrs. Shankland'ıı daha başarılı, daha ifadeli...

Diğer rollerden Lady Matheson'da Handan Uran, Pansiyonun müdiresi Miss Cooper'de Nermin Sarova, Mrs. Maecham'da Faize Özbolhan kusursuz tipler çiziyorlar. Mrs. Railton-Bel'e Meliha Ars canlı bir ifade veriyor, ama biraz daha yaşlı görün meye katlanabilse... Genç Stratton-Tanner çiftini Mustafa Yalçınla Tijen Par sevimli bir oyunla canlan diriyorlar ve eserin, umumiyetle karamsar, havasına yazana yer yer katmak İstediği taze ve sıhhatli soluğu rahatça veriyorlar.

SİNEMA

Filmcilik

Korku filmleri modası

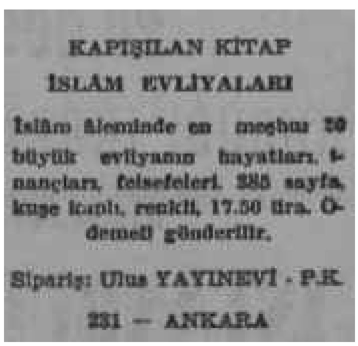
"Kan içerek yaşıyan ve insan yiyen, tâ yıldızların ötesinden dünya kadınlarıyla birleşerek üremeye gelen tüyler ürpertici canavarların serüvenlerini anlatan filmler, son iki yıldır irili ufaklı Hollywood şirketlerinin üzerine düştüğü korku filmlerinin ürünleridir. Korku ve dehşet filmleri bütün saçmalıklarına ve gülünçlüklerine karşılık, dünyanın her yerinde geniş bir seyirci bulmakta, yapanlanyla getirtenlere etek dolusu paralar kazandırmaktadır. Film yapıcıları, çocuk terbiyecilerinin sızlanmalarına, ruhbilimcilerin verdikleri-veya verdirdikleri- demeçler ve yazılarla vakit geçirmeden karşı koymakta, terbiyecilerin ileri sürdüklerini yine bilim yoluyla çürütmeye çalışmaktadırlar. Meselâ California Üniversitesi psikiatri profesörü Dr. Martin Grotjahn'a göre, korku ve dehşet filmleri seyirci üzerinde iyileştirici rol oynamaktadır. Dehşette bünyemiz üzerinde sıhhi bir fonksiyonu vardır. Dehşetin çocuk üzerindeki etkilerine gelince, 13-19 yaşları arasındakiler için dehşet ve korku filmleri cesaretin bir başka şeklidir, çevreye karşı bir meydan okumadır. Bu çeşit filmler çocuklara, büyüme çağlarında cinsiyet ve kahramanlıkla meşgul oldukları zaman yol göstermektedir.

Yapıcılar ve dağıtıcılar bu çeşit filmleri evetleyen psikiatrlar bulmakta birbirleriyle âdeta yarış etmektedirler. Bilim adamları, heyecan verici bir yazı okunur veya bir dehşet filmi seyredilirken duyulan hissi şokun sıhhi bakı tesirleri olduğu kanaatindedirler. Eski medeniyetlerde, inaanüstü korkunç canavar maskeleri şenliklerde ve büyük törenlerde kullanılmaktaydı. Yine eski Yunan tragedyalarında dehşetengiz olaylar ve meşum düşler önemli bir yer tutmaktaydı. Tragedya yazarları için ana amaç, seyircileri dehşet içinde bırakmak ve hislerine bu yoldan tesir etmekti. Günümüzde bile bâzı ülkelerde yapılan festival senliklerinde korkunç maskelere geniş yer verildiği görülmektedir. Bu da insanüstü varlıklardan ve dehşetengiz canavarlardan hoşlananların oldukça kabarık bir sayıda olduğunu göstermektedir.

Sinemanın canavarları

Dehşet ve korku filmlerini savunan tezlerden biri de İngiliz Sansür Kurulu Genel Sekreteri John Trevelya'nındır. Genel Sekreter, bu tip filmlerin gençlere cesaretlerini ölçme fırsatını verdiğine inanmaktadır. İkinci Dünya Savaşına yetişmemiş ve görmemiş olan gençler, yeni bir savaşı nasıl karşılayacaklarını merak etmektedirler. Bu merak da onları dehşet filmleri görmek ve bu filmlerin, üzerlerinde ne gibi bir tesir yapacağım öğrenmek yoluna götürmektedir. Atomik savaşların dehşetini belirten filmler ise, halkın zekâsını körletir kanaatiyle pek fazla ilgi görmemektedir. Rağbet bulanlar dehşet filmleriyle, feza ve meçhuller dünyasına ait olanlardır. Başlangıçta, İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle bu tip filmler seyircinin ilgisini büyük çapta kaybetmişlerdi. 1947 ile 1952 yılları arasında sayılan beşi onu geçmemekteydi. Bu duraklama sonundadır ki genç film yapıcıları kendilerine geldiler. Onun için Bud Abbot ile Lou Costello'nun en kuvvetli rakipleri. Frankenstein ile Dracula idi. Yeniler gökyüzü serüvenlerini işlemeyi daha uygun bulmaktaydılar. Bu tip filmler de kısa zamanda yayıldı ve fezanın uydurma, gülünç hikâyeleri seyirci tarafından bir komedi havasında seyredilmelerine rağmen yine de fazlasıyle ilgi uyandırdılar.

Bir başka bilim adamı, doktor Frederic Wertham ise, yayınladığı "Seduction of Innocent " adlı kitabında dehşet filmlerinin çocuklar üzerindeki tesiriyle, ayıplarını mazur göstermek için psikiatr ağzıyla konuşan filmcilerin iddialarım incelemektedir. Wertham'a göre çocuğun, kendisini herhangi bir romandaki kahraman ayarında görmesinin, içindeki mücadele ve savaşma hislerinin ifadesi olduğu iddiası yersizdir. Sebebine gelince, bu tip çocuk kitapları küçüğün şahsi fikirlerinin aynası değil, çevresinin, aynasıdır. Bu kitaplar toplumsal gerçeklerin ta kendisidir. Dolayısıyla da küçüğün hareketleri-ne yalnızca tesir etmekle ki ayrıca hareket tarzım değişti de sebep olmaktadır

Korku filmlerinin geçmişinde Günümüzde büyük seyirci çoğunun dehşet ve korku filimlerine karşı davranışlarının sebeplerin anlamak için bu tip filmlerin geçmişlerini incelemek gerektir. Kısa zaman öncesine kadar Almanya, savaşın zararı ve yenilmenin sarsıntısı içinde olduğundan, dehşet ve korku filmlerine konu teşkil etmekteydi. Bu seriden ilk Amerikan filmleri, bu felâket zincirlemelerini başarıyla işledi. Ama ekonomi giderek kuvvet kazandıkça, dehşet filmleri de İlgiyi kaybettiler. Amerikanın da savaşa katılmasıyla bu filmlerin çevrimi bütün bütüne durdu. 1943 yılında yeni seriler başladı. Savaş sonunda da yeni durgunluk başgösterdi. Son bir iki yıldır da yeniden ilgiyi. üzerine çekmiş bulunmaktadır.

Bu tip filmler, yeni çevrimlerinde eskiye bakarak zaman zaman bâzı değişikliklere uğramıştır. Alman filmlerinin temelini masallar, tabiatüstü olaylar ve milli düşünceler teşkil etmektedir. Amerikan yapısı ilk Frankenstein ve Dracula serilerinde güçlü bir edebiyat, orijinal ve inandinci bir konu, stilize edilmiş bir fantezilik vardır. Gökyüzü serüvenlerini hikâye eden yeni tip- filmler ise, fizik ve fen yoluyla meydana getirilen masalları kendisine konu edinmektedir. Başlangıçtakiler, gökyüzüne roket yolculuğu şeklinde belirmişti. Dehşet, bu filmlerde yolculuk ve varış anlarında duyulmaktaydı. Sonra sonra konu değişip yenilendi ve dünyamız fezadan ve denizlerin meçhullerinden çıkagelen garip yaratıkların saldırma ve ziyaret yeri hâline getirildi. Gerçekte ekonomik bakımdan bu pek de faydalı olmamaktaydı. Gerçi bir canavar yaratmak, feza gemileri ve bu gemilerin uğrağı feza şehirleri kurup yapmaktan daha da ucuza geliyordu assa» birinciler, ikincilere bakarak çok daha gülünç filmlerdi. Buna karşılık yine de sevilip yayılmakta devam ettiler.

Son çevrilenlerde hayal ve İcatlara fazlasıyla yer vermektense canavarları daha korkunç ve öncekilerden daha nefret uyandırıcı hale getirmeye çalışmaktadırlar. Bu yen serilerde savaş ve savaşın ekonomik ye toplumsal düzene getirdiği büyük zararlar, asıl konuyu teşkil etmektedir. Konular da, insanların yaptığı en büyük bir bombanın patlamasıyla atmosferde ortaya çıkan değişiklikler sonunda hayat bulan insanüstü varlıkların dünyamıza inmesinden doğmaktadır.

Filmler

Başarıdan başarısızlığa

Bana bir makastan çıkma koyu renk ve yabancı menşeli elbiseli, son derece muntazam düzenlemiş genç adam, sinirli hareketlerini sinema tenkitçilerine verip veriştirmekteydi. Sinemayı bilmiyorlardı, nemadan anlamıyorlardı, işleri güçleri, içinde yoksulluk, düşmüşlük olan filmlere bol keseden yıldız vermek, yeril filmleri ise bütün düşmanlıklarıyla vurup yerin dibine batırmaktı. Muntazam bıyıklı ve usta makastan çıkma elbiseli genç adamın adı Turgut Demirağdı ve Beyoğlımdaki Ağacalii arkasındaki Amerikan stili döşenmiş yazıhanesinde film yapıcılığı ve arasıra da rejisörlük yapmaktaydı.

Demirağ sinemamızda bu işin yurt dışına giderek eğitimini yapmış tek Türk rejisörü olmak gibi bir başka sıfata da sahiptir. Amerikadaki uzun süren sinemacılık eğitiminden döner dönmez, o aşkla Reşat Nuri Güntekinden "Bir Dağ Masalı"nı sinemaya aktarmış ve hemen ilgiyi fizerine çekmişti. Sinemamızın en ilkel çağlarında çevrilen "Bir Dağ Masalı", o yıllar için gerçekten başarılı bir filmdi. Demirağ vakit geçirmeden alameriken bir konu içinde istiklâl Savaşımıza da el altı, doğrusunu söylemek gerekirse "Fato-Ya istiklâl Ya ölüm"le bunun üstesinden geldi. Yazıhanesinde oturduğu yerden sözle turşusunu çıkardığı sinema tenkitçileri, her iki filmi de övmüşler, sinemamız için Turgut Demirağa bir çeşit kurtarıcı gözüyle bakmışlardı. O iki başardı filminden sonra Demirağ, bilinmiyen bir sebepten rejisörlüğü film yapıcılığına tercih etti ve konu, biçim yönünden birbirinden kötü filmler çıkararak ticarî başarısızlıklara uğradı. 1959 yılında yeniden heveslenerek döndüğü rejisörlükte ortaya koyduğu uluslararası oyuncularla dolu "Kara Su", umutların kırıldığına, Demirağdan artık hayır gelmiyeceğine kesin bir işaret sayıldı.

Mezarsız, göbeksiz derken...

Demirağın son filmi ilk filmiyle taban tabana zıttır. Reşat Nuriden Server Bedinin "Cumbadan Rumbaya"sına sıçrayan rejisör ve yapımcı, tenkitçilere de hoş görünmek amacıyla bu defa aşağı katın insanlarından Karagümrüklü Deli Cemileyi kendisine kahraman seçmiştir. Server Bedinin Peyami Safadan da kuvvet aldığı "Cumbadan Rumbaya" romanında kat ve toplumsal değişmeler birinci plânda tutulmakta, yer yer büyük bir başarıyla her iki yanın eleştirmesi ve taşlaması yapılmaktadır .Halbuki reklâmlarında mezarsız ve göbeksiz bir Türk filmi olarak ilân edilen "Cumbadan Rumbaya"da Server Bediye sırt çevrildiği gibi üstelik göbek de var, şarkı da. Yalnız mezar yok. Bu ise, Demirağı rejisör ve yapımcı olarak başarıya götürmediği gibi haklı da çıkarmıyor. Tenkitçileri güldüren filmin bir yönü de yoksulların alabildiğine iyi ve temiz gösterilmeleridir. Prensesin toplantısında Deli Cemile rolüne katiyen oturmamış Çolpan İlhan, üzerinden iğretilik aka aka yoksulların savunmasını yapıyor, çevresine toplanmış sözde varlıklılar kalabalığının yüreklerini dağlıyor. Yüreği dağlanmış varlıklılar da, yangın felâketine uğramış Karagümrüklülere Mısırdan gelecek seksen bin liralarıyla ceplerındekilerinin hepsini vermek suretiyle, onları bir oldubitti içinde hoop diye kalkındırıveriyorlar.

"Cumbadan Rumbaya"da Turgut Demirağ, reji yönünden, meselâ bir Osman Seden, bir Lûtfi Akad, bir Atıf Yılmaz, bir Memduh Ün-ki bunların hepsi de okuldan değil de alaylı yetişmiş rejisörlerimizdir-kadar başarıya ulaşamamaktadır. Oyuncular üzerinde herhangi bir rejisör baskısı yoktur. Vahi Özle Mürvet Sim, Ses Tiyatrosu esprisini film boyunca sürdürüyorlar, İhtimal "biz kendimizi kurtardık ya.." diye seviniyorlar. Deli Cemile, Çolpan İlhan değil ve olamaz da. Nitekim olmadığını, oyunu ve kişiliğiyle ortaya koymuştur. "Ayşecik", "Ayşecik - Şeytan Çekici" filmlerinin iyi operatörü Şevket Kıymaz da işi bir çeşit baştan savmacılığa getirmiştir. Filmin tek başarılı yanı, rejisörsüzlükten perdeye uygulanamamış ve havada kalmış senaryosudur.

1953 de	1 MİLYON
1954 de	1.750.000
1955 de	1.800.000
1956 da	1.900.000
1957 de	2 MİLYON
1958 de	2,5 MİLYON
1959 da	4 MİLYON
1960 da	8 MİLYON
1961 de	9 MİLYON

TÜRKİYE İŞ BANKASI

PARANIZIN... İSTİKBALİNİZİN EMNİYETİ

Türkiye İş Bankasındaki vadesiz her 200, vadeli her 100 liranız için ayrı bir kur'a numarası alırsınız. Kur'a numaralarınızı keşidelerden 15 gün evvel hesabınızın bulunduğu Şubeden öğrenebilirsiniz.

Türkiye İş Bankasına yatırılan tasarruflara azami faiz verilir. Vadesiz hesaplarda % 3,5 olan faiz nispeti vadeli hesaplarda % 6,5'a kadar yükselir.